

**НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ ЦЕНТР
ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА БЕЗПЕКИ ЖИТТЄДІЯЛЬНОСТІ
ІВАНО-ФРАНКІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ**

**ПРОВЕДЕННЯ ЗАНЯТЬ З ПРАЦІВНИКАМИ
ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ ЗА
ПРОГРАМОЮ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ДО ДІЙ
У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Присвоєно гриф «Рекомендовано рішенням Вченої ради Львівського державного університету безпеки життєдіяльності»
Протокол № 10 від 04 червня 2025 року.*

Авторський колектив:

Курилович В.П., майстер виробничого навчання Івано-Франківських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

Галяс О.С., майстер виробничого навчання Івано-Франківських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

Савчин С.М., майстер виробничого навчання Калуських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

Мудько В.С., майстер виробничого навчання Івано-Франківських територіальних курсів цивільного захисту та безпеки життєдіяльності;

Пекарська О.О., викладач кафедри цивільного захисту Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України.

Рецензенти:

КУШНІРУК О.В., тимчасово виконуючий обов'язки начальника Головного управління ДСНС України в Івано-Франківській області, полковник служби ЦЗ;

ВАСИЛИК П.П., тимчасово виконуючий обов'язки начальника НМЦ ЦЗ та БЖД Івано-Франківської області;

ВЕСЕЛІВСЬКИЙ Р.Б., кандидат технічних наук, доцент, докторант денної форми навчання докторантури-ад'юнктури Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України.

Навчальний посібник: Проведення занять з працівниками підприємств, установ, організацій за програмою загальної підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях/ Курилович В.П., Галяс О.С., Савчин С.М., Мудько В.С., Пекарська О.О. Івано-Франківськ, 2025. 168 с.

Навчальний посібник розроблений для допомоги особам, які залучаються підприємствами, установами, організаціями до навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях за програмою загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Також практична спрямованість цього видання слугуватиме педагогічним працівникам навчально-методичних центрів сфери цивільного захисту, які надають консультаційно-методичну допомогу підприємствам, установам, організаціям з питань курсового та індивідуального навчання працівників за програмою загальної підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях.

НМЦ ЦЗ та БЖД, 2025

ВСТУП

Навчання працюючого населення діям у надзвичайних ситуаціях є обов'язковим і здійснюється безпосередньо на підприємстві, в установі та організації в робочий час коштом роботодавця за програмами підготовки населення діям у надзвичайних ситуаціях, а також під час проведення спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Програма загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляється і затверджується підприємствами, установами, організаціями на підставі програм та організаційно-методичних вказівок з підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, що розробляються і затверджуються ДСНС, місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування.

Програма загальної підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях розробляється відповідно до Кодексу цивільного захисту України та Порядку здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 26 червня 2013 р. №444 з метою встановлення рекомендованого змісту різних форм навчання, а також навчального часу на їх проведення.

Підготовка працівників за програмою загальної підготовки працівників підприємств, установ та організацій до дій у надзвичайних ситуаціях передбачає вивчення інформації, що міститься у планах реагування на надзвичайні ситуації, про дії в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодіння навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту.

З метою належної організації освітнього процесу, забезпечення послідовності навчання на підприємствах, в установах та організаціях розробляються і ведуться планувальні, облікові та звітні документи.

Для проведення занять всі працівники розподіляються за навчальними групами, які утворюються за структурними підрозділами підприємства, установи, організації. Заняття проводять керівники навчальних груп, які призначаються наказом керівника підприємства, установи, організації.

Для набуття методичних навичок у проведенні занять особи, що залучаються підприємствами, установами та організаціями (в тому числі на умовах договору) до навчання і перевірки знань з питань цивільного захисту та дій у надзвичайних ситуаціях, зобов'язані пройти спеціальну підготовку на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності відповідно до вимог типового положення про них (у перший рік призначення на посаду і в подальшому один раз на три роки).

Навчання працівників за програмою загальної підготовки на підприємстві, в установі та організації здійснюється шляхом:

- курсового навчання, що передбачає формування навчальних груп і здійснюється в навчальних класах або на об'єктах навчально-виробничої бази підприємства, установи та організації;

- індивідуального навчання, що передбачає вивчення теоретичного матеріалу самостійно та у формі консультацій з керівниками навчальних груп або іншими особами.

На кожну навчальну групу складається розклад занять, який затверджується керівником підприємства, установи, організації та ведеться журнал обліку занять. Навчання працівників підприємств, установ та організацій за програмою загальної підготовки завершується перевіркою рівня знань тих, хто навчався.

На підприємствах, в установах та організаціях із чисельністю працівників 50 і менше осіб навчання може здійснюватися шляхом проведення інструктажів за програмою загальної підготовки працівників, які проводяться особами з питань цивільного захисту, призначеними в межах штатної чисельності суб'єкта господарювання.

Після опанування працівниками теоретичного матеріалу програми загальної підготовки до дій у надзвичайних ситуаціях підвищення рівня знань, умінь, набуття практичних навичок щодо дій у надзвичайних ситуаціях працівниками здійснюється у період проведення на підприємствах, установах, організаціях спеціальних об'єктових навчань і тренувань з питань цивільного захисту.

Для отримання працівниками відомостей про конкретні дії у надзвичайних ситуаціях на підприємстві, в установі та організації обладнується з урахуванням особливостей виробничої діяльності інформаційно-довідковий куточок з питань цивільного захисту, що є частиною приміщення загального користування, у якій тематично оформляються стенди, розміщуються схеми, навчальні посібники і зразки, передбачені програмами підготовки працівників до дій у надзвичайних ситуаціях.

Тематичне наповнення інформаційно-довідкового куточка визначається з урахуванням заходів, передбачених планом реагування на надзвичайні ситуації, та містить інформацію про наявні можливості та ресурси підприємства, установи, організації з протидії небезпечним факторам, що ймовірно для місця їх розташування.

ЗМІСТ

ТЕМАТИКА ПРОГРАМИ ЗАГАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ ПРАЦІВНИКІВ ДО ДІЙ У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ І ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ТА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ	8
1.1 Основні способи захисту в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій	8
1.1.1 Основні поняття про надзвичайні ситуації	11
1.1.2 Порядок оповіщення та інформування про загрозу і виникнення надзвичайних ситуацій	14
1.1.3 Укриття населення в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту	18
1.1.4 Засоби індивідуального захисту та правила користування ними	26
1.1.5 Заходи з евакуації, порядок її проведення	34
1.2 Правила поведінки працівників під час надзвичайних ситуацій природного характеру	43
1.2.1 Правила поведінки і дії працівників при землетрусах	44
1.2.2 Безпечні дії працівників у разі виникнення геологічних надзвичайних ситуацій (пов'язаних із зсувами, обвалами, осіданням земної поверхні, карстовими провалами або підтопленням)	46
1.2.3 Особливості негативного впливу гідрометеорологічних надзвичайних ситуацій. Правила безпечної поведінки у разі їх виникнення	48
1.2.4 Основні причини виникнення та особливості пожеж у природних екологічних системах. Правила поведінки та заходи безпеки у разі їх виникнення	57
1.3 Безпека працівників під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості. Режими радіаційного захисту	58
1.3.1 Характеристика іонізуючих випромінювань. Основи радіаційної безпеки	60
1.3.2 Побутові дозиметричні прилади	68
1.3.3 Дії населення під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості	71
1.4 Правила поведінки працівників при аваріях з викидом небезпечних хімічних речовин	77
1.4.1 Характеристика основних небезпечних хімічних речовин. Особливості їх впливу на організм людини. Наслідки аварій з викидом небезпечних хімічних речовин	79
1.4.2 Загальні правила поведінки при аваріях з викидом небезпечних хімічних речовин	83
1.4.3 Заходи з ліквідації наслідків аварій з викидом небезпечних хімічних речовин	84
1.5 Вибухо - та пожежонебезпека на виробництві. Рекомендації щодо дій під час виникнення пожежі	85

1.5.1 Основні поняття вибухонебезпеки виробництва. Небезпечні фактори вибуху і захист від них. Правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів	87
1.5.2 Стисла характеристика пожежної небезпеки підприємства, установи, організації. Протипожежний режим на робочому місці. Можливість виникнення та (або) розвитку пожежі. Небезпечні фактори пожежі	92
1.5.3 Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі. Гасіння пожеж	98
1.5.4 Засоби пожежогасіння, протипожежне устаткування та інвентар, порядок та правила їх використання під час пожежі	100
1.6 Правила поведінки і дії в умовах масового скупчення людей та в осередках інфекційних захворювань	104
1.6.1 Безпека при масових скупченнях людей. Психологія натовпу. Правила безпечної поведінки у місцях масового перебування людей та у разі масового скупчення людей	105
1.6.2 Поширення інфекційних хвороб серед населення. Джерела збудників інфекцій. Основні механізми передавання збудників інфекцій	107
1.6.3 Режимно-обмежувальні заходи. Правила поведінки в осередках інфекційних захворювань, особиста гігієна в цих умовах	109
1.6.4 Основні напрямки профілактики інфекційних хвороб. Методи і засоби дезінфекції. Основні дезінфекційні засоби	110
РОЗДІЛ 2. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ	113
2.1 Порядок і правила надання домедичної допомоги при різних типах ушкоджень	113
2.1.1 Основні правила надання домедичної допомоги в невідкладних ситуаціях	114
2.1.2 Серцево-легенева реанімація постраждалих	116
2.1.3 Домедична допомога при ранах і кровотечах. Способи зупинки кровотеч. Правила та прийоми накладання пов'язок на рани	117
2.1.4 Домедична допомога при переломах. Прийоми та способи іммобілізації із застосуванням табельних або підручних засобів	121
2.2 Порядок і правила надання домедичної допомоги при ураженні небезпечними речовинами та при інших невідкладних станах	124
2.2.1 Домедична допомога при опроміненні та отруєнні хімічними речовинами	125
2.2.2 Домедична допомога при опіках, тепловому та сонячному ударах, переохолодженні, при утопленні	128
2.2.3 Способи транспортування постраждалих	135
РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА СУБ'ЄКТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ	137
3.1 Забезпечення виконання суб'єктом господарювання завдань з цивільного захисту	137

3.1.1 Завдання і обов'язки суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців та інших юридичних осіб	139
3.1.2 Організаційна структура управління цивільним захистом підприємства, установи, організації. Об'єктова комісія з питань НС та об'єктові евакооргани	141
3.1.3 Відомості щодо об'єктових спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту. Відомча та добровільна пожежна охорона. Аварійно-рятувальне обслуговування підприємств, установ, організацій	144
3.1.4 Система керівництва рятувальними роботами, координація дій виробничого персоналу та залучених підрозділів і служб, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації	150
3.1.5 Заходи життєзабезпечення постраждалих та соціального захисту і відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій	153
3.2 Виконання заходів із захисту та дій працівників згідно з планом реагування на надзвичайні ситуації	157
3.2.1 Об'єктовий план реагування на надзвичайні ситуації (інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення НС). Прогнозовані загрози, небезпечні виробничі фактори характерні на виробництві	158
3.2.2 Об'єктова система оповіщення працівників. Дії персоналу щодо аварійного зупинення виробництва. Виведення працівників з небезпечної зони, порядок забезпечення їх засобами індивідуального захисту, місця розташування захисних споруд, шляхи евакуації	160
3.2.3 Інформування працівників щодо розвитку надзвичайної ситуації, місць розгортання і маневрування аварійно-рятувальних сил, залучення необхідних ресурсів, технічних і транспортних засобів, координація дій з населенням та виконання заходів з безпеки у зоні надзвичайної ситуації	164

РОЗДІЛ 1. ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ І ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ТА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

1.1. ТЕМА. ОСНОВНІ СПОСОБИ ЗАХИСТУ В УМОВАХ ЗАГРОЗИ ТА ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Навчальна мета:

- ознайомити слухачів з основними способами захисту працівників в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій;
- сформуванати у слухачів вміння та навички, необхідні працівникам для захисту від наслідків надзвичайних ситуацій.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Основні поняття про надзвичайні ситуації.
2. Порядок оповіщення та інформування про загрозу і виникнення НС.
3. Укриття населення в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту.
4. Засоби індивідуального захисту та правила користування ними.
5. Заходи з евакуації, порядок її проведення.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 № 5403-VI.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014р. №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 24.03.2004 №368 «Про затвердження Порядку класифікації надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру за їх рівнями».
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 27.09.2017 №733 «Про затвердження Положення про організацію оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій та організації зв'язку у сфері цивільного захисту».
5. Постанова Кабінету Міністрів України від 10.03.2017 №138 «Деякі питання використання захисних споруд цивільного захисту».
6. Постанова Кабінету Міністрів України від 30.10.2013 №841 «Про затвердження Порядку проведення евакуації у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій техногенного та природного характеру».
7. Постанова Кабінету Міністрів України від 19.08.2002 №1200 «Про затвердження Порядку забезпечення населення і працівників формувань та спеціалізованих служб цивільного захисту засобами індивідуального захисту, приладами радіаційної та хімічної розвідки, дозиметричного і хімічного контролю».
8. Наказ МВС від 10.07.2017р. №579 «Про затвердження Методики планування заходів з евакуації». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 01.08.2017р. за № 938/30806.
9. Наказ МВС України від 05.11.2018 №879 «Про затвердження правил техногенної безпеки», зареєстрований в міністерстві юстиції України 27 листопада 2018 р. за № 1346/32798.
10. Наказ МВС України від 09.07.2018 №579 «Про затвердження вимог з питань використання та обліку фонду захисних споруд цивільного захисту», зареєстрований в міністерстві юстиції України 30.07.2018 за № 879/3233127.

11. Стандарт МНС України СОУ МНС 75.2-00013528-002:2010 Безпека у надзвичайних ситуаціях. Фільтрувальні засоби індивідуального захисту органів дихання населення у надзвичайних ситуаціях. Класифікація й загальні технічні вимоги.

12. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.5. Небезпечні хімічні речовини та заходи захисту від них. / за загальною редакцією В.В. Могильниченка. К.: КІМ, 2010. 472с.

13. Захист і самопоміч у надзвичайних ситуаціях. ДСНС України. Посібник для самостійного вивчення населенням способів захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення. Київ 2019. Текст і редакція С.І. Осипенко, О.В. Ткач. К., 2019. 48с.

ВСТУП

Правовою основою цивільного захисту є Конституція України, Кодекс цивільного захисту України, інші закони України, чинні міжнародні договори України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також акти Президента України та Кабінету Міністрів України.

Право на захист життя і здоров'я громадян та обов'язок держави забезпечити цей захист закріплено у статтях 3 та 27 Конституції України:

Стаття 3. Людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю.

Стаття 27. Кожна людина має невід'ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов'язок держави – захищати життя людини.

Цивільний захист забезпечується з урахуванням особливостей, визначених Законом України «Про національну безпеку України», суб'єктами, уповноваженими захищати населення, території, навколишнє природне середовище і майно у мирний час, а також в особливий період – у межах реалізації заходів держави щодо оборони України.

Суб'єктами забезпечення цивільного захисту є центральні органи виконавчої влади, інші державні органи, Рада міністрів Автономної Республіки Крим, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, суб'єкти господарювання, громадські організації.

Забезпечення реалізації державної політики у сфері цивільного захисту здійснюється єдиною державною системою цивільного захисту.

Цивільний захист – комплекс заходів, які реалізуються на території України в мирний час та в особливий період і спрямовані на захист населення, територій, навколишнього природного середовища, майна, матеріальних і культурних цінностей від надзвичайних ситуацій та інших небезпечних подій, запобігання виникненню таких ситуацій та подій, ліквідацію їх наслідків, надання допомоги постраждалим, здійснення державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки.

Цивільний захист здійснюється за такими основними принципами:

- 1) гарантування та забезпечення державою конституційних прав громадян на захист життя, здоров'я та власності, а також виконання у воєнний час норм міжнародного гуманітарного права;
- 2) комплексного підходу до вирішення завдань цивільного захисту;
- 3) пріоритетності завдань, спрямованих на рятування життя та збереження здоров'я громадян;
- 4) максимально можливого, економічно обґрунтованого зменшення ризику виникнення надзвичайних ситуацій;
- 5) централізації управління, єдиноначальності, підпорядкованості, статутної дисципліни Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, аварійно-рятувальних служб;
- 6) гласності, прозорості, вільного отримання та поширення публічної інформації про стан цивільного захисту, крім обмежень, встановлених законом;
- 7) добровільності – у разі залучення громадян до здійснення заходів цивільного захисту, пов'язаних з ризиком для їхнього життя і здоров'я;
- 8) відповідальності посадових осіб органів державної влади та органів місцевого самоврядування за дотримання вимог законодавства з питань цивільного захисту;
- 9) виправданого ризику та відповідальності керівників сил цивільного захисту за забезпечення безпеки під час проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Комплекс захисних заходів однаковий як для мирного, так і для воєнного часу, оскільки враховує поєднання впливу уражальних факторів НС і можливого застосування агресором сучасних засобів ураження.

Основними заходами щодо захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій є:

- оповіщення та інформування суб'єктів забезпечення цивільного захисту;
- укриття населення в об'єктах фонду захисних споруд цивільного захисту;
- заходи з евакуації;
- інженерний захист територій;
- радіаційний і хімічний захист населення і територій;
- медичний захист, забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення;
- біологічний захист населення, тварин і рослин;
- психологічний захист населення;
- навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях.

1.1.1 ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ПРО НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Надзвичайна ситуація – обстановка на окремій території чи суб'єкті господарювання на ній або водному об'єкті, яка характеризується порушенням

нормальних умов життєдіяльності населення, спричинена катастрофою, аварією, пожежею, стихійним лихом, епідемією, епізоотією, епіфітотією, застосуванням засобів ураження або іншою небезпечною подією, що призвела (може призвести) до виникнення загрози життю або здоров'ю населення, великої кількості загиблих і постраждалих, завдання значних матеріальних збитків, а також до неможливості проживання населення на такій території чи об'єкті, провадження на ній господарської діяльності.

Небезпечна подія – подія, у тому числі катастрофа, аварія, пожежа, стихійне лихо, епідемія, епізоотія, епіфітотія, яка за своїми наслідками становить загрозу життю або здоров'ю населення чи призводить до завдання матеріальних збитків.

Небезпечний чинник – складова частина небезпечного явища (пожежа, вибух, викидання, загроза викидання небезпечних хімічних, радіоактивних і біологічно небезпечних речовин) або процесу, що характеризується фізичною, хімічною, біологічною чи іншою дією (впливом), перевищенням нормативних показників і створює загрозу життю та/або здоров'ю людини.

Стихійне лихо – природне явище, що діє з великою руйнівною силою, заподіює значну шкоду території, на якій відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, завдає матеріальних збитків.

Аварія – небезпечна подія техногенного характеру, що спричинила ураження, травмування населення або створює на окремій території чи території суб'єкта господарювання загрозу життю або здоров'ю населення та призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище.

Катастрофа – велика за масштабами аварія чи інша подія, що призводить до тяжких наслідків.

Надзвичайні ситуації класифікуються за характером походження, ступенем поширення, розміром людських втрат та матеріальних збитків.

Залежно від характеру походження подій, що можуть зумовити виникнення надзвичайних ситуацій на території України, визначаються такі види надзвичайних ситуацій:

1) техногенного характеру – транспортні аварії та катастрофи, пожежі, непередбачені вибухи, аварії з викидом небезпечних хімічних, радіоактивних речовин, раптове руйнування споруд та будівель, аварії на інженерних мережах і спорудах життєзабезпечення, гідродинамічні аварії на греблях, дамбах та інші випадки;

2) природного характеру – небезпечні геологічні, метеорологічні, гідрологічні явища, деградація ґрунтів чи надр, природні пожежі, інфекційна захворюваність людей, тварин, рослин, зміна стану водних ресурсів і біосфери, а також інші явища;

3) соціальні – терористичні акти різного спрямування, викрадення і знищення людей і об'єктів;

4) *воєнні* – застосування зброї масового ураження або звичайного озброєння, під час якого можливі вторинні фактори ураження населення внаслідок руйнування потенційно-небезпечних об'єктів.

Залежно від обсягів заподіяних надзвичайною ситуацією наслідків, обсягів технічних і матеріальних ресурсів, необхідних для їх ліквідації, визначаються такі *рівні надзвичайних ситуацій*:

- 1) державний;
- 2) регіональний;
- 3) місцевий;
- 4) об'єктовий.

Для визначення рівня надзвичайної ситуації встановлені такі критерії:

- 1) територіальне поширення та обсяги технічних і матеріальних ресурсів, що необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації;
- 2) кількість людей, які внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації загинули або постраждали, або нормальні умови життєдіяльності яких порушено;
- 3) розмір збитків, завданих уражальними чинниками джерела надзвичайної ситуації.

Державного рівня визнається надзвичайна ситуація:

- 1) яка поширилася чи може поширитися на територію інших держав або поширилася з території інших держав;
- 2) яка поширилась на територію двох чи більше регіонів України, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих регіонів, але не менш як 1% від обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів;
- 3) яка призвела до загибелі понад 10 осіб або внаслідок якої постраждало понад 300 осіб (постраждали особи, яким внаслідок дії уражальних чинників джерела надзвичайної ситуації завдано тілесне ушкодження або які захворіли, що призвело до втрати працездатності, засвідченої в установленому порядку) чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 50 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби);
- 4) внаслідок якої загинуло понад 5 осіб або постраждало понад 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності понад 10 тис. осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки (оцінені в установленому законодавством порядку), спричинені надзвичайною ситуацією, перевищили 25 тис. мінімальних розмірів (на час виникнення надзвичайної ситуації) заробітної плати;
- 5) збитки від якої перевищили 150 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;
- 6) яка пов'язана з установленням карантину на всій території України, а також яка в інших випадках, передбачених актами законодавства, за своїми ознаками визнається як надзвичайна ситуація державного рівня.

Регіонального рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка поширилась на територію двох чи більше районів області, а для ліквідації її наслідків необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують можливості цих районів, але не менш як на 1% обсягу видатків відповідних місцевих бюджетів;

2) яка призвела до загибелі від 3 до 5 осіб або згодом якої постраждало від 50 до 100 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 1 тис. до 10 тис. осіб на термін більше 3 діб, а витрати перевищили 5 тис. розмірів мінімальної заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 15 тис. мінімальних розмірів зарплати.

Місцевого рівня визнається надзвичайна ситуація:

1) яка поширилася чи може поширитися за межі об'єкта та створює на окремій території чи на інших об'єктах загрозу життю або здоров'ю населення, призводить до руйнування будівель, споруд, обладнання і транспортних засобів, порушення виробничого або транспортного процесу чи спричиняє наднормативні, аварійні викиди забруднюючих речовин та інший шкідливий вплив на навколишнє природне середовище, а для її ліквідації необхідні матеріальні і технічні ресурси в обсягах, що перевищують власні можливості об'єкта;

2) внаслідок якої загинуло 1-2 особи або постраждало від 20 до 50 осіб, чи було порушено нормальні умови життєдіяльності від 100 до 1000 осіб на тривалий час (більш як на 3 доби), а збитки перевищили 0,5 тис. мінімальних розмірів заробітної плати;

3) збитки від якої перевищили 2 тис. мінімальних розмірів заробітної плати.

Об'єктового рівня визнається надзвичайна ситуація, яка не підпадає під названі вище визначення.

Надзвичайна ситуація відноситься до певного рівня за умови відповідності її хоча б одному із значень критеріїв.

У разі коли внаслідок надзвичайної ситуації для відповідних порогових значень рівнів людських втрат або кількості осіб, які постраждали чи зазнали порушення нормальних умов життєдіяльності, обсяг збитків не досягає визначеного, рівень надзвичайної ситуації визнається на ступінь меншим (для дорожньо-транспортних пригод – на два ступені менше).

Рішення стосовно класифікації надзвичайної ситуації за рівнем (визначення рівня надзвичайної ситуації) приймається:

- місцевими комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій;

- регіональними комісіями з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій – у разі відсутності рішення місцевої комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій або необхідності його перегляду;

- ДСНС – у разі відсутності рішень зазначених комісій з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій.

За дорученням Кабінету Міністрів України ДСНС готує експертний висновок про рівень надзвичайної ситуації з урахуванням рішення (за наявності) регіональної комісії з питань техногенно-екологічної безпеки і надзвичайних ситуацій.

1.1.2 ПОРЯДОК ОПОВІЩЕННЯ ТА ІНФОРМУВАННЯ ПРО ЗАГРОЗУ І ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Оповіщення про загрозу або виникнення надзвичайних ситуацій полягає у своєчасному доведенні такої інформації до органів управління цивільного захисту, сил цивільного захисту, суб'єктів господарювання та населення.

За рівнями системи оповіщення поділяються на загальнодержавну автоматизовану систему централізованого оповіщення, територіальні автоматизовані системи централізованого оповіщення, місцеві автоматизовані системи централізованого оповіщення, а також спеціальні, локальні та об'єктові системи оповіщення.

Локальна система оповіщення – програмно-технічний комплекс, що створюється і функціонує на об'єкті підвищеної небезпеки та призначений для оповіщення у разі загрози виникнення та під час виникнення надзвичайних ситуацій, в результаті яких у зону можливого негативного впливу потрапляє населення, територія інших підприємств, установ і організацій.

Об'єктова система оповіщення – програмно-технічний комплекс, призначений для оповіщення у разі загрози виникнення та під час виникнення надзвичайних ситуацій, в результаті яких зона можливого ураження не виходить за його територію.

Об'єктові системи оповіщення створюються і функціонують на об'єктах підвищеної небезпеки, об'єктах з масовим перебуванням людей, в інтернатних закладах (для дітей, осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями, осіб похилого віку), закладах охорони здоров'я, які мають ліжковий фонд, пенітенціарних установах, на підприємствах, в установах і організаціях УТОСу та УТОГу, на інших підприємствах, в установах і організаціях, що надають послуги особам з інвалідністю та маломобільним групам населення, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, або за місцем роботи зазначених осіб, на промислових підприємствах, вузлових залізничних станціях, у шахтах, місцях збереження небезпечних речовин, на яких зона можливого ураження у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій не поширюється за їх територію.

Об'єктові системи оповіщення забезпечують оповіщення керівників та інших працівників об'єкта, осіб, які постійно або тимчасово перебувають на території об'єкта або в його охоронних зонах, про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій.

До складу об'єктової системи оповіщення входять спеціалізовані технічні засоби попередження та інформування населення в місцях масового перебування людей та інші технічні засоби оповіщення.

Доведення сигналів, повідомлень про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій до населення, а також інформування здійснюється:

- через ПАТ «Національна суспільна телерадіокомпанія України», державні і публічні телерадіокомпанії, комунальні, громадські та інші телерадіоорганізації незалежно від форми власності з використанням їх телемереж та мереж ефірного радіомовлення (із супроводженням інформації жестовою мовою та/або субтитруванням, якщо вона є голосовою, і аудіокоментуванням, якщо вона є візуальною);

- через операторів телекомунікацій із залученням телекомунікаційних мереж загального користування (телефонний зв'язок, текстові повідомлення);

- через Інтернет-ресурси (сайти, соціальні мережі).

Для передачі сигналів та повідомлень оповіщення використовуються сигнально-гучномовні пристрої, у тому числі встановлені на транспортних засобах, що залучаються для оповіщення, електронні інформаційні табло, електросирени та інші технічні засоби.

Під час оповіщення населення необхідно передбачати обов'язкове доведення сигналів і повідомлень до осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями, керівників підприємств, установ і організацій УТОСу та УТОГу, інших підприємств, установ і організацій, що надають послуги особам з інвалідністю та маломобільним групам населення, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, або за місцем роботи зазначених осіб (у доступній для них формі), керівників інтернатних закладів, закладів охорони здоров'я, які мають ліжковий фонд, пенітенціарних установ.

Для привернення уваги перед доведенням інформації до населення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації передається попереджувальний сигнал **«Увага всім»**, а саме: уривчасте звучання електросирен, часті гудки транспорту, зокрема у запису мережами радіомовлення та через вуличні гучномовні пристрої.

Тривалість звучання попереджувального сигналу становить три-п'ять хвилин. Після попереджувального сигналу здійснюється трансляція телерадіомережами відповідних повідомлень про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації із супроводженням інформації жестовою мовою та/або субтитруванням, якщо вона є голосовою, і аудіокоментуванням, якщо вона є візуальною.

Повідомлення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій готуються ДСНС, місцевими органами виконавчої влади (органами місцевого самоврядування), керівниками підприємств, установ і організацій, де створено систему оповіщення, державною мовою.

Зазначені повідомлення повинні містити інформацію про характер та місце загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації, можливу зону надзвичайної ситуації, заходи безпеки.

Тривалість звучання повідомлень, що передаються технічними засобами мовлення, повинна становити не менше п'яти хвилин, у разі потреби вони повторюються через кожні 10-15 хвилин.

Керівники органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, власники об'єктів з масовим перебуванням людей зобов'язані встановлювати у населених пунктах, на підприємствах, в установах і організаціях, у місцях масового перебування людей сигнально-гучномовні пристрої, електронні інформаційні табло, а також у службових і виробничих приміщеннях (у тому числі в навчальних та інтернатних закладах, закладах охорони здоров'я, пенітенціарних установах, на підприємствах, в установах і організаціях, що надають послуги особам з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення, або за місцем роботи зазначених осіб) – радіотрансляційні точки для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Забороняється підприємствам, установам і організаціям незалежно від форми власності, власникам об'єктів з масовим перебуванням людей відключати канали та лінії електрозв'язку, що задіяні системами оповіщення, здійснювати демонтаж сигнально-гучномовних пристроїв (у тому числі радіотрансляційних точок), електросирен, електронних інформаційних табло, технічних засобів та апаратури оповіщення без погодження з відповідним місцевим органом виконавчої влади (органом місцевого самоврядування).

Рішення про оповіщення у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації приймають такі посадові особи:

- на загальнодержавному рівні – Прем'єр-міністр України за пропозиціями центральних органів виконавчої влади;
- на територіальному рівні – голови обласних держадміністрацій;
- на місцевому рівні – голови місцевих держадміністрацій або органів місцевого самоврядування;
- на об'єктовому рівні – керівники об'єктів.

Оповіщення про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій здійснюється:

- на загальнодержавному рівні – оперативно-черговою службою на пункті управління ДСНС;
- на територіальному рівні – оперативно-черговими службами на пунктах управління Ради міністрів Автономної Республіки Крим, обласних, Київської та Севастопольської міських держадміністрацій;
- на місцевому рівні – черговими службами місцевих органів виконавчої влади (органів місцевого самоврядування);
- на об'єктовому рівні – диспетчерськими (черговими) службами об'єктів, на яких створено спеціальні, локальні та об'єктові системи оповіщення.

У разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті диспетчерська служба об'єкта інформує про це його керівника. Керівник об'єкта приймає рішення про оповіщення персоналу об'єкта і населення, яке перебуває у прогнозованій зоні можливого ураження, та дає завдання щодо запуску об'єктової (локальної) системи оповіщення.

Диспетчерська служба об'єкта запускає об'єктову (локальну) систему оповіщення та разом з посадовою особою відомчого радіотрансляційного вузла здійснює оповіщення персоналу об'єкта, населення, яке перебуває у прогнозованій зоні можливого ураження, а також інформує про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації відповідний місцевий орган виконавчої влади (орган місцевого самоврядування) та підрозділи територіальних органів Національної поліції і ДСНС за місцезнаходженням об'єкта.

Оповіщення осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними і сенсорними порушеннями та інших маломобільних груп населення (осіб, які їх супроводжують) організовується місцевими органами виконавчої влади (органами місцевого самоврядування), власниками об'єктів з масовим перебуванням людей та керівниками підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, де працюють або можуть перебувати зазначені особи.

Для оповіщення зазначених груп населення необхідно передбачити застосування таких технічних засобів, що враховують диференціацію за видами обмеження життєдіяльності людей з інвалідністю (звукові маяки, світлозвукові сповіщувачі, засоби аудіокоментування, субтитрування, сурдоперекладу, розсилки текстових повідомлень, інші відповідні засоби).

Інформування населення у сфері цивільного захисту – доведення органами управління цивільного захисту через засоби масової інформації, телерадіомережі відомостей про надзвичайні ситуації, що прогнозуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, про способи та методи захисту від них, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, в тому числі з урахуванням особливостей оповіщення осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями.

Органи управління цивільного захисту зобов'язані надавати населенню через медіа оперативну та достовірну інформацію, зазначену в частині першій цієї статті, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з порушеннями зору та слуху формі.

Інформація має містити дані про суб'єкт, який її надає, та сферу його діяльності, про природу можливого ризику під час аварій, включаючи вплив на людей та навколишнє природне середовище, про спосіб інформування населення у разі загрози або виникнення аварії та поведінку, якої слід дотримуватися.

Органи управління цивільного захисту зобов'язані сприяти медіа у наданні населенню оперативних відомостей, зазначених у частині першій цієї

статті. Оприлюднення інформації про наслідки надзвичайної ситуації здійснюється відповідно до законодавства про інформацію.

1.1.3 УКРИТТЯ НАСЕЛЕННЯ В ОБ'ЄКТАХ ФОНДУ ЗАХИСНИХ СПОРУД ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Фонд захисних споруд – сукупність усіх засобів колективного захисту (захисні споруди, споруди подвійного призначення, первинні (мобільні) укриття та найпростіші укриття), передбачених статтею 32 Кодексу цивільного захисту України, що можуть бути використані для укриття населення та перебувають на обліку відповідно до вимог, визначених чинним законодавством.

Фонд захисних споруд створюється міністерствами, іншими центральними органами виконавчої влади, місцевими держадміністраціями, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами та фізичними особами-підприємцями відповідно до Кодексу цивільного захисту України.

До захисних споруд цивільного захисту належать сховища та протирадіаційні укриття.

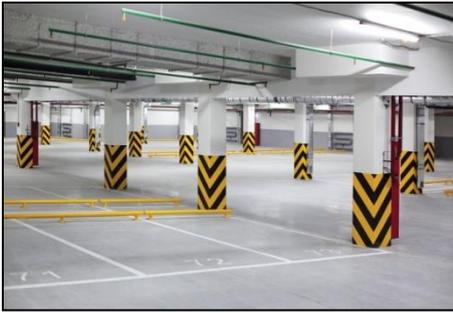
Сховище – це герметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин)

шляхом виключення або зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, що можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, застосування зброї масового ураження та звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Протирадіаційне укриття – це негерметична споруда, в якій створені умови для перебування людей та їх захисту протягом певного часу (не менше 48 годин) шляхом зменшення прогнозованого впливу небезпечних чинників, які можуть виникнути внаслідок надзвичайної ситуації, та іонізуючого опромінення у разі радіаційної аварії і радіоактивного забруднення місцевості та непрямой дії звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Споруди подвійного призначення також використовуються для укриття населення – будівлі, споруди чи їх окремі частини, призначені для використання за основним функціональним призначенням з метою забезпечення суспільних або господарських потреб, а також мають відповідні захисні властивості та спроектовані, побудовані або пристосовані таким чином, щоб забезпечити умови

для тимчасового перебування людей у разі виникнення небезпеки їх життя та здоров'я під час надзвичайної ситуації, воєнних (бойових) дій та терористичних актів.

Первинне (мобільне) укриття – це технічний виріб, у тому числі блок-модульного типу, призначений для короткострокового (до 4 годин) захисту населення на місцевості шляхом зменшення непрямой дії звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій.

Найпростіше укриття – це цокольне або підвальне приміщення, інша споруда підземного простору, в якій створені умови для тимчасового перебування людей (не менше 48 годин) у разі виникнення небезпеки їх життя та здоров'я з метою зменшення непрямой дії звичайних засобів ураження під час воєнних (бойових) дій та/або терористичних актів.

Захисні споруди цивільного захисту, споруди подвійного призначення, первинні (мобільні) та найпростіші укриття складають фонд захисних споруд цивільного захисту, є об'єктами такого фонду, мають стратегічне значення для забезпечення захисту населення і належать до засобів колективного захисту.

В особливий період нарощування фонду захисних споруд цивільного захисту здійснюється шляхом будівництва захисних споруд цивільного захисту, споруд подвійного призначення та виготовлення (монтажу) первинних (мобільних) і облаштування найпростіших укриттів, а також (у разі потреби) відновлення пошкоджених (зруйнованих) об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту.

Укриттю підлягають:

1) у сховищах:

а) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту та розташованих у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів;

б) працівники найбільшої працюючої зміни атомних електростанцій, інших ядерних установок, а також працівники суб'єктів господарювання, які

забезпечують функціонування таких станцій (установок) та перебувають у зоні можливих значних руйнувань навколо них;

в) працівники найбільшої працюючої зміни суб'єктів господарювання, віднесених до категорії особливої важливості цивільного захисту та розташованих за межами зон можливих значних руйнувань населених пунктів;

г) пацієнти, працівники та відвідувачі закладів охорони здоров'я, які не підлягають евакуації в безпечне місце і перебувають у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів;

г) працівники найбільшої працюючої зміни об'єктів критичної інфраструктури, віднесених до 1 та 2 категорії критичності, розташованих у зонах можливих значних руйнувань населених пунктів;

2) у протирадіаційних укриттях – населення, зокрема працівники підприємств, установ, організацій, об'єктів критичної інфраструктури, пацієнти, працівники та відвідувачі закладів охорони здоров'я, учасники освітнього процесу, крім тих, хто підлягає укриттю у сховищах;

3) у спорудах подвійного призначення – населення, яке підлягає укриттю в захисних спорудах цивільного захисту, крім тих категорій населення, які підлягають укриттю у захисних спорудах, що мають перебувати в постійній готовності до використання за призначенням;

4) у первинних (мобільних) укриттях – населення, яке перебуває у місцях можливого скупчення людей на місцевості (на зупинках транспорту, в парках, місцях відпочинку тощо) в особливий період;

5) у найпростіших укриттях – населення виключно в умовах тимчасової недостатності інших об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту в особливий період.

Місця розміщення об'єктів фонду захисних споруд повинні забезпечувати можливість швидкого доступу до них населення (працівників) з найвіддаленішого місця їх розташування з урахуванням радіуса пішохідної доступності до таких об'єктів, який приймається не більше ніж:

- 300 метрів – для багатоповерхової забудови, забудови підвищеної поверховості та висотної забудови, а також для суб'єктів господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту;

- 500 метрів – для середньоповерхової та малоповерхової забудови.

Для встановлення можливості використання для укриття населення як споруд подвійного призначення та найпростіших укриттів підлягають огляду, а у разі потреби – технічному обстеженню в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України:

- підземні переходи між станціями (транспортні, станцій метрополітену);
- тунелі (станції метрополітену, автодорожні, магістральні, пішохідні);
- підземні склади;
- споруди котлованного типу (автостоянки, паркінги, гаражі, підземні торговельні центри, підприємства громадського харчування, магазини);
- об'єкти підземного простору колишніх оборонних об'єктів та баз;

- підземні гірські виробки, печери та інші підземні порожнини різного призначення;
- підвальні та цокольні поверхи об'єктів цивільного і промислового призначення;
- інші об'єкти, що за своїми технічними характеристиками та захисними властивостями можуть бути використані для укриття населення.

Не підлягають огляду та включенню до фонду захисних споруд як найпростіші укриття захисні споруди/споруди подвійного призначення, що вже перебувають на обліку.

Для проведення огляду міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, у сфері управління (власності) яких перебуває відповідний об'єкт (будівля, споруда, приміщення), утворюються постійні або тимчасові комісії, до яких за зверненням залучаються посадові особи ДСНС (її територіальних органів) та інші необхідні фахівці в межах повноважень. Голову комісії визначає орган, який утворює відповідну комісію.

За результатами огляду складається акт огляду об'єкта (будівлі, споруди, приміщення) щодо можливості його використання для укриття населення (далі – акт огляду) за формою, передбаченою вимогами щодо ведення обліку фонду захисних споруд. У разі встановлення можливості використання об'єкта як споруди подвійного призначення в акті огляду зазначаються рекомендації щодо подальшої можливості включення такого об'єкта до складу фонду захисних споруд за результатами проведення технічної інвентаризації без реконструкції (капітального ремонту) або після їх проведення.

Утримання об'єктів фонду захисних споруд у готовності до використання за призначенням здійснюється їх балансоутримувачами.

Балансоутримувач забезпечує утримання об'єктів фонду захисних споруд у стані, необхідному для приведення у готовність до використання за призначенням відповідно до вимог щодо утримання, облаштування та експлуатації об'єктів фонду захисних споруд, крім об'єктів, що мають перебувати в постійній готовності.

Строк приведення захисної споруди/споруди подвійного призначення в готовність до використання за призначенням (крім споруд, що відповідно до законодавства повинні перебувати в постійній готовності) зазначається в паспорті захисної споруди/споруди подвійного призначення, який не повинен перевищувати 24 години.

Контроль за станом готовності об'єктів фонду захисних споруд до використання за призначенням шляхом проведення комплексних, контрольних та позапланових обстежень здійснюється ДСНС та її територіальними органами разом з міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування.

Облік фонду захисних споруд

Обліку підлягають сховища, протирадіаційні укриття, споруди подвійного призначення, найпростіші укриття та первинні (мобільні) укриття, розташовані на території України, незалежно від форми власності.

Облік об'єктів фонду захисних споруд ведеться міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, Радою міністрів Автономної Республіки Крим, іншими органами державної влади, органами місцевого самоврядування в паперовій та електронній формах, а також суб'єктами господарювання виключно в паперовій формі.

Паспорт захисної споруди/споруди подвійного призначення є первинним та обов'язковим документом для обліку сховищ, протирадіаційних укриттів, споруд подвійного призначення у складі фонду захисних споруд.

Ведення обліку найпростіших укриттів та первинних (мобільних) укриттів здійснюється на підставі акта огляду.

Книга обліку об'єктів фонду захисних споруд є допоміжним документом обліку об'єктів фонду захисних споруд, що ведеться в паперовій формі. Книга обліку ведеться суб'єктами господарювання, які є балансоутримувачами не менше трьох об'єктів фонду захисних споруд.

Для забезпечення ведення обліку захисних споруд/споруд подвійного призначення запроваджується система їх нумерації (присвоєння облікових номерів) згідно з вимогами щодо ведення обліку об'єктів фонду захисних споруд, затвердженими МВС.

Найпростішим укриттям та первинним (мобільним) укриттям облікові номери не присвоюються.

Інформація щодо об'єктів фонду захисних споруд відображається в мобільному додатку Порталу Дія для інформування громадянина України, іноземця, особи без громадянства, яка на законних підставах перебуває на території України.

Захисні споруди можуть використовуватися у мирний час для потреб суб'єкта господарювання за умови приведення їх у готовність до використання за призначенням у строк, визначений Порядком створення, утримання фонду захисних споруд цивільного захисту та ведення його обліку, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 10 березня 2017р. №138.

Захисні споруди можуть передаватися у мирний час в оренду для задоволення потреб суб'єкта господарювання із збереженням цільового призначення таких споруд.

Використання для потреб суб'єкта господарювання захисних споруд державної власності, що перебувають на балансі суб'єктів господарювання приватної форми власності, здійснюється з урахуванням вимог законодавства у сфері управління об'єктами державної власності.

Захисні споруди можуть використовуватися для потреб суб'єкта господарювання як:

- виробничі приміщення, віднесені в установленому порядку за показником вибухопожежної та пожежної небезпеки до категорій Г і Д, у яких проводяться роботи, не пов'язані з технологічними процесами, внаслідок яких

виділяються шкідливі рідини, пари і газу, небезпечні для людей, і які не потребують природного освітлення (крім захисних споруд, розміщених у житлових будинках та у будинках і спорудах громадського призначення);

- складські приміщення, віднесені в установленому порядку за показником вибухопожежної та пожежної безпеки до категорій Г і Д, для зберігання майна і матеріалів (у вбудованих захисних спорудах виключно за наявності окремого входу);

- приміщення для розміщення аварійних (ремонтних) та чергових служб;

- основні та допоміжні (підсобні) приміщення закладів охорони здоров'я;

- гаражі або стоянки автомобілів та автокарів (якщо це передбачено проектом будівництва захисної споруди і не потребує перепланування її основних і допоміжних приміщень);

- приміщення для проведення навчальних занять;

- заклади культури;

- виставкові зали;

- приміщення для торгівлі і громадського харчування (магазини, зали їдалень, буфети, кафе тощо);

- спортивні приміщення (тири, зали для проведення спортивних занять);

- приміщення для побутового обслуговування населення (ательє, пункти прокату, приймальні пункти тощо);

- гардеробні та інші побутові приміщення;

- адміністративні та офісні приміщення.

Суб'єкт господарювання під час використання захисної споруди для власних потреб забезпечує:

- збереження захисних властивостей споруди як в цілому, так і окремих її елементів;

- герметизацію (для сховищ) та гідроізоляцію всієї захисної споруди;

- збереження робочого стану інженерно-технічного та спеціального обладнання, засобів зв'язку та оповіщення;

- належне утримання та експлуатацію захисної споруди відповідно до вимог, встановлених законодавством;

- доступність захисної споруди для інвалідів та інших маломобільних груп населення.

Під час використання захисних споруд для потреб суб'єкта господарювання забороняється:

- реконструкція, у тому числі перепланування приміщень, без розроблення проектної документації на реконструкцію або перепланування;

- улаштування додаткових отворів (прорізів) у несучих та огорожувальних конструкціях, які знижують рівень захисних властивостей споруди;

- демонтаж існуючого інженерно-технічного та спеціального обладнання;

- порушення герметизації та гідроізоляції споруди;

- застосування горючих синтетичних матеріалів під час оздоблення приміщень;

- встановлення та експлуатація приладів і обладнання, не передбачених проектною документацією;

- перекриття фарбуванням написів на інженерно-технічному та спеціальному обладнанні про найменування заводу-виробника, технічні характеристики та його призначення.

Забороняється також використання для потреб суб'єкта господарювання елементів інженерно-технічного та спеціального обладнання захисних споруд.

У разі пристосування захисної споруди для потреб суб'єкта господарювання дозволяється:

- спорудження тимчасових перегородок з негорючих і нетоксичних матеріалів, що легко знімаються та демонтуються у разі виникнення потреби у приведенні захисної споруди у готовність до використання за призначенням;

- монтаж додаткових спеціальних систем життєзабезпечення (вентиляції, каналізації, водопостачання тощо), необхідних приладів та обладнання, а також систем протипожежного захисту згідно з встановленими вимогами до приміщень відповідного функціонального призначення за умови збереження захисних властивостей та проектних технічних характеристик захисної споруди.

Порядок заповнення фонду захисних споруд і перебування в ньому

Населення, яке підлягає укриттю, прибуває до споруд фонду захисних споруд із засобами індивідуального захисту, дводобовим запасом продуктів у поліетиленовій упаковці (якщо їх закладення не передбачено в таких спорудах), а також найбільш необхідними речами. Забороняється приносити до споруд легкозаймисті речовини або речовини, що мають сильний запах, а також громіздкі речі.

Розміщення людей у відсіках покладається на особовий склад формувань з обслуговування захисних споруд.

Осіб, які прибули з дітьми, розміщують в окремому відсіку чи в місці, спеціально відведеному для них.

Дітей, людей похилого віку і людей з поганим самопочуттям розміщують у медичній кімнаті або біля огороджувальних конструкцій і ближче до повітроводів.

Особи, які прибувають до об'єктів фонду захисних споруд з домашніми тваринами, розміщуються в окремих приміщеннях або відокремлених місцях.

Особи, які укриваються, повинні виконувати вказівки командира і особового складу формування з обслуговування захисної споруди щодо перебування у споруді, надавати їм необхідну допомогу.

Прибирання приміщень захисної споруди проводиться двічі на добу.

У споруді забороняється курити, шуміти, запалювати без дозволу газові лампи, свічки, не допускається пересування приміщеннями без особливої потреби, необхідно дотримуватися дисципліни, якнайменше рухатися.

Організовується позмінний відпочинок людей на місцях, обладнаних для лежання. Для повноцінного відпочинку дозволяється тримати в споруді або

брати із собою легкі підстилки і невеликі подушки з поролону, губчастої гумми або іншого синтетичного матеріалу.

Оповіщення та інформування осіб, які укриваються, про обстановку поза спорудою, а також про сигнали та команди здійснює командир (відповідальна особа) або відбувається безпосередньо радіотрансляційною мережею.

Вимушена евакуація зі споруди фонду захисних споруд проводиться в разі:

- 1) пошкодження споруди, що виключає подальше перебування в ній осіб, які укриваються;
- 2) затоплення споруди;
- 3) пожежі в споруді та утворення в ній небезпечних концентрацій шкідливих газів;
- 4) досягнення граничних параметрів внутрішнього повітряного середовища.

Ті, що укриваються в захисних спорудах зобов'язані:

- швидко і без метушні зайняти вказані місця у приміщенні;
- виконувати правила внутрішнього розпорядку, усі розпорядження особового складу формування з обслуговування захисної споруди;
- дотримуватися спокою, припиняти випадки паніки і порушення громадського порядку, залишатися на своїх місцях у разі вимкнення освітлення;
- підтримувати чистоту і порядок в приміщеннях;
- тримати в готовності засоби індивідуального захисту;
- за розпорядженням командира формування виконувати роботу з подавання повітря в сховище за допомогою електровентилятора з ручним приводом;
- надати допомогу формуванню з обслуговування захисної споруди при ліквідації аварій і усуненні ушкоджень інженерно-технічного устаткування;
- дотримуватися правил техніки безпеки (не входити у фільтровентиляційне приміщення, не торкатися до електровимикачів і електроустаткування, до балонів із стисненим повітрям і киснем, регенеративних патронів, гермоклапанів, клапанів надмірного тиску, шиберів, запірної арматури на водопроводі і каналізації, до дверних затворів і іншого устаткування).

Тим, хто укривається в захисних спорудах, забороняється:

- палити і вживати спиртні напої;
- приводити (приносити) в сховище домашніх тварин (собак, кішок та ін.);
- приносити легкозаймисті, вибухонебезпечні і такі, що мають сильний, специфічний запах речовини, а також громіздкі речі;
- шуміти, голосно розмовляти, ходити по споруді без особливої потреби, відкривати двері і виходити із споруди;
- включати радіоприймачі, магнітофони і інші радіозасоби;
- застосовувати джерела освітлення з відкритим вогнем (гасові лампи, свічки, карбідні ліхтарі та ін.). Вказані джерела освітлення застосовуються

тільки з дозволу командира ланки з обслуговування захисної споруди на короткий час у разі крайньої необхідності – при проведенні аварійних робіт, наданні допомоги постраждалим та ін.

1.1.4 ЗАСОБИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ТА ПРАВИЛА КОРИСТУВАННЯ НИМИ

Засіб індивідуального захисту (далі ЗІЗ) – спорядження, що призначається для носіння користувачем та його захисту від негативного впливу однієї або кількох видів небезпеки, зокрема пилу, аерозолів, пари, газів, рідкої фази радіоактивних речовин, небезпечних хімічних, біологічних та бойових отруйних речовин, а також від небезпечного чинника пожежі, продуктів згоряння, теплового та іонізуючого випромінювання.

Для засобів індивідуального захисту органів дихання відносяться:

- ізолюючі протигази;
- фільтрувальні протигази (цивільні, промислові);
- респіратори;
- найпростіші засоби.

За способом контакту людини з зовнішнім середовищем засоби індивідуального захисту органів дихання і шкіри поділяються на:

- ізолюючі;
- фільтрувальні.

Фільтрувальні протигази призначені для захисту органів дихання, очей, шкіри обличчя від дії радіоактивних речовин, бойових отруйних речовин, небезпечних хімічних речовин, бактеріологічних засобів та інших шкідливих домішок у повітрі. Принцип їх роботи оснований на очищенні повітря через спеціальні фільтрувальні матеріали. Головними елементами протигазу є шолом-маска (лицева частина) та фільтрувальна коробка.

При відсутності в повітрі бойових отруйних речовин цивільні протигази захищають від таких небезпечних хімічних речовин:

хлор	тетраетилсвинець
фосген	етилмеркаптан
сірководень	нітробензол
сірчаний газ	фенол
соляна кислота	фурфурол

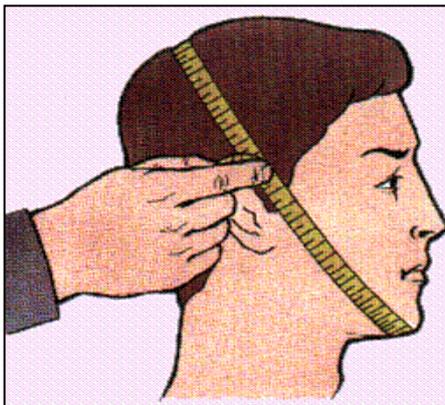
ПРОТИГАЗ ГП-5

ПРОТИГАЗ ГП-5М

Противіаз ГП-5М відрізняється від ГП-5 шолом-маскою ШМ-66МУ, яка має переговорний пристрій і вирізи для вух.

У склад комплекту противіазів входять два основних елементи:

- фільтрувально-поглинальна коробка ГП-5;
- шолом-маска ШМ-62 (ШМ-66Му).

Противіаз комплектується сумкою для зберігання і перенесення та коробкою з незапотіваючими плівками.

Для підбору необхідного розміру шолом-маски необхідно заміряти сантиметровою стрічкою довжину кола голови по замкнутій лінії, що проходить по тім'ю, щоках та підборіддю. Виміри заокруглюють до 0,5 см. По величині виміру

підбирають шолом-маску.

Противіази марки ГП-5 виготовляються 5 розмірів: 0, 1, 2, 3, 4.

Противіази марки ГП-5М виготовляються чотирьох розмірів: 0, 1, 2, 3.

Тип противіаза	Розмір шолом-маски противіазів і відповідні їм вертикальні обхвати голови, см				
	0	1	2	3	4
ГП-5 (ШМ-62У)	до 63	63,5-65,5	66-68	68,5-70,5	71 та більше
ГП-5М (ШМ-66МУ)	до 63	63,5-65,5	66-68	68,5 та більше	-

ПРОТИГАЗИ ГП-7

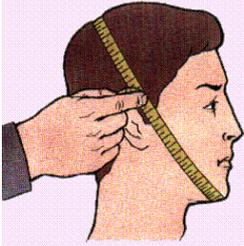
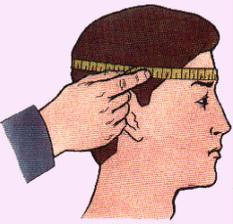
ГП-7ВМ

Визначення розміру лицевої частини протигазів типу ГП-7.

Для визначення розміру протигазів ГП-7 і ГП-7В необхідно сантиметровою стрічкою виміряти величину вертикального і горизонтального обхватів голови. Результати сумуються (закруглюються до 0,5см). За допомогою таблиці у сумі двох вимірів визначаються розмір маски і номери положень упорів лямок, наголовника.

Протигazi ГП-7, ГП-7В випускаються 3-х розмірів: 1, 2, 3. Перша цифра вказує номер лобової лямки, друга – скроневої, третя – щічних лямок.

		Сума вимірювань	Ріст маски	Номер лямок наголовника		
				лобної	скроневих	щічних
		до 118,5	1	4	8	6
		119,0-121,0	1	3	7	6
		121,5-123,5	2	3	7	6
		124,0-126,0	2	3	6	5
		126,5-128,5	3	3	6	5
		129,0-131,0	3	3	5	4
131,5 і більше	3	3	4	3		
Вимірювання вертикального обхвату голови	Вимірювання горизонтального обхвату голови					

ФІЛЬТРУВАЛЬНИЙ ПРОТИГАЗ З ПАНОРАМНОЮ МАСКОЮ СМ-6 та комбінованим фільтром NBC-3/ SL M

Призначений для захисту очей, обличчя та органів дихання особового складу від токсичних випарів промислових небезпечних хімічних речовин (органічного та неорганічного походження, кислотні гази та випари, сірчаний газ, хлористий водень, хлор, аміак та його органічні похідні, сірководень, синильна кислота, ртуть, пил, радіоактивний пил, біологічні сполуки) та захисту від уражальної дії бойових отруйних речовин (зарин, зоман, іприт, VX, люїзит та інші).

Фільтр NBC-3/ SL M (A2B2E2K2HgSXP3 D R)

Тип та клас	Призначення
-------------	-------------

A2	Органічні гази і пари
B2	Неорганічні гази і пари, хлор і хлорорганічні отрутохімікати
E2	Діоксид сірки та інші кислі гази та пари
K2	Аміак і його органічні похідні
Hg	Пари ртуті, ртутьорганічні сполуки
SX	Бойові отруйні речовини (зарин, зоман, іприт, люїзит, фосген, VX гази та інші)
P3	Токсичні та радіоактивні тверді частинки і аерозолі, бактерії, віруси
D R	Захист від пилу, багаторазове використання

ФІЛЬТРУВАЛЬНИЙ ПРОТИДИМНИЙ КАПЮШОН САМОРЯТУВАЛЬНИК «ПУЛЬС»

Для захисту від токсичних продуктів горіння під час пожеж, техногенних катастроф, варварських атак, що супроводжуються горінням, вибухами, викидами та розпиленням отруйних речовин.

Забезпечує 40 хвилин захисту органів дихання згідно з ДСТУ EN 403:2017. Витримує температуру до 800°C за прямого впливу полум'я. Оглядове вікно не пітніє, зберігає видимість упродовж усього

періоду захисної дії. Підходить дорослим і дітям від 10 років незалежно від індивідуальних особливостей.

РЕСПІРАТОР Р-2

Складається із фільтрувальної напівмаски з наголовником.

Напівмаска має два клапани вдиху і один – видиху. У клапана видиху є запобіжний екран.

Зовнішня частина напівмаски виготовлена з поролону зеленого кольору, а внутрішня – з тонкої повітронепроникної плівки, у яку вмонтовані два клапани вдиху. Між поролоном і плівкою є фільтр із полімерних волокон. Респіратор має носовий

затискач, щоб притиснути напівмаску до перенісся.

Підбір лицевої частини респіратора Р-2

Висота обличчя, мм	До 109	110-119	Більше 120
Розмір респіратора	1	2	3

РЕСПІРАТОР У-2К, У-2КМ

Виготовлений з пінополіуретану та поліетиленової плівки. Для фільтрації використовується спеціальний матеріал КПП-15. Призначений для захисту органів дихання від шкідливих домішок, аерозолів та пилу, що містяться у повітрі, коли вміст кисню становить 17% і вище. Застосовується на шкідливих виробництвах, де висока небезпека ушкодження дихальних шляхів та слизових оболонок носоглотки дрібнодисперсними частинками. Захищає від бактеріальних засобів, які не виділяють отруйних газів та парів. Температура експлуатації від -10 до +35°C. Концентрація шкідливих речовин не повинна перевищувати 100 мг/м³.

РЕСПРАТОР СТАНДАРТ 212 з клапаном видиху ДСТУ EN 149:2017

Призначений для захисту органів дихання від:

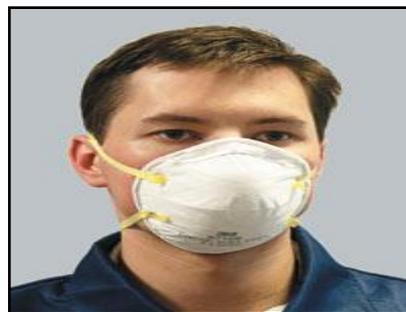
- диму та туману, органічних та неорганічних речовин (кіптяви, зварювального диму, масляного туману);
- від мікобактерій туберкульозу, вірусів грипу та інших інфекцій, що передаються повітряно-краплинним шляхом.

Номинальний коефіцієнт захисту до 12 ГДК. D – стійкий до запилення.

Характеристики:

- головний гарнітур виконаний із еластичної міцної текстильної стрічки, довжину якої можна регулювати;
- фільтруючий матеріал забезпечує максимальну легкість дихання (фактичне значення опору диханню в 2,5 рази нижче межі);
- матеріали фільтруючої частини, виготовлені з волокон поліпропілену, дозволяють експлуатацію при високих температурах;
- гіпоалергенний матеріал не викликає подразнення шкіри обличчя та дискомфорту при експлуатації;
- жорсткість конструкції, наявність клапана видиху створюють комфортне дихання в умовах гарячих цехів;
- ергономічна форма в поєднанні з м'якими матеріалами забезпечує щільну посадку на обличчі;
- прихований носовий затискач, виключає прямий контакт металу зі шкірою;
- м'який пінополіуретановий ущільнювач не чинить тиску на перенісся, виключає підсмоктування неочищеного повітря в області перенісся, виключає запотівання захисних окулярів;

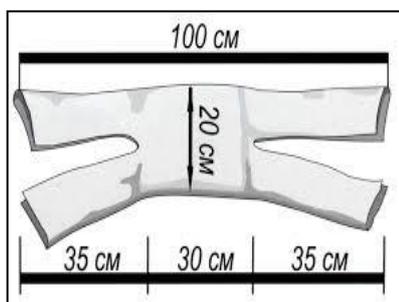
- чотириточкове кріплення головної гарнітури забезпечує щільну посадку напівмаски на обличчі;
- ребра жорсткості нанесені ультразвуковим зварюванням, мінімізують можливість злипання напівмаски.

ПРОТИПИЛОВА ТКАНИННА МАСКА ПТМ-1 (за зразком НАТО),

Вони захищають органи дихання від радіоактивного пилу і деяких видів бактеріологічних засобів, а для захисту від отруйних речовин непридатні.

ЗАХИСНА МАСКА

ВАТНО-МАРЛЕВА ПОВ'ЯЗКА

Призначена для захисту органів дихання від інфекцій, що передаються краплинно-рідинним шляхом та радіоактивного пилу.

Пов'язка повинна добре закривати ніс і рот, тому верхній її край має бути на рівні очей, а нижній – заходити за підборіддя. Нижні кінці зав'язують на тім'ї, верхні – на потилиці. Для захисту очей необхідно одягнути спеціальні окуляри, які щільно прилягають до обличчя.

Ватно-марлева пов'язка виготовляється із шматка марлі розміром 100x50 см. Його розстеляють на столі, посередині на площі 30x20 см кладуть шар вати завтовшки 1-2 см (якщо немає вати, то її замінюють марлею в 5-6 шарів). Вільний край марлі по довжині загинають з обох боків на вату, а на кінцях роблять розрізи (30-35 см).

ЗАСОБИ ЗАХИСТУ ШКІРИ

Звичайні засоби захисту шкіри – це предмети одягу та взуття, робочий одяг (спецодяг), що можуть бути у кожної людини. За призначенням поділяються на спеціальні (ізолюючі та фільтрувальні) і підручні.

Виготовляють ізолюючі засоби захисту шкіри із прогумованої тканини і застосовують при тривалому перебуванні людей на місцевості, забрудненій радіоактивними, крапельно-отруйними, небезпечними хімічними речовинами, бактеріологічними засобами. Вони призначені тільки для формувань цивільного захисту.

Засоби захисту шкіри, які виготовлені із ізолюючих матеріалів, можуть бути герметичними (комбінезони, костюми) та негерметичними (накидки, фартухи). Всі вони виготовляються із газо- та вологонепроникної тканини.

ПЕРСОНАЛЬНИЙ АВАРІЙНИЙ КОМПЛЕКТ РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ ПРК-1

Призначений для персонального захисту від радіаційного, хімічного та біологічного забруднення на випадок виникнення аварій на АЕС, ХНО та у разі застосування зброї масового знищення, під час евакуації та виходу у безпечну зону.

Допоможе пройти пункти санітарної обробки, витримує змивання забруднення водою під високим тиском.

В комплект ПРК-1 входять

Захисний костюм, рукавиці, бахіли, скотч

Водонепроникний пакет для документів, сумка

ЗАХИСНИЙ КОМБІНЕЗОН

Призначений для захисту від механічних впливів та загальних виробничих забруднень, хімічно та бактеріологічно активних аерозолів, інфекційних впливів.

Виготовлений з комбінованого нетканого матеріалу «Медіспан 10» виготовленого за технологією S-M-S (внутрішній і зовнішній шар – нетканий матеріал на основі поліпропілену, внутрішній шар – мембрана з високими паропроникними характеристиками (не менше 2000

г/м²/24 години) і опір води не менше 3000 мм.вод.ст.) щільність матеріалу – 71 г/м².

Особлива висока механічна міцність на розрив. Застібка комбінезона центральна на блискавці із зовнішньою захисною планкою.

Застосовується у всіх сферах людської діяльності, де необхідний захист людини від впливів навколишнього середовища. Випускається у розмірах від 44 до 74, зріст – від 164 см до 208 см.

Підручні засоби захисту шкіри

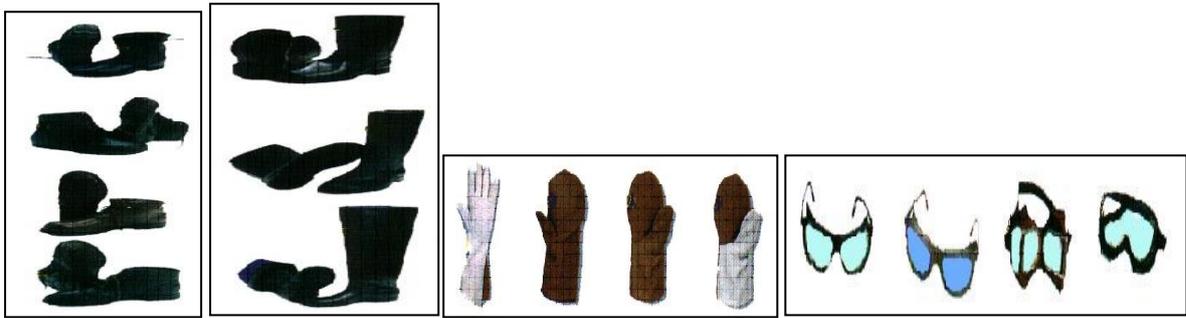
Це – робочий одяг, куртка і штани, комбінезони, халати з капюшоном, зшиті з брезенту, вогнезахисної або прогумованої тканини.

Вони захищають не тільки від радіоактивних речовин, бактеріологічних засобів, але й певний час не пропускають краплинно-рідинні отруйні речовини. Одяг з брезенту влітку здатний захищати від рідинно-краплинних отруйних речовин протягом 30 хвилин, а взимку – до однієї години.

Зимові речі (пальто з грубого сукна, драпу) разом з іншим одягом захищають від рідинно-краплинних речовин влітку до 20 хвилин, а взимку до 2-х годин.

Добре використовувати для захисту шкіри і різноманітні спортивні костюми.

1.1.5 ЗАХОДИ З ЕВАКУАЦІЇ, ПОРЯДОК ЇЇ ПРОВЕДЕННЯ

Евакуація – організоване виведення чи вивезення із зони надзвичайної ситуації або зони можливого ураження населення, якщо виникає загроза його життю або здоров'ю, а також матеріальних і культурних цінностей, якщо виникає загроза їх пошкодження або знищення.

Залежно від обстановки, що склалася під час надзвичайної ситуації, проводиться загальна або часткова евакуація населення тимчасового або безповоротного характеру.

Масове переміщення населення виникає під час проведення обов'язкової чи загальної евакуації із зон можливого ураження до безпечних районів (у тому числі за межі країни) у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, збройних конфліктів (у тому числі в особливий період), характеризується переміщенням великої кількості людей та/або охоплює значні території, що потрапляють до зони можливого ураження.

Обов'язковій евакуації підлягає населення у разі виникнення загрози аварії з викидом радіоактивних і небезпечних хімічних речовин, катастрофічного затоплення місцевості та землетрусів, масових лісових і торф'яних пожеж, зсувів, інших геологічних та гідрогеологічних явищ і процесів, надзвичайних ситуацій на арсеналах, базах (складах) озброєння, ракет, боєприпасів і компонентів ракетного палива, інших вибухопожежонебезпечних об'єктах Збройних сил та/або інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, які використовують у своїй діяльності вибухопожежонебезпечні об'єкти, збройних конфліктів (із районів можливих бойових дій у безпечні райони).

З метою захисту дітей, які перебувають у зоні воєнних дій і збройних конфліктів, в умовах воєнного стану обласні військові адміністрації за погодженням з органами військового командування на відповідній території та Координаційним штабом з проведення евакуаційних заходів та ефективного реагування на масове переміщення населення, утвореним Кабінетом Міністрів України, можуть прийняти рішення про проведення обов'язкової евакуації в примусовий спосіб дітей з їх батьками, особами, які їх замінюють, або іншими

законними представниками з окремого населеного пункту в місцевості, де ведуться бойові дії.

Обов'язкова евакуація в примусовий спосіб дітей здійснюється за супроводом одного з батьків, особи, яка їх замінює, або іншого законного представника.

У випадку відмови від обов'язкової евакуації фізична особа підписує відмову від проведення обов'язкової евакуації за встановленою формою.

Облік та зберігання оформлених відмов від обов'язкової евакуації здійснюється місцевими держадміністраціями або органами місцевого самоврядування, які організують проведення такої евакуації.

Загальна евакуація населення проводиться із зон радіоактивного та хімічного забруднення, катастрофічного затоплення населених пунктів у разі руйнування гідротехнічних (гідрозахисних) споруд, хвиля прориву яких може досягнути зазначених населених пунктів менше ніж за чотири години, можливого ураження в разі виникнення надзвичайних ситуацій на арсеналах, базах (складах) озброєння, ракет, боєприпасів і компонентів ракетного палива, інших вибухопожежонебезпечних об'єктах Збройних сил та/або інших військових формувань, утворених відповідно до законів України, а також суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб, які використовують у своїй діяльності вибухопожежонебезпечні об'єкти.

Для проведення загальної евакуації населення залучаються наявні транспортні засоби відповідної адміністративної території, а в разі виникнення безпосередньої загрози життю або здоров'ю населення – додатково транспортні засоби суб'єктів господарювання та громадян.

Кількість, види та типи транспортних засобів, які планується залучити під час евакуації населення із зони надзвичайної ситуації, районів можливих бойових дій, визначаються органом, який прийняв рішення про залучення транспортних засобів.

Масове переміщення населення виникає під час проведення обов'язкової чи загальної евакуації із зон можливого ураження до безпечних районів (у тому числі за межі країни) в разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій природного та техногенного характеру, збройних конфліктів (у тому числі в особливий період) та характеризується переміщенням великої кількості людей та/або охоплює значні території, що потрапляють до зони можливого ураження.

Часткова евакуація проводиться для вивезення категорій населення, які за віком чи станом здоров'я у разі виникнення надзвичайної ситуації не здатні самостійно вжити заходів щодо збереження свого життя або здоров'я, а також осіб, які відповідно до законодавства доглядають (обслуговують) таких осіб.

Часткова евакуація населення проводиться на підставі рішення місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

Часткова евакуація населення проводиться з використанням транспортних засобів, що експлуатуються згідно з графіком роботи.

Залучення додаткових транспортних засобів під час проведення часткової евакуації населення здійснюється за рішенням місцевої держадміністрації або посадової особи, яка має повноваження щодо прийняття такого рішення.

Суб'єктові господарювання або громадянину, транспортні засоби яких залучалися для здійснення заходів з евакуації населення, компенсується вартість наданих послуг і розмір фактичних (понесених) витрат за рахунок коштів, що виділяються з відповідного бюджету на ліквідацію загрози виникнення надзвичайної ситуації або наслідків надзвичайної ситуації у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Працівник суб'єкта господарювання, власник, користувач, водій транспортного засобу, які відмовилися від надання послуг з перевезення населення, яке підлягає евакуації, несуть відповідальність відповідно до закону.

Евакуація матеріальних і культурних цінностей проводиться у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій, які можуть заподіяти їм шкоду, за наявності часу на її проведення, що визначається на підставі інформації суб'єктів моніторингу, спостереження, лабораторного контролю та прогнозування надзвичайних ситуацій.

Перелік, обсяг матеріальних і культурних цінностей та черговість проведення їх евакуації визначаються органами державної влади, суб'єктами господарювання, у власності яких перебувають зазначені цінності, та враховуються під час планування заходів з евакуації.

Приймання, перевезення, розміщення, облік та зберігання евакуйованих матеріальних і культурних цінностей здійснюється органом, відповідальним за організацію проведення евакуації, у визначеному законодавством порядку.

Організація проведення евакуації та підготовка районів для розміщення евакуйованого населення і його життєзабезпечення, а також зберігання матеріальних і культурних цінностей покладаються на місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування та керівників суб'єктів господарювання.

Рішення про проведення евакуації приймають на:

- державному рівні – Кабінет Міністрів України;
- регіональному рівні – Рада міністрів Автономної Республіки Крим, обласні, Київська та Севастопольська міські держадміністрації;
- місцевому рівні – районні, районні у м. Києві та Севастополі держадміністрації, відповідні органи місцевого самоврядування;
- на рівні конкретного суб'єкта господарювання – його керівник.

У разі виникнення загрози життю або здоров'ю громадянам України на території іноземних держав їх евакуація проводиться за рішенням МЗС.

Рішення про проведення евакуації населення із зони радіоактивного забруднення приймається Радою міністрів Автономної Республіки Крим та місцевими держадміністраціями на підставі висновку санітарно-епідеміологічної служби відповідно до прогнозованого дозового

навантаження на населення або інформації суб'єктів господарювання, які експлуатують ядерні установки, про випадки порушень у їх роботі.

У невідкладних випадках, зокрема, у разі безпосередньої загрози життю та здоров'ю населення, рішення про проведення екстреної евакуації населення приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, а за його відсутності – керівник аварійно-рятувальної служби, який першим прибув у зону надзвичайної ситуації та має повноваження для прийняття таких рішень.

У разі виникнення надзвичайної ситуації на транспорті під час перевезення пасажирів відповідальність за їх евакуацію покладається на підприємства, установи, організації, що здійснюють транспортні перевезення, та сили цивільного захисту.

Місцеві держадміністрації, органи місцевого самоврядування та суб'єкти господарювання, що приймають евакуйоване населення, визначають склад відповідних органів з евакуації, забезпечують розроблення плану приймання та розміщення евакуйованого населення, яке прибуває з небезпечних районів, підготовку приймальних пунктів з евакуації, обладнання станцій, портів, пунктів висадки населення, сховищ для захисту евакуйованого населення, здійснення контролю за підготовкою житла, медичних закладів, інших об'єктів для розміщення і життєзабезпечення евакуйованого населення, організацію ведення його обліку, забезпечення радіаційної і хімічної розвідок на маршрутах евакуації і в районах розміщення населення, організацію дозиметричного контролю, санітарної обробки населення, спеціальної обробки одягу, майна і транспорту.

Для планування, підготовки та проведення евакуації утворюються органи з евакуації.

До органів з евакуації належать комісії з питань евакуації, збірні пункти евакуації, проміжні пункти евакуації, приймальні пункти евакуації.

Комісії з питань евакуації відповідають за планування евакуації на відповідному рівні, підготовку населення до здійснення заходів з евакуації, підготовку органів з евакуації до виконання завдань, здійснення контролю за підготовкою проведення евакуації, приймання і розміщення евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей.

На об'єктах господарювання, що потрапляють у зони можливих надзвичайних ситуацій, з чисельністю працюючого персоналу менш як 50 осіб, комісії з питань евакуації не утворюються, а призначається особа, що виконує функції зазначеної комісії.

Керівник комісії з питань евакуації та її персональний склад призначаються органом, за рішенням якого утворені органи з евакуації.

У невідкладних випадках у складі таких комісій утворюються оперативні групи, що розпочинають роботу з моменту прийняття рішення про проведення евакуації населення.

Комісії з питань евакуації, утворені в безпечних районах, організують приймання, розміщення і життєзабезпечення евакуйованого населення.

Збірні пункти евакуації призначені для збору і реєстрації евакуйованого населення та організації його вивезення (виведення) у безпечні райони і розміщуються поблизу залізничних станцій, морських і річкових портів, пристаней, маршрутів евакуації, а також на наявних міських площах, у відкритих безпечних місцях або безпечних приміщеннях.

У невідкладних випадках функції збірних пунктів евакуації за рішенням керівника комісії з питань евакуації покладаються на оперативні групи.

Проміжні пункти евакуації розміщуються на зовнішньому кордоні зони надзвичайної ситуації, пов'язаної з радіоактивним (хімічним) забрудненням, для пересадки населення з транспорту, що працював у зоні надзвичайної ситуації, на дезактивовані транспортні засоби, які здійснюють перевезення на незабруднені (незаражені) території.

Кількість, нумерація, місця розташування та перелік районів, на території яких розміщуються проміжні пункти евакуації, визначаються Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями та органами місцевого самоврядування.

Приймальні пункти евакуації розгортаються для приймання, ведення обліку евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей та відправлення їх до місць постійного (тимчасового) розміщення (збереження) у безпечних районах.

Збірні пункти евакуації, проміжні пункти евакуації та приймальні пункти евакуації забезпечуються зв'язком з районними, міськими, районними у містах, селищними, сільськими комісіями з питань евакуації, комісіями з питань евакуації, утвореними на об'єктах господарювання, пунктами посадки на транспортні засоби, вихідними пунктами руху пішки, медичними і транспортними службами.

Час на розгортання і підготовку до роботи органів з евакуації усіх рівнів не повинен перевищувати чотирьох годин з моменту отримання рішення про проведення евакуації.

Списки громадян, які підлягають евакуації, складаються у трьох примірниках, один з яких залишається в особи, яка здійснює управління об'єктом господарювання, будинком, другий – після уточнення списків надсилається на збірний пункт евакуації (у разі одержання рішення про

проведення евакуації), третій – на приймальний пункт евакуації. Такі списки коригуються щороку особами, які здійснюють управління об'єктами господарювання та будинками.

Порядок проведення евакуації

Комісія з питань евакуації, утворена на суб'єкті господарювання:

- організовує оповіщення та ведення обліку працівників, уточнює дані про транспортні засоби, строк їх подання, маршрути і порядок руху;
- подає необхідну інформацію комісії з питань евакуації, утвореній місцевою держадміністрацією, органом місцевого самоврядування, на території якого планується розмістити евакуйованих працівників;
- забезпечує зустріч та розміщення евакуйованих працівників у безпечному районі та організовує їх інформаційне забезпечення.

Комісія з питань евакуації, утворена місцевою держадміністрацією, органом місцевого самоврядування, організовує оповіщення, евакуацію та прибуття на збірні пункти евакуації (пункти посадки) непрацюючого населення, осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення.

Батьки дітей та особи, що їх замінюють, законні представники дітей-сиріт, дітей, позбавлених батьківського піклування, у тому числі тих, які виховуються у прийомних сім'ях, дитячих будинках сімейного типу, в сім'ях опікунів, піклувальників, сім'ях патронатних вихователів, тимчасово влаштованих, у разі проведення обов'язкової евакуації зобов'язані прибути з дітьми на збірні пункти евакуації (пункти посадки) за місцем проживання.

Планування заходів з евакуації осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення відображається у плані проведення заходів з евакуації населення (працівників), матеріальних і культурних цінностей у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій окремим розділом.

Збірні пункти евакуації уточнюють чисельність евакуйованого населення, порядок його відправлення, організовують їх збір та ведення обліку, здійснюють посадку населення на транспортні засоби, формують піші і транспортні колони, інформують комісії з питань евакуації про відправлення населення, організовують надання медичної допомоги евакуйованому населенню та охорону громадського порядку.

Евакуація особового складу збірних пунктів евакуації організовується після завершення евакуації населення на підставі рішення органу, що утворив такі органи.

Приймальні пункти евакуації організовують у безпечному районі підготовку пунктів висадки, уточнюють кількість населення, що прибуло, і порядок подачі транспортних засобів для його вивезення із зазначених та проміжних пунктів евакуації до пунктів розміщення, організовують надання медичної допомоги евакуйованому населенню та охорону громадського порядку.

У разі виникнення аварії на хімічно або радіаційно небезпечному об'єкті евакуація населення проводиться у два етапи:

перший – від місця знаходження населення до межі зони забруднення;
другий – від межі зони забруднення до пункту розміщення евакуйованого населення в безпечних районах.

На межі зони забруднення у проміжному пункті евакуації здійснюється пересадка евакуйованого населення з транспортного засобу, що рухався забрудненою місцевістю, на незабруднений транспортний засіб.

Під час пересадки населення за необхідності здійснюється його санітарна обробка та спеціальна обробка одягу, майна і транспорту. Після проведення спеціальної обробки транспортний засіб використовується для перевезення населення забрудненою місцевістю.

Евакуація населення із зон можливого катастрофічного затоплення проводиться, насамперед, із населених пунктів, що розміщуються поблизу гребель, хвиля прориву яких може досягнути зазначених населених пунктів менше ніж за чотири години, а з інших населених пунктів – за наявності безпосередньої загрози їх затоплення.

Для інформаційного забезпечення евакуйованого населення про порядок дій у різних ситуаціях та оперативну місцевою держадміністрацією, органом місцевого самоврядування використовуються системи оповіщення, засоби радіомовлення і телебачення.

Про проведення евакуаційних заходів до населення доводиться:

- причина евакуації;
- її початок;
- час прибуття на збірні пункти евакуації і їх розташування.

Отримавши таке повідомлення кожна людина повинна підготувати себе та житло до евакуації.

Розміщення евакуйованого населення

Евакуація населення проводиться у безпечні райони, визначені органом, який приймає рішення про проведення евакуації.

У разі коли евакуйоване населення неможливо розмістити у безпечному районі, його частина може розміщуватися на території регіону, суміжного з небезпечним районом, за погодженням з Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевими держадміністраціями такого регіону.

Порядок розміщення евакуйованого населення визначається Радою міністрів Автономної Республіки Крим, місцевою держадміністрацією, на території якої планується розміщувати евакуйоване населення, за заявкою органу, що приймає рішення про проведення евакуації.

Евакуйоване населення розміщується у готелях, санаторіях, пансіонатах, будинках відпочинку, дитячих оздоровчих таборах та у придатних для проживання будівлях підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності.

Розміщення евакуйованого населення здійснюється за встановленими видами та обсягами послуг з його життєзабезпечення.

Фінансування заходів з евакуації здійснюється за рахунок коштів, передбачених відповідно до вимог законодавства для ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у визначеному Кабінетом Міністрів України порядку.

- 9) Ніж і топірець.
- 10) Сигнальні засоби (свисток, фальшфейєр).
- 11) Пакети для сміття ємністю 120 л. Штук п'ять. Може замінити тент, якщо розрізати.
- 12) Рулон широкого скотчу.
- 13) Шнур синтетичний, діаметр 4-5 мм, довжина 20 м.
- 14) Блокнот і олівець.
- 15) Нитки та голки.
- 16) Аптечка першої необхідності. Кількість ліків розрахована на надання допомоги не тільки собі, а й оточуючим:
- бинти, лейкопластир, йод, вата;
 - активоване вугілля (інтоксикація);
 - «Парацетамол» (жарознижувальний);
 - «Супрастин» (алергія);
 - «Імmodіум» (діарея);
 - «Фталазол» (кишкова інфекція);
 - «Альбуцид» (очні краплі);
 - антибіотики в порошках.
- 17) Ліки, які ви приймаєте на постійній основі, готуються на тиждень із зазначенням дозування та способу застосування. Імена та телефони ваших лікарів. Слідкуйте за терміном придатності ліків (при упаковці забийте в календар дату ревізії препаратів).
- 18) Одяг. Нижня білизна (2 комплекти). Шарпетки бавовняні (2 пари). Запасні штани, сорочка або кофта, плащ-дощовик, в'язана шапочка, рукавиці, шарф. Надійне і зручне взуття.
- 19) Міні-палатка, килимок-пінка, спальник.
- 20) Гігієнічні засоби: зубна щітка і паста, невеликий шматок мила, рушник (продаються спресовані в супермаркетах), туалетний папір, кілька упаковок сухих хусток, кілька носових хусток, вологі серветки. Жінкам – засоби особистої гігієни. Можна взяти бритву і манікюрний набір.
- 21) Товари для дітей.
- 22) Посуд: казанок, фляга, ложка, чашка (краще металева 0,5 л), розкладний стаканчик
- 23) Сірники (краще туристичні). Запальничка.
- 24) Запас їжі на декілька днів. Все, що можна їсти без приготування і що займає мало місця, довго зберігається. Питна вода на 1-2 дні, яку потрібно періодично оновлювати. Висококалорійні солодощі (дуже хороший для цього «Снікерс», який досі використовується тактичними військовими групами). Пригорща льодяників.
- 25) Продукти:
- галети;
 - супові пакети;
 - м'ясні чи рибні консерви.
 - якщо є місце: будь-яка крупа, макарони, сухі овочеві напівфабрикати.
- 26) Горілка або медичний спирт.

27) Сімейні цінності, реліквії, але тільки після упаковки найнеобхіднішого.

Намет, карімат, спальник – не обов'язкові, але бажані. Без них об'єм рюкзака складе не більше 30 літрів.

1.2. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС НС ПРИРОДНОГО ХАРАКТЕРУ

Навчальна мета:

- вивчення правил поведінки та формування вмінь та навичок, необхідних працівникам для захисту від наслідків надзвичайних ситуацій природного характеру.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Правила поведінки і дії працівників при землетрусах.
2. Безпечні дії працівників у разі виникнення геологічних надзвичайних ситуацій (пов'язаних із зсувами, обвалами, осіданням земної поверхні, карстовими провалами або підтопленням).
3. Особливості негативного впливу гідрометеорологічних надзвичайних ситуацій. Правила безпечної поведінки у разі їх виникнення.
4. Основні причини виникнення та особливості пожеж у природних екологічних системах. Правила поведінки та заходи безпеки у разі їх виникнення.

Література

1. Кодекс Цивільного захисту України від 02.10.2012 р. №5403-VI.
2. Основи цивільного захисту. Навчальний посібник / О.В. Бикова, О.Ч. Болієв, Д.М. Деревинський, В.Н. Єлісеєв, С.М. Миронець, С.І. Осипенко та інші / за загальною редакцією М.В. Болотських К., 2008 223 с.
3. Правила поведінки в умовах загрози та виникнення надзвичайних ситуацій: навчальний посібник / за загальною редакцією С.І. Осипенка. К., 2018. 120с.
4. Стан природно-техногенної безпеки Івано-Франківської області: навчальний посібник, Івано-Франківськ, 2012, 74 с.

ВСТУП

Стихійне ліхо, катаклізм – це надзвичайне природне явище, що діє з великою руйнівною силою, завдає значної шкоди району, де відбувається, порушує нормальну життєдіяльність населення, знищує матеріальні цінності.

Стихійні лиха можуть виникати як незалежно одні від одних, так і одне з них може спровокувати інше. Деякі зі стихійних лих часто виникають внаслідок діяльності людини (наприклад, лісові та торф'яні пожежі, виробничі вибухи в гірській місцевості, під час будівництва гребель, закладки (розробки) кар'єрів, що часто призводить до зсувів, снігових лавин, обвалів льодовиків тощо). Незалежно від джерела виникнення, стихійні лиха характеризуються значними масштабами й різною тривалістю – від декількох секунд і хвилин (землетруси, снігові лавини, лімнологічні катастрофи) до декількох годин (селі), днів (зсуви) і місяців (повені).

1.2.1 ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ І ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ ЗЕМЛЕТРУСАХ

Землетрус – загрозливе стихійне лихо природного характеру, яке призводить до катастрофічних наслідків з численними жертвами та великими матеріальними збитками.

Землетрус являє собою підземні удари (поштовхи) і коливання земної поверхні, які спричиняються природними причинами.

Інтенсивність (сила) землетрусу в Україні та у ряді європейських держав вимірюється за 12-бальною шкалою MSK-64, яка прийнята для застосування в 1952 році і використовується для оцінки інтенсивності землетрусів на території України.

У 1935 році доктор Чарльз Ф.Р.Ріхтер, професор Каліфорнійського технологічного інституту в Пасадені, на підставі багаторічних спостережень запропонував «шкалу магнітуд землетрусу», тому її стали називати шкалою Ріхтера. Слово «магнітуда» (M) у перекладі означає «величина». За визначенням Ріхтера, «магнітуда будь-якого поштовху визначається як десятковий логарифм вираженої в мікронах максимальної амплітуди цього поштовху, зробленого стандартним крутильним сейсмографом на відстані 100 км від епіцентру».

Співвідношення між магнітудою та максимальною інтенсивністю за шкалою MSK-64

*Магнітуда	2,0 і вище	3,0	4,0	5,0	6,0	7,0	8,0
Максимальна інтенсивність (у балах) за шкалою MSK-64	I-II	III	IV-V	VI-VII	VII-VIII	IX-X	XI-XII

Івано-Франківська область, як частина Карпатського регіону, відноситься до сейсмонебезпечних регіонів України.

Епіцентри більшості землетрусів, які відчутно коливають Івано-Франківську область, знаходяться у Румунії в зоні Вранча. Вплив цієї сейсмічної зони на Івано-Франківську область може, теоретично, досягати 8 балів за шкалою MSK-64, тобто, можна очікувати великі тріщини в стінах і слабкі руйнування будинків, падіння труб, пам'ятників. Хоча найвищий бал 6 і подекуди 7 було зафіксовано в 1802 році.

Землетруси починаються раптово і охоплюють значні території. Під час землетрусів пошкоджуються інженерні мережі: газо- і водопроводи, каналізація, опори ліній електропередач, порушується зв'язок, пошкоджується проїзна частина доріг, мости, підземні переходи.

Раптовість землетрусу, різка зміна обстановки, руйнування і гуркіт негативно впливають на психіку людей, призводять до паніки, під час якої люди у страху здійснюють безглузді та небезпечні для життя вчинки і дії. Особливо небезпечна паніка у місцях скупчення людей: в школах, лікарнях, магазинах, ринках, кінотеатрах, гуртожитках.

Сильні землетруси (7-9 балів) починаються, як правило, з 5-6 бальних поштовхів, які тривають 15-20 і більше секунд, розхитують будівлю. Потім коливання і поштовхи досягають максимуму, після чого йдуть на спад протягом приблизно 30 і більше секунд.

Взявши до уваги міцність будівлі, у якій ви проживаєте або працюєте, ваше місцезнаходження у будівлі та запас часу (15-20 сек.), ви можете наперед визначити найбільш доцільні для вас дії: або швидко покинути будівлю, або зайняти відносно безпечне місце у ній.

Найбільш безпечні місця в будинках при землетрусах: прорізи капітальних внутрішніх стін, місця поблизу них. Найнебезпечніші – великі засклені отвори, скляні дахи цехів і громадських будівель, кутові кімнати верхніх поверхів, ліфти. Укриттям від падаючих предметів та уламків всередині будівель можуть служити місця під міцними столами та ліжками.

Дії у випадку загрози виникнення землетрусу:

- запасіться продуктами, питною водою, теплим одягом, медикаментами, приготуйте документи і цінні речі;
- повідомте рідних, сусідів, знайомих про можливий землетрус;
- відключіть електроприлади, воду, вимкніть газ і систему опалення;
- поставте важкі речі на підлогу, відсуньте ліжко від вікна;
- розкажіть членам сім'ї, дітям, що вони повинні робити при виникненні землетрусу;
- у сільській місцевості виведіть худобу у безпечне місце.

Дії під час землетрусу:

- зберігати спокій, уникати паніки;
- діяти негайно, як тільки відчуєте коливання ґрунту або будівлі, укритися під міцними столами, поблизу головних стін чи колон, тому що небезпека виходить від падіння внутрішніх стін, стель, люстр;
- у разі перебування на першому, другому поверхах, швидко залишити будинок та відійти від нього на відкрите місце;
- негайно залишити кутові кімнати і стати в отворі внутрішніх дверей або у кутку кімнати, подалі від вікон і важких предметів;

- не кидатись до сходів або до ліфта, у разі знаходження у висотній будівлі вище п'ятого поверху. Вихід зі споруди буде найбільш заповнений людьми, а ліфти вийдуть з ладу;
- вибігати з будинку швидко, але обережно. Остерігатись уламків, електричних дротів та інших джерел небезпеки;
- віддалитись від високих споруд, шляхопроводів, мостів та ліній електропередач;
- після припинення перших поштовхів всім, хто перебуває у приміщеннях і будівлях, негайно покинути, можливі повторні поштовхи;
- перевірити чи немає поблизу постраждалих, сповістити про них рятувальників та, за можливістю, надати допомогу;
- у випадку пересування автомобілем, зупинитись, відчинити двері та залишитись у автомобілі до припинення коливань.

Дії після землетрусу:

- допоможіть постраждалим, надайте їм домедичну допомогу;
- остерігайтесь обірваних проводів ліній електропередач, у підвалах і будинках не користуйтесь відкритим вогнем (можливий вибух через витік газу);
- уникайте будівель, які загрожують обвалом, носіть міцне взуття, щоб не поранитись;
- допомагайте службам, всім хто зайнятий рятувальними роботами.

1.2.2 БЕЗПЕЧНІ ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ У РАЗІ ВИНИКНЕННЯ ГЕОЛОГІЧНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ (ПОВ'ЯЗАНИХ ІЗ ЗСУВАМИ, ОБВАЛАМИ, ОСІДАННЯМ ЗЕМНОЇ ПОВЕРХНІ, КАРСТОВИМИ ПРОВАЛАМИ АБО ПІДТОПЛЕННЯМ)

Зсув – це сповзаюче зміщення ґрунтових мас на схилі під дією своєї ваги і додаткового навантаження внаслідок перезволоження ґрунту дощовими опадами, танення снігу, землетрусу, підмиву схилів, нерозумної діяльності людини та інших процесів.

Об'єм ґрунту, який зміщується під час зсуву, може становити від декількох сотень до тисяч, мільйонів кубометрів, а швидкість коливається від декількох метрів на рік до декількох метрів на секунду.

При крутизні схилу 10° і більше виникають зсуви – зміщення під дією сил тяжіння великих ґрунтових мас, а на глиняних ґрунтах при надмірному зволоженні зсуви можуть виникати при крутизні $5-7^{\circ}$. 80% сучасних зсувів пов'язано із штучними причинами: вирубка лісів, руйнування схилів дорожніми роботами, неправильний вибір агротехніки для сільськогосподарських робіт на схилах. Природні причини зсувів: підмив їх основи водою, сейсмічні поштовхи, збільшення крутизни схилів. Швидкість руху зсуву становить від 6 см за рік до 3 метрів за секунду.

У межах області зареєстровано 165 ділянок 2-ї категорії (інтенсивного розвитку зсувів) і 163 ділянок 3-ї категорії (зсувні стаціонари).

Ділянки інтенсивного розвитку зсувів знаходяться на території Богородчанського, Верховинського, Галицького, Городенківського, Долинського, Калуського, Коломийського, Косівського, Надвірнянського, Рогатинського, Снятинського, Тисменицького, Тлумацького районів і території Яремчанської міської ради.

Причини зсуву: перезволоження ґрунту дощовими опадами, танення снігів, землетруси, підмив схилів та непродумана діяльність людини (вибухові та земляні роботи, вирубка лісу на схилах пагорбів та інше). Об'єм ґрунту, який зміщується під час зсуву, може становити від декількох сотень до тисяч мільйонів кубометрів, а швидкість коливається від декількох метрів на рік до декількох метрів на секунду.

Наслідки зсуву: руйнування і завалення житлових та виробничих будівель, потенційно небезпечних об'єктів, інженерних та дорожніх споруд, магістральних трубопроводів та ліній електромереж, систем життєзабезпечення, а також травмування та загибель людей. Крім того, зсуви створюють умови для перекриття рік, внаслідок чого можуть виникати катастрофічні паводки.

Дії під час зсуву

- При отриманні інформації зберігайте спокій, уникайте паніки.
- Підготуйтеся до евакуації, з'ясуйте у місцевих органів державної влади, місцевого самоврядування місце збору мешканців для евакуації.
- При наявності часу та незначній швидкості руху зсуву (декілька метрів на місяць), по можливості, вивозьте своє майно у безпечне місце; відключіть всі мережі постачання; щільно закрийте вікна, двері, горищні люки і вентиляційні отвори; шиби, по можливості, захистіть віконницями або щитами.
- При швидкості руху зсуву понад 0,5-1,0 метра на добу дійте негайно! Терміново евакуюйтеся у безпечне місце.
- Попередьте сусідів, надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.
- Швидко одягніться, візьміть документи та зберіть найбільш цінні і необхідні речі, невеликий запас продуктів харчування на декілька днів, ліки, кишеньковий ліхтарик та радіоприймач на батарейках.
- Від'єднайте електроприлади від електромережі, вимкніть газ, воду, загасіть вогонь у печах.
- Не користуйтеся ліфтом. Його може заклинити від перекосу будинку.
- Виведіть худобу у безпечне місце, а якщо немає часу, відчиніть хлів - дайте худобі можливість рятуватися.

Дії після зсуву

- Зберігайте спокій, оцініть ситуацію. Допоможіть, по можливості, постраждалим, викличте медичну допомогу для тих, хто її потребує. Допоможіть, при необхідності, рятувальникам у відкопуванні та визволенні постраждалих із завалів.
- Переконайтесь, у якому стані ваше житло. Будьте обережні: можливий раптовий обвал.
- Перевірте зовнішнім оглядом стан будинкових мереж електро-, газо- та водопостачання.
- Перевірте, чи немає загрози пожежі. Не користуйтеся відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикайте їх до того часу, доки не будете впевнені, що немає витоку газу.
- Не користуйтеся без потреби телефоном, щоб він був вільним для зв'язку з вами.
- З'ясуйте у місцевих органах державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, які відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

1.2.3 ОСОБЛИВОСТІ НЕГАТИВНОГО ВПЛИВУ ГІДРОМЕТЕОРОЛОГІЧНИХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ. ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У РАЗІ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

Небезпечні метеорологічні явища

До небезпечних метеорологічних явищ, що можуть мати місце на території області, належать:

- сильні вітри (шквали), що супроводжуються сильним дощем із крупним градом та сильними пиловими бурями;
- сильні дощі (більш 100 мм) – спостерігаються з періодичністю 1 раз на 3 роки, носять локальний характер і викликаються виходом на територію області південних циклонів;
- вітер із швидкістю 25 м/с і більше – на території області спостерігається 1 раз у 3 роки, його тривалість може досягати до 2-х діб; сильні вітри викликають на території області сильні курні бурі, стихійні курні бурі (відзначаються 1 раз у 3-5 років); смерчі, що супроводжуються зливами і крупним градом – відзначаються на території області 1 раз у 10 років.

Сильний вітер, шквали та смерчі

Фактори небезпеки сильних вітрів, шквалів та смерчів: травмування, а інколи і загибель людей; руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їх верхніх поверхів і дахів; перекидання телеграфних стовпів, виривання дерев та утворення завалів; знищення садів та посівів на полях.

Сильні вітри, як правило, супроводжуються зливами, що призводять до затоплень місцевості. Для визначення сили (швидкості) вітру використовується шкала Бофорта

Дії при загрозі стихійного лиха та отриманні штормового попередження

- Уважно слухайте інформацію про обстановку (час, напрямок руху та силу вітру), рекомендації про порядок дій.
- Зберігайте спокій, попередьте рідних, сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.
- Підготуйте документи, одяг та зберіть найбільш необхідні й цінні речі, невеликий запас продуктів харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, кишеньковий ліхтарик, приймач на батарейках.
- Підготуйтеся до відключення електромережі, закрийте газові крани, загасіть вогонь у печах.
- Приберіть майно з двору та балконів у будинок (підвал), обріжте сухі дерева, що можуть завдати шкоди вашому житлу, машину поставте у гараж.
- Поставте на підлогу речі, які можуть впасти і спричинити травми. Не ставте ліжко біля вікна з великими шибками.
- Щільно закрийте вікна, двері, горючі люки і вентиляційні отвори; віконне скло заклейте, по можливості, захистіть віконницями або щитами.
- Навчіть дітей, як діяти під час стихійного лиха. Не відправляйте їх у такі дні у дитячий садок та школу
- Перейдіть у більш стійку капітальну будівлю, сховайтеся в підвалі або віддаленому від дерев і будинків погребі.
- Худобу поставте у капітальному хліві, двері та ворота міцно зачиніть.
- Якщо ви у човні та отримали штормове попередження або бачите наближення поганої погоди, негайно пливіть до берега.

Дії під час стихійного лиха

- Зберігайте спокій, уникайте паніки, за необхідності, надайте допомогу інвалідам, дітям, людям похилого віку та сусідам.
- Закрийте вікна та відійдіть від них подалі.
- Загасіть вогонь у грубах, вимкніть електро- та газопостачання.
- Зберіть документи, одяг та найбільш необхідні та цінні речі, продукти харчування на декілька днів, питну воду, медикаменти, ліхтарик, приймач на батарейках.
- Перейдіть у безпечне місце. Сховайтеся у внутрішніх приміщеннях – коридорі, ванній кімнаті, коморі або підвалі. Ввимкніть приймач, щоб отримувати інформацію.
- Не намагайтесь перейти в іншу будівлю – це небезпечно.
- Не користуйтеся ліфтами. Електромережу можуть раптово вимкнути.

- Обминайте хиткі будівлі та будинки з хитким дахом, якщо лихо застало вас на вулиці. Вони руйнуються дуже швидко. По можливості, заховайтеся в підвал найближчого будинку.
- Якщо ви на відкритій місцевості, притисніться до землі на дні будь-якого заглиблення (яру, канави, кювету), захищаючи голову одягом чи гілками дерев.
- Зупиніться, якщо ви їдете автомобілем. Не ховайтеся у ньому, а виходьте і швидко ховайтеся у міцній будівлі або на дні будь-якого заглиблення.
- Уникайте різноманітних споруд підвищеного ризику: мостів, естакад, трубопроводів, ліній електромереж, водойм, потенційно небезпечних промислових об'єктів та дерев.
- Не наближайтесь до води подивитися на шторм: сильні вітри здійснюють величезні хвилі на морі, які накочуються на берег. Ви можете загинути.

Дії після стихійного лиха

- Зберігайте спокій, заспокойте дітей та тих, хто отримав психічну травму в результаті лиха, оцініть ситуацію. Допоможіть, по можливості, постраждалим, викличте медичну допомогу тим, хто її потребує.
- Переконайтесь, що ваше житло не отримало ушкоджень. Перевірте зовнішнім оглядом стан мереж електро-, газо- та водопостачання. Обов'язково кип'ятіть питну воду.
- Не користуйтеся відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикайте їх до того часу, доки не будете впевнені, що немає витоку газу. Перевірте, чи не існує загрози пожежі. За необхідності, сповістіть пожежну охорону. Не користуйтеся телефоном, окрім як для повідомлення про серйозну небезпеку.
- Не користуйтеся ліфтами. Електромережу можуть вимкнути.
- Не виходьте відразу на вулицю – після того, як вітер стих, через кілька хвилин шквал може повторитися.
- Будьте дуже обережні, виходячи з будинку. Остерігайтесь частин конструкцій та предметів, які нависають на будівлях; обірваних дротів від ліній електромереж; розбитого скла та інших джерел небезпеки.
- Тримайтеся подалі від будинків, стовпів електромереж, високих парканів та іншого. Не поспішайте з оглядом міста, не відвідуйте зони руйнувань, якщо там не потрібна ваша допомога.
- Дізнайтесь у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, які відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

Смерч (торнадо) – це сильний атмосферний вихор, який опускається з основи купчасто-дощової хмари у вигляді темної воронки чи хобота (частіше декількох) і має вертикальну вісь, невеликий поперечний переріз і дуже низький тиск у своїй центральній частині. У Північній Америці смерчі відомі під назвою «торнадо», у Європі смерч носить назву «тромб».

Смерч – одне з найнебезпечніших атмосферних явищ. Він супроводжується грозою, дощем, градом і, якщо досягає поверхні землі, майже завжди завдає

значних руйнувань. Знижений тиск усередині смерчів створює «ефект помпи», тобто всмоктування навколишнього повітря, води, пилу, предметів, людей і тварин усередину воронки, підіймає їх високо над землею і переносить на значні відстані.

Воронка – основна складова смерчу, являє собою спіральний вихор з домішками води, пилу і т.п. з надзвичайно великою швидкістю обертання – 600-1000 км/год, іноді 1300 км/год, досягає висоти 1,5 км.

Середня швидкість переміщення смерчу становить 50-60 км/год, іноді може досягати до 240 км/год. Руйнівну дію цієї стихії можна порівняти з дією ударної хвилі ядерної зброї. Смерч існує недовго, переміщаючись разом із хмарою. Одиночний смерч, опускаючись до землі, завдає спустошень у смузі шириною кілька сотень метрів і довжиною від декількох кілометрів до декількох десятків кілометрів.

Фактори небезпеки смерчів:

- травмування, а інколи і загибель людей;
- руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їх верхніх поверхів і дахів;
- перекидання телеграфних стовпів, виривання дерев та утворення завалів;
- знищення садів та посівів на полях.

З отриманням штормового попередження слід негайно:

- зміцнити не досить міцні конструкції, відчинити двері, приміщення на горищі, слухові вікна, вентиляційні отвори щоб урівноважити внутрішній тиск у будівлі;
- з дахів, балконів, лоджій прибрати предмети, які при падінні можуть травмувати людей;
- якщо є можливість і необхідність – відімкнути комунально-енергетичні мережі, загасити вогонь у грубах;
- припинити всі роботи на відкритій місцевості і перейти в укриття;
- з легкої споруди швидко перейти у більш міцну будівлю, при можливості укритися в захисній споруді ЦЗ, підвалі або погребі.

Під час проходження смерчу:

- на відкритій місцевості – сісти на землю, а при наближенні воронки «розпластатися» на поверхні землі, обтяжити себе всіма наявними підручними засобами, не підіймати голови, доки смерч не зміститься убік;
- за наявності поблизу великих дерев – ні в якому разі не шукати укриття під ними, у пригоді можуть стати невисокі кущі, за які можна міцно вчепитися;
- у місті – якомога скоріше укритися всередині міцної масивної будівлі;
- відійти подалі від легкових автомобілів, кіосків, тимчасових споруд та хитких старих будинків, укриватися всередині них також небезпечно.

Після проходження смерчу:

- зберігайте спокій, оцініть ситуацію, допоможіть постраждалим, викличте медичну допомогу тим, хто її потребує;

- переконайтесь, що ваше житло не ушкоджене, огляньте стан мереж електро-, газо- та водопостачання;

- не користуйтеся відкритим вогнем, освітленням, нагрівальними приладами, газовими плитами і не вмикайте їх до того часу, доки не будете впевнені, що немає витoku газу;

- не користуйтеся ліфтами –

електромережу можуть вимкнути;

- не відвідуйте зони руйнувань, якщо там не потрібна ваша допомога.

Ураган – це вітер великої руйнівної сили і значної тривалості, швидкість якого понад 29 м/сек і більше. Оцінюється сила вітру в балах згідно зі шкалою Бофорта.

Небезпечні фактори урагану:

- травмування, а інколи і загибель людей;
- руйнування інженерних споруд та систем життєзабезпечення, доріг та мостів, промислових і житлових будівель, особливо їх верхніх поверхів і дахів;
- перекидання телеграфних стовпів, виривання дерев та утворення завалів;
- знищення садів та посівів на полях.

З отриманням штормового попередження слід негайно провести запобіжні роботи:

- зміцнити не досить стійкі конструкції, зачинити двері, вікна, приміщення на горищі, люки, вентиляційні отвори, ворота у виробничі та тваринницькі приміщення; припинити всі зовнішні роботи;

- великі вікна і вітрини необхідно оббити дошками;

- шибки заклеїти смужками паперу або тканини, а якщо можливо, вийняти;

- двері і вікна з підвітряної сторони залишити відкритими, щоб урівноважити внутрішній тиск у будівлі;
- з дахів, балконів, лоджій прибрати предмети, які при падінні можуть травмувати людей;
- по можливості відімкнути комунально-енергетичні мережі, відкрити допоміжні люки для пропускання води;
- з легких та старих будівель перевести людей у більш міцні або укрити в захисних спорудах цивільного захисту;
- запаситися електричними ліхтарями, газовими лампами, свічками; створити запас води та продуктів харчування на 2-3 доби, запаситись медикаментами та перев'язувальними матеріалами;
- увімкнути радіоприймачі та репродуктори: по них будуть передаватися повідомлення органів цивільного захисту.

Під час урагану

Перебуваючи у будинку остерігайтесь поранень осколками скла, що розлітається. Для цього потрібно відійти від вікон і встати впритул до простінку. Можна використовувати також міцні меблі. Найбільш безпечним місцем є сховища цивільного захисту, підвали або внутрішні приміщення перших поверхів цегляних і кам'яних будинків.

Не виходити на вулицю одразу ж після послаблення вітру, тому що через декілька хвилин порив може повторитися. Якщо це все-таки необхідно, то потрібно триматися подалі від будівель і споруд, високих парканів, стовпів, дерев, щогл, опор.

ЗАПАМ'ЯТАЙТЕ, що найчастіше під час урагану та штормового вітру люди отримують травми від уламків скла, шиферу, черепиці, шматків покрівельного заліза, зірваних дорожніх знаків, всіляких вивісок, деталей фасадів і карнизів будинків.

Остерігайтесь:

- частин конструкцій та предметів, які нависають на будівлях;
- обірваних дротів від ліній електромереж;
- розбитого скла та інших джерел небезпеки.

Якщо ураган застав вас на відкритій місцевості, то найкраще заховатись у канаві, яру, ямі чи будь якій заглибині: лягти на дно заглибини і міцно притулитися до землі.

Небезпечно заходити до старих і пошкоджених будівель: вони можуть обвалитися від натиску вітру.

Не торкатися обірваних електропроводів: вони можуть перебувати під напругою.

Якщо ви їдете автомобілем – зупиніться. Виходьте і швидко ховайтесь у міцній будівлі або на дні будь-якого заглиблення.

Заборонено перебувати на шляхопроводах, наближатися до місць зберігання легкозаймистих або небезпечних хімічних речовин.

Головна умова виживання – не піддаватися паніці, діяти свідомо і грамотно, утримувати інших від необачних дій, надавати допомогу постраждалим.

Хуртовини, снігові замети

Зимові прояви стихійних сил природи нерідко виявляються у снігових заметах внаслідок снігопадів і хуртовин. Снігопади, тривалість яких може бути від 16 до 24 годин, сильно впливають на господарську діяльність населення, особливо з наступним різким похолоданням (сильний мороз) або потеплінням (швидке танення снігу або ожеледь).

Хуртовина – це сильний снігопад з вітром, який створює снігові замети.

Сніговий замет – це наметена вітром кучугура снігу.

Фактори небезпеки снігопадів, хуртовин:

- різко погіршується видимість;
- переривається транспортне

сполучення як в місті, так і між населеними пунктами області, особливо у гірських районах;

- сильні снігопади в горах призводять до нестійкості сніжного покриву на схилах і сходу лавин;

- випадання снігу з дощем при зниженій температурі повітря і ураганному вітрі створює умови для обледеніння ліній електропередач, зв'язку, контактних мереж електротранспорту, а також покрівель будівель, різного роду опор і конструкцій, що часто призводить до їх руйнування.

Основними характеристиками снігопадів є їх інтенсивність та тривалість.

Дії при снігопадах, хуртовинах

З оголошенням штормового попередження:

- обмежити пересування, особливо на власному транспорті;
- створити вдома необхідний запас продуктів, води, палива;
- виконати герметизацію житлових приміщень, що допоможе зберегти тепло і зменшить витрати палива.
- у сільській місцевості – терміново заготувати у необхідній кількості корми і воду для тварин.

Особливу небезпеку снігові замети створюють для людей, захоплених у дорозі, далеко від людського житла. Заметені снігом дороги, втрата видимості викликають повну дезорієнтацію на місцевості.

Якщо негода застала вас у дорозі під час руху на автомобілі:

- не варто намагатися подолати снігові замети, необхідно зупинитися, повністю закрити жалюзі машини, укрити двигун зі сторони радіатора;
- по можливості встановити автомобіль двигуном у навітряний бік;
- періодично виходити із автомобіля, розгрібати сніг, щоб не опинитися похованим під снігом;
- двигун автомобіля необхідно періодично прогрівати для уникнення його розморожування (при використанні води у системі охолодження двигуна);

- при прогріванні двигуна автомобіля важливо не допускати проникнення в кабінку (салон) вихлопних газів; з цією метою необхідно слідкувати, щоб вихлопна труба не завалювалася снігом;

- якщо на дорозі разом опинилося декілька чоловік (на декількох автомобілях), доцільно зібратися разом і використовувати один автомобіль як укриття;

- ні в якому разі не можна залишати укриття – автомобіль у сильний снігопад (хуртовину), бо орієнтири, які здавалися надійними з першого погляду, через декілька десятків метрів можуть бути загублені і ви можете повністю втратити орієнтацію на місцевості.

Запам'ятайте: не занесений снігом автомобіль – хороший орієнтир для пошукової групи.

Повінь, паводок

Повінь – це затоплення місцевості внаслідок підйому рівня води в річці, озері, що викликається значним, відносно тривалим підвищенням рівня води і спостерігається щороку в один і той же сезон.

Паводок – це фаза водного режиму ріки, яка може багаторазово повторюватися в різні сезони року, що характеризується інтенсивним, короткочасним, збільшенням витрат і рівнів води, які викликаються дощем або інтенсивним таненням снігу під час відлиги.

Фактори небезпеки повеней та паводків:

- руйнування будинків та будівель, мостів;

- розмив залізничних та автомобільних шляхів;

- аварії на інженерних мережах;

- знищення посівів;

- жертви серед населення та загибель тварин.

Внаслідок повені, паводку починається просідання будинків та землі, виникають зсуви та обвали.

Дії у випадку загрози

виникнення повені, паводка

Уважно слухайте інформацію про надзвичайну ситуацію та інструкції про порядок дій, не користуйтеся без потреби телефоном, щоб він був вільним для зв'язку з вами.

Зберігайте спокій, попередьте сусідів, надайте допомогу інвалідам, дітям та людям похилого віку.

Дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування про місце збору мешканців для евакуації та готуйтеся до неї.

Підготуйте документи, одяг, найбільш необхідні речі, запас продуктів харчування на декілька днів, медикаменти. Складіть все у валізу. Документи зберігайте у водонепроникному пакеті.

Від'єднайте всі споживачі електричного струму від електромережі, вимкніть газ.

Перенесіть більш цінні речі та продовольство на верхні поверхи або підніміть на верхні полиці.

Переженіть худобу, яка є у вашому господарстві, на підвищену місцевість.

Дії в зоні раптового затоплення під час повені, наводка

Зберігайте спокій, уникайте паніки.

Швидко зберіть необхідні документи, цінності, ліки, продукти та інші необхідні речі.

Надайте допомогу дітям, інвалідам та людям похилого віку. Вони підлягають евакуації в першу чергу.

По можливості негайно залишіть зону затоплення.

Перед виходом з будинку вимкніть електро- та газопостачання, загасіть вогонь у грубах. Зачиніть вікна та двері, якщо є час – закрийте вікна та двері першого поверху дошками (щитами).

Відчиніть хлів – дайте можливість худобі врятуватися.

Підніміться на верхні поверхи. Якщо будинок одноповерховий – займіть горішні приміщення.

До прибуття допомоги залишайтеся на верхніх поверхах, дахах, деревах чи інших підвищеннях, сигналізуйте рятувальникам, щоб вони мали змогу швидко вас знайти.

Перевірте, чи немає поблизу постраждалих, надайте їм, по можливості, допомогу.

Потрапивши у воду, зніміть з себе важкий одяг і взуття, відшукайте поблизу предмети, якими можна скористатися до одержання допомоги.

Не переповнюйте рятувальні засоби (катери, човни, плоту та інше).

Дії після повені, наводка

Переконайтесь, що ваше житло не пошкоджене повинню і йому не загрожує руйнування, відсутні провалини в будинку і навколо нього, не розбите скло і немає небезпечних уламків та сміття.

Не користуйтеся електромережею до повного висихання будинку.

Обов'язково кип'ятіть питну воду, особливо з джерел водопостачання, які були підтоплені.

Просушіть будинок, проведіть ретельне очищення та дезінфекцію забрудненого посуду і домашніх речей та прилеглої до будинку території.

Електроприладами можна користуватися тільки після їх ретельного просушування.

Заборонено вживати продукти, які були підтоплені водою під час повені. Позбавтеся від них та від консервації, що була затоплена водою і отримала пошкодження.

Все майно, що було затопленим, підлягає дезінфекції.

Дізнайтеся у місцевих органів державної влади та місцевого самоврядування адреси організацій, що відповідають за надання допомоги потерпілому населенню.

1.2.4 ОСНОВНІ ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА ОСОБЛИВОСТІ ПОЖЕЖ У ПРИРОДНИХ ЕКОЛОГІЧНИХ СИСТЕМАХ. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ТА ЗАХОДИ БЕЗПЕКИ У РАЗІ ЇХ ВИНИКНЕННЯ

Лісова пожежа – це неконтрольоване горіння лісових масивів, яке виникає внаслідок природних чинників або викликане штучно.

Лісові пожежі можуть бути низовими або верховими.

Низові розвиваються внаслідок згорання рослин та їх залишків, розташованих безпосередньо на ґрунті або на невеликій висоті (1,5-2 м). При цьому полум'я має висоту до 50 см, швидкість розповсюдження вогню невелика: 150-200 м/год.

Верхові лісові пожежі розвиваються з низових, однак згоряють ще й нижні яруси дерев та їх крони. Без супроводу низової пожежі довго тривати не можуть. Висота полум'я може досягати 100 м і більше. Вогонь перекидається на значні відстані при швидкості розповсюдження 8-25 км/год.

Підземні (ґрунтові або торф'яні) пожежі виникають часто, як продовження низових або верхових. Заглиблення низового вогню починається біля стволів дерев, після чого розповсюджується у різні боки до декількох метрів на добу.

Торф'яні пожежі можуть і не бути результатом лісових. Вони часто охоплюють великі території і дуже важко піддаються гасінню.

Небезпечні фактори торф'яних пожеж:

- висока температура в зоні горіння;
- задимлення великих територій, що подразливо діє на людей і ускладнює боротьбу з пожежею;
- обмеження видимості;
- негативний психологічний вплив на населення прилеглих поселень.

Під час відпочинку у лісі пам'ятайте:

- не залишайте вогнище без нагляду;
- місце розпалювання вогню обкладіть камінням чи обсіпте землею (піском);

- коли залишаєте місце відпочинку, обов'язково заливайте вогнище водою або засипайте піском;
- розпалюйте вогнище, по можливості, на місці попереднього.

Якщо ви опинилися в осередку пожежі:

- не панікуйте та не приймайте поспішних, необдуманих рішень;
- не тікайте від полум'я, що швидко наближається, у протилежний бік, а долайте крайку вогню проти вітру, закривши голову і обличчя одягом;

- з небезпечної зони, до якої наближається полум'я, виходьте швидко, перпендикулярно до напрямку поширення вогню;

- якщо втекти від пожежі неможливо, то вийдіть на відкриту місцевість, увійдіть у водойму або накрийтеся мокрим одягом і дихайте повітрям, що знаходиться низько над поверхнею землі – повітря тут менш задимлене, рот і ніс при цьому прикривайте одягом чи шматком будь-якої тканини;

- будьте обережні в місцях горіння високих дерев – вони можуть завалитися та травмувати вас;

- гасити полум'я невеликих низових пожеж можна, забиваючи його гілками листяних порід дерев, заливаючи водою, закидаючи вологим ґрунтом та затоптуючи ногами;

- під час гасіння пожежі не відходьте далеко від доріг та просік, не випускайте з уваги інших учасників гасіння, підтримуйте з ними зв'язок за допомогою голосу чи мобільного зв'язку;

- особливо будьте обережні у місцях торф'яних пожеж, адже горіння торфу на поверхні не видно. Враховуйте, що там можуть створюватися глибокі вирви, тому пересувайтеся, по можливості перевіряючи палицею глибину шару, що вигорів;

- після виходу із осередку пожежі повідомте місцеву адміністрацію та пожежну службу про місце, розміри та характер пожежі.

1.3. БЕЗПЕКА ПРАЦІВНИКІВ ПІД ЧАС РАДІАЦІЙНИХ АВАРІЙ І РАДІАЦІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ МІСЦЕВОСТІ. РЕЖИМИ РАДІАЦІЙНОГО ЗАХИСТУ

Навчальна мета: ознайомити персонал підприємств, установ та організацій з дією іонізуючого випромінювання та основами радіаційної безпеки, приладами радіаційної розвідки і дозиметричного контролю, порядком дій під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Характеристика іонізуючих випромінювань. Основи радіаційної безпеки.

2. Побутові дозиметричні прилади.

3. Дії населення під час радіаційних аварій і радіаційного забруднення місцевості.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України. 2 жовтня 2012 №5403-VI.

2. Закон України «Про захист людини від впливу іонізуючого випромінювання». 14.01.1998 №15/98-ВР.

3. Наказ МОЗ України від 14.07.1997 №208 «Про затвердження Норм радіаційної безпеки України (НРБУ-97)».

4. Норми радіаційної безпеки України (НРБУ-97).
5. Норми радіаційної безпеки України доповнення: Радіаційний захист від джерел потенційного опромінення (НРБУ-97/Д-2000). Державні гігієнічні нормативи ДГН 6.6.1. - 6.5.061-2000.
6. Наказ МОЗ України від 09.03.2021 №408 «Про затвердження Регламенту щодо проведення йодної профілактики у разі виникнення радіаційної аварії». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16.04.2021р. за №526/36148.
7. Захист і самопоміч у надзвичайних ситуаціях. ДСНС України. Посібник для самостійного вивчення населенням способів захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення. Київ 2019. Текст і редакція С.І. Осипенко, О.В. Ткач. К., 2019. 48 с.
8. Пам'ятки дій населення у разі надзвичайних ситуацій. Івано-Франківськ: Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Івано-Франківської області, 2022. Радіаційна аварія на АЕС.
9. М.Т. Максимов, Г.О. Оджагов. Радіоактивні забруднення і їх вимір. 1989.
10. В.Н. Корзун С.І. Недоуров. Радіація, захист населення. м. Київ 1995.
11. Антонов В.П. Уроки Чорнобиля: радіація, життя, здоров'я. 1989. 112 с.

ВСТУП

Серйозну небезпеку для здоров'я і життя людей становить забруднення навколишнього середовища радіоактивними речовинами.

Радіоактивні речовини широко застосовуються в різних галузях промисловості, а також в науково-дослідних роботах. Тому важливого значення набувають знання характеру впливу іонізуючого випромінювання на організм людини та правил поводження з радіоактивними речовинами. Іонізуюче випромінювання, проникаючи в організм людини, може стати причиною важких захворювань. Можливі такі захворювання, як променева хвороба, лейкемія, злоякісні пухлини, захворювання шкіри. Можуть виникнути і генетичні наслідки, що призводять до захворювань в наступних поколіннях. Небезпека полягає в тому, що дія радіоактивного випромінювання не спостерігається до того часу, поки не з'явиться явне ушкодження або захворювання.

Виявити ці речовини можна за допомогою приладів радіаційної розвідки і дозиметричного контролю. Щоб правильно користуватись цими приладами та з їх допомогою оцінити радіаційну обстановку, потрібно знати фізико-хімічні властивості радіоактивних речовин, способи і методи їх виявлення, одиниці виміру та санітарно-гігієнічні норми радіоактивного забруднення об'єктів і навколишнього середовища.

1.3.1 ХАРАКТЕРИСТИКА ІОНІЗУЮЧИХ ВИПРОМІНЮВАНЬ. ОСНОВИ РАДІАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Радіоактивність – це здатність ядер атомів хімічних елементів самовільно розпадатися і перетворюватися на ядра атомів інших хімічних елементів з виділенням енергії у вигляді іонізуючого випромінювання, незримого і невідчутного людиною.

Радіоактивне випромінювання має велику енергію. Його загальними властивостями є здатність іонізувати середовище (речовину, повітря, воду та ін.). Іонізація речовини завжди супроводжується зміною її основних фізико-хімічних властивостей, а для біологічної тканини – це порушення її життєдіяльності – специфічний вражаючий фактор.

Проникаючи в речовину і іонізуючи її радіоактивне випромінювання поступово втрачає свою енергію. Тобто чим більша іонізуюча здатність випромінювання, тим менша проникаюча і навпаки.

Радіоактивне (іонізуюче) випромінювання – це потоки елементарних швидких частинок (α -альфа, β -бета, n-нейтрони), які входять в склад атомного ядра, а також їх хвильове електромагнітне випромінювання (γ -гамма).

Опромінення населення – опромінення, якого зазнає (зазнала) людина від ядерних установок і джерел іонізуючого випромінювання, за винятком професійного і медичного опромінення та опромінення, зумовленого місцевим природним радіаційним фоном.

Характеристикою кількості будь-якого джерела іонізуючих випромінювань є його активність (радіоактивність), а якості – вид і енергія випромінювання, проникаюча здатність, період напіврозпаду.

Період напіврозпаду – це час, протягом якого розпадається половина радіоактивних атомів (кількість атомів радіонукліда зменшується удвічі). Ця природна властивість радіоактивних речовин не підвладна людині і тому радіоактивний розпад не може бути прискорений або припинений якимось чином.

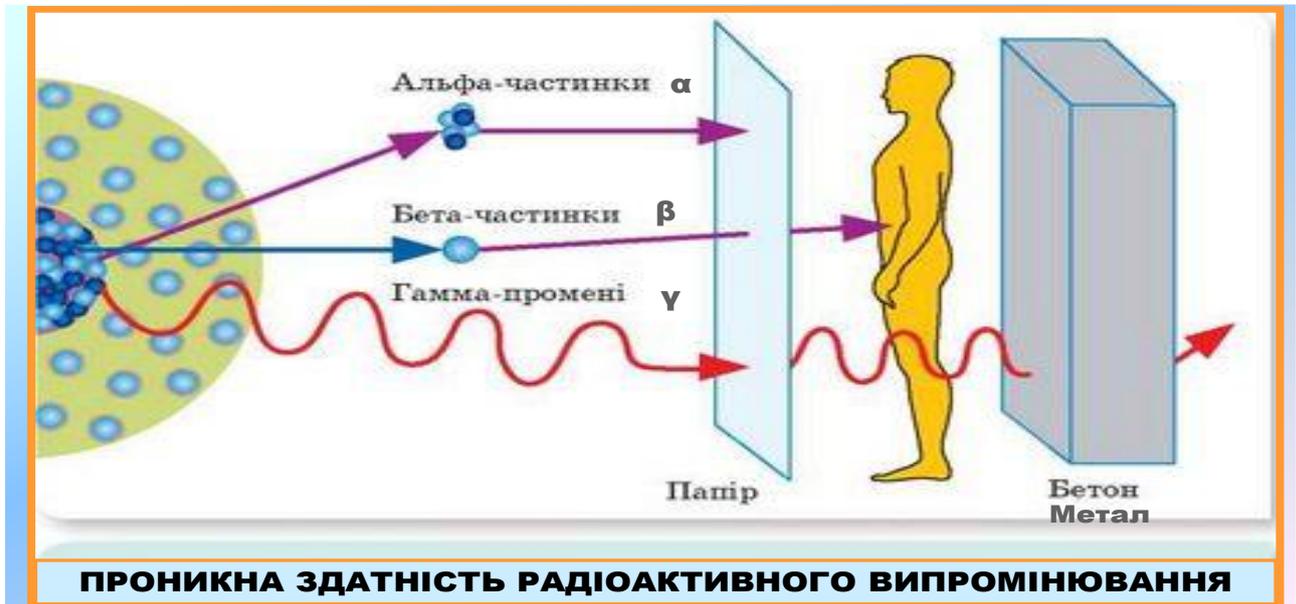
Період напіврозпаду деяких радіонуклідів

Йод 131 – 8,02 доби	Плутоній 239 – 24065 років
Стронцій 90 – 29,12 років	Уран 235 – 703 млн років
Цезій 137 – 30 років	Торій 232 – \sim 14 млрд років

Характеристика радіоактивних випромінювань

Види випромінювань	Фізична природа	Швидкість поширення в повітрі (км/с)	Шлях в повітрі	Захисні матеріали	Вплив на людину
α -альфа, найбільш небезпечні для здоров'я	ядро гелію	20000	3-11 см	лист паперу на 100%	внутрішнє опромінення
β -бета	потік електронів позитронів	290000	до 20 м	одяг на 50% скло, метал повністю	внутрішнє контрастне опромінення
n-нейтрони	потік нейтронів	20000	1-2 км	полімери, парафін, вода	зовнішнє опромінення

γ - гамма	(квант енергії) електро- магнітні хвилі	300000	сотні метрів	важкі метали щільні матеріали	зовнішнє опромінення
рентгенівське випромінювання	“_”	“_”	“_”	“_”	“_”

ПРОНИКНА ЗДАТНІСТЬ РАДІОАКТИВНОГО ВИПРОМІНЮВАННЯ

Організм людини поглинає енергію іонізуючого випромінювання від якої залежить ступінь її променевого ураження. Міру цієї поглинутої енергії ІВ характеризує доза опромінення, яка залежить від потужності джерела іонізуючого випромінювання, щільності потоку α і β -частинок, тривалості впливу, площі опромінення і маси.

Одна і та ж доза може накопичуватися за різний час, причому біологічний ефект опромінення залежить не тільки від величини дози, а й від часу її накопичення. Чим швидше отримана ця доза, тим її більша вражаюча дія і навпаки.

Величина, яка характеризує швидкість накопичення дози за одиницю часу, називається потужністю дози і визначається як відношення величини набраної дози до проміжку часу, за який вона була отримана.

Доза випромінювання – в радіаційній безпеці величина, що використовується для оцінки ступеня впливу іонізуючого випромінювання на будь-які речовини, живі організми та їх тканини.

Експозиційна доза – це відношення сумарного електричного заряду іонів одного знаку, утворених після повного гальмування в повітрі електронів та позитронів, вивільнених або породжених фотонами в елементарному обсязі повітря, до маси повітря в цьому обсязі (оцінка джерела ІВ і створеного ним радіаційного поля, зумовленого дією гамма випромінювання у повітрі, характеризує радіаційну обстановку навколишнього середовища).

Поглинена доза показує, яка кількість енергії випромінювання поглинена в одиниці маси речовини, що опромінюється і визначається ставленням поглиненої енергії іонізуючого випромінювання до маси поглинаючої речовини.

Еквівалентна доза враховує руйнівний ефект однакових поглинених доз різних видів радіації, що здійснюють неоднаковий біологічний вплив на організм (оцінка шкоди від впливу іонізуючого випромінювання на людину).

Зведена таблиця одиниць вимірювання

Фізична величина	Позасистемна одиниця	Одиниця СІ	Перехід від позасистемної одиниці до одиниці СІ
Активність нукліду у радіоактивному джерелі	Кюрі (Ки)	Бекерель (Бк)	$1 \text{ Ки} = 3.7 \times 10^{10} \text{ Бк}$
Експозиційна доза	Рентген (Р)	Кулон/кілограм (Кл/кг)	$1 \text{ Р} = 2,58 \times 10^{-4} \text{ Кл/кг}$
Поглинена доза	Радий (радий)	Грей (Дж/кг)	$1 \text{ рад} = 0,01 \text{ Гр}$
Еквівалентна доза	Бер (бер)	Зіверт (Зв)	$1 \text{ бер} = 0,01 \text{ Зв}$
Потужність експозиційної дози	Рентген/секунда (Р/с)	Кулон/кілограм (в) секунду (Кл/кг·с)	$1 \text{ Р/с} = 2.58 \times 10^{-4} \text{ Кл/кг} \cdot \text{с}$
Потужність поглиненої дози	Рад/секунда (Рад/с)	Грей/секунда (Гр/с)	$1 \text{ рад/с} = 0.01 \text{ Гр/с}$
Потужність еквівалентної дози	Бер/секунда (бер/с)	Зіверт/секунда (Зв/с)	$1 \text{ бер/с} = 0.01 \text{ Зв/с}$
$1 \text{ бер} = 1 \text{ рад} \approx 1 \text{ рентген} = 1000 \text{ м/р} = 1\,000\,000 \text{ мк/р}$ $1 \text{ Гр} = 1 \text{ Зв} = 100 \text{ рентген}$			

Джерела радіоактивного (іонізуючого) випромінювання поділяються на природні та штучні.

Природну радіацію (основна частина опромінення населення земної кулі – 87%) утворюють космічні промені, радіоактивні речовини, що знаходяться в земних породах, повітрі, воді і продуктах харчування.

Головним джерелом надходження природних радіоактивних речовин в навколишнє середовище є гірські породи, що утримують уран і торій.

Радон дає приблизно половину дози опромінення людини від всіх природних джерел радіації. Це важкий газ (в 7,5 раз важчий за повітря) не має кольору, запаху і смаку. Радон накопичується в приміщеннях, проникає через фундамент і підлогу з ґрунту, частково вивільняється з будівельних матеріалів. Радіоактивність рослин, фуражу і продуктів харчування обумовлена в основному радіоактивним калієм 40.

Штучні джерела опромінення (13% опромінення населення земної кулі) – це штучні радіонукліди та технічне обладнання (діагностичне, рентгено-терапевтичне та ін.). Штучними джерелами іонізуючого випромінювання є ядерні установки, ядерні реактори, рентгівські апарати, прилади з радіоактивними елементами, медичне діагностичне устаткування, підприємства з видобутку, переробки і виробництва радіоактивних речовин.

Найбільшу небезпеку, як джерело опромінення населення, становлять ядерні вибухи та аварії на ядерних реакторах.

Вплив іонізуючих випромінювань на організм людини

Крім зовнішнього опромінення, радіоактивні речовини можуть надходити в організм людини через органи дихання або шлунково-кишковий тракт з повітрям, продуктами харчування і водою. Одним із важливих показників, що характеризує радіоактивну речовину, яка проникає в організм людини, є коефіцієнт всмоктування.

У легенях всмоктування відбувається краще, ніж в шлунково-кишковому тракті (цезій і стронцій усмоктуються на 100%).

Іонізуючі випромінювання іонізують атоми і молекули з яких складається жива тканина, викликаючи радіаційне ураження життєво важливих органів. В першу чергу іонізується вода, що входить в склад тканини і органів людини, іони вступають у взаємодію з киснем тканини, утворюючи пероксидні сполуки, які самі є сильними окисниками і приводять до зміни або загибелі живих клітин.

Гостре короткочасне опромінення більш небезпечне, ніж опромінення тією ж сумарно дозою протягом тривалого часу. Наприклад, якщо доза загального гострого (короткочасного) опромінення людини 4 Зв (400 бер) в 50% випадків може призвести до смерті, то загальне опромінення цією дозою протягом десятків років має значно менший негативний ефект.

Радіаційна безпека та протирадіаційний захист стосовно практичної діяльності будуються з використанням таких основних принципів:

- будь-яка практична діяльність, що супроводжується опроміненням людей, не повинна здійснюватися, якщо вона не приносить більшої користі опроміненним особам або суспільству в цілому порівняно зі шкодою, якої вона завдає (*принцип виправданості*);

- рівні опромінення від усіх значимих видів практичної діяльності не повинні перевищувати встановлені ліміти доз (*принцип неперевищення*);

- рівні індивідуальних доз та/або кількість опромінюваних осіб по відношенню до кожного джерела випромінювання повинні бути настільки низькими, наскільки це може бути досягнуто з врахуванням економічних та соціальних факторів (*принцип оптимізації*).

Нормами радіаційної безпеки встановлюються такі категорії осіб, які зазнають опромінювання:

категорія А (персонал) – особи, які постійно чи тимчасово працюють безпосередньо з джерелами іонізуючих випромінювань.

категорія Б (персонал) – особи, які безпосередньо не зайняті роботою з джерелами іонізуючих випромінювань, але у зв'язку з розташуванням робочих місць в приміщеннях та на промислових майданчиках об'єктів з радіаційно-ядерними технологіями можуть отримувати додаткове опромінення.

категорія В – все населення.

Ліміт ефективної дози опромінення осіб з населення становить 1 мілізіверт на рік від усіх дозволених видів практичної діяльності.

Додатково до ліміту річної ефективної дози встановлюються ліміти річної еквівалентної дози зовнішнього опромінення осіб з населення окремих органів і тканин:

- для кришталика ока – 15 мЗв на рік;
- для шкіри – 50 мЗв на рік.

За умов того, що при радіоактивному опроміненні біологічне ураження органів тіла людини і окремих систем організму неоднакове, їх поділяють на групи:

I – гонади, червоний кістковий мозок (кровотворна система) є найбільш вразлива;

II – кришталик ока, щитоподібна залоза (ендокринна система) печінка, нирки, легені та ін.

III – шкіра, кісткова тканина, кістки ступні.

Жінки, які здійснюють грудне вигодовування дитини, не залучаються до робіт, під час яких можливе потрапляння радіонуклідів до організму людини.

Медичні та інші працівники, здобувачі освіти, які працюють з джерелами іонізуючого випромінювання, мають бути поінформовані роботодавцем про ризики для здоров'я, з якими пов'язана їхня робота, про загальні процедури радіаційного захисту та запобіжні заходи, яких необхідно вжити під час перебування на робочому місці з метою запобігання негативному впливу іонізуючого випромінювання, а також про алгоритм невідкладних заходів у разі виникнення радіаційної аварії.

Опромінення людей в жилих та виробничих приміщеннях не повинно перевищувати затверджених в установленому порядку нормативів.

Вміст радіонуклідів у продуктах харчування, продовольчій сировині та питній воді не може перевищувати затверджених в установленому порядку норм.

Захист людини від впливу іонізуючого випромінювання під час медичного опромінення здійснюється з дотриманням принципу оптимізації, що означає підтримку доз опромінення на максимально низькому рівні, якого можливо досягти з урахуванням соціальних та економічних факторів, та полягає у керуванні дозою опромінення пацієнта. Пацієнт має право відмовитися від медичного втручання, пов'язаного з його опроміненням, за винятком, коли таке втручання пов'язане з виявленням небезпечних інфекційних захворювань.

Населення в умовах радіаційної аварії

При виникненні комунальної радіаційної аварії, окрім термінових робіт, для стабілізації радіаційного стану (включаючи відновлення контролю над джерелом) необхідно одночасно вжити заходів, спрямованих на:

- зведення до мінімуму кількості осіб з населення, які зазнають аварійного опромінення;

- запобігання чи зниження індивідуальних і колективних доз опромінення населення;

- запобігання чи зниження рівнів радіоактивного забруднення продуктів харчування, питної води, сільськогосподарської сировини і сільгоспугідь, об'єктів довкілля (повітря, води, ґрунту, рослин тощо), а також будівель і споруд.

Усі захисні контрзаходи, які застосовуються в умовах радіаційної аварії поділяються на прямі і непрямі.

До прямих відносяться контрзаходи, реалізація яких призводить до запобігання чи зниження індивідуальних і/або колективних доз аварійного опромінення населення.

До непрямих відносяться усі види контрзаходів, які не призводять до запобігання індивідуальним і колективним дозам опромінення населення, але зменшують (компенсують) величину збитку для здоров'я, пов'язаного з цим аварійним опроміненням. До непрямих контрзаходів належать ті, які спрямовані на підвищення якості життя населення, яке зазнало аварійного опромінення: введення соціально-економічних і медичних пільг і грошових компенсацій, покращення якості харчування та ін.

До термінових і невідкладних протирадіаційних захисних заходів гострої фази радіаційної аварії належать:

- укриття населення;

- обмеження у режимі поведінки (обмеження часу перебування на відкритому повітрі);

- евакуація;

- фармакологічна профілактика опромінення щитоподібної залози радіоактивними ізотопами йоду з допомогою препаратів стабільного йоду (йодна профілактика);

- тимчасова заборона вживання окремих продуктів харчування місцевого виробництва і використання води з місцевих джерел.

До довгострокових контрзаходів, які можуть здійснюватися і на ранній, і на пізній фазах аварії, належать:

- тимчасове відселення;

- переселення (на постійне місце проживання);

- обмеження вживання радіоактивно забруднених води і продуктів харчування;

- дезактивація територій;

- різноманітні сільськогосподарські контрзаходи;

- інші контрзаходи (гідрологічні (включаючи протиповеневі) обмеження, пов'язані з лісокористуванням, полюванням, рибною ловлею та ін.).

Радіаційно-гігієнічні регламенти спрямовані на зменшення доз хронічного опромінення людини від техногенно-підсилених джерел природного походження.

Ефективна питома активність природних радіонуклідів у будівельних матеріалах та мінеральній сировині (Аеф).

1. Коли величина Аеф в будівельних матеріалах та мінеральній сировині нижча або дорівнює 370 Бк/кг в ступені -1, то вони можуть використовуватись для всіх видів будівництва без обмежень (I клас).

2. Будівельні матеріали та мінеральна сировина, в яких Аеф вища за 370 Бк/кг в ступені -1, але нижча або дорівнює 740 Бк/кг в ступені -1 (II клас), можуть бути використані:

- для промислового будівництва;

- для будівництва шляхів.

3. Будівельні матеріали та мінеральна сировина, в яких Аеф перевищує 740 Бк/кг в ступені -1, але нижча, або дорівнює 1350 Бк/кг в ступені -1 (III клас), можуть бути використані таким чином:

- в межах населених пунктів:

- для будівництва підземних споруд, покритих шаром ґрунту товщиною понад 0,5 м, де виключено тривале перебування людей;

- з часом перебування менше половини тривалості робочого дня поза межами населених пунктів:

- для будівництва шляхів;

- для спорудження гребель;

- для спорудження інших об'єктів з малим часом перебування людей.

4. Для матеріалів, що мають естетичну цінність величина Аеф не повинна перевищувати 3700 Бк/кг в ступені -1. Використання їх для внутрішнього та зовнішнього оздоблення об'єктів громадського призначення, за винятком дитячих закладів, та для зовнішнього оздоблення цокольних частин житлових будинків може бути дозволене на підставі окремих

регламентів, затверджених головним державним санітарним лікарем України, або особою, якій надано відповідні повноваження.

Потужність поглиненої дози (ППД) гамма-випромінювання в повітрі будинках та приміщеннях

ППД всередині приміщень будівель та споруд, які проєктуються, будуються та реконструюються для експлуатації з постійним перебуванням людей (житлові приміщення, приміщення дитячих закладів, санаторно-курортних та лікувально-оздоровчих закладів) рівень дій становить 4,4 нГр/с в ступені -1 (30 мкР/год в ступені -1), включаючи компонент від природного фонового опромінення.

ППД всередині приміщень будівель та споруд, які експлуатуються з постійним перебуванням людей, рівень дій становить 7,3 нГр/с (50 мкР/год в ступені -1), включаючи компонент від природного радіаційного фону, за винятком дитячих, санаторно-курортних та оздоровчо-лікувальних закладів.

Середньорічна еквівалентна рівноважна об'ємна активність (ЕРОА) ізотопів радону в повітрі будівель

1. В приміщеннях будівель та споруд, які будуються та реконструюються для експлуатації з постійним перебуванням людей, рівень дій для середньорічної ЕРОА радону-222 в повітрі становить 50 Бк/м в ступені -3, середньорічної ЕРОА радону-22 (торону) – 3 Бк/м в ступені -3.

2. Рівень дій для середньорічної ЕРОА радону-222 в зоні дихання в повітрі приміщень, які експлуатуються з постійним перебуванням людей становить 100 Бк/м в ступені -3; а для ЕРОА радону-220 (торону) – 6 Бк/м в ступені -3, за винятком дитячих, санаторно-курортних та оздоровчо-лікувальних закладів.

3. При перевищенні наведених рівнів дій проведення контрзаходів для дитячих, санаторно-курортних та оздоровчо-лікувальних закладів, а також громадських приміщень є обов'язковими: для житлових приміщень – тільки за згодою власника житла. При цьому останнім повинна бути надана повна інформація про дози опромінення та ризику для здоров'я.

3. Якщо середньорічну сумарну ЕРОА радону-222 та радону-220, після проведення протирадонових заходів неможливо знизити нижче рівня 400 Бк/м в ступені -3 (рівень дій безумовно виправданого втручання), то прийняття рішення про подальші дії належить відповідним державним органам, порядок яких регламентується окремим документом.

Питома активність природних радіонуклідів у воді джерел господарчо-питного водопостачання становить:

- для ^{222}Rn – 100 Бк/кг в ступені -1;
- для урану (сумарна активність природної суміші ізотопів) – 1 Бк/кг в ступені -1;
- для ^{226}Ra – 1 Бк/кг в ступені -1;
- для ^{228}Ra – 1 Бк/кг в ступені -1.

У разі використання води артезіанських свердловин для господарчо-питного водопостачання або реалізації води артезіанських та інших джерел через торговельну мережу кожне джерело (свердловина або група свердловин, що використовуються одночасно) повинно мати паспорт радіаційної якості води.

Питома активність природних радіонуклідів у мінеральних добривах

1. Для добрив, що розпорошуються (гранульованих) рівень дій за сумою питомих активностей урану-238 та торію-232 – 1,9 кБк/кг в ступені -1.

2. Для добрив, що розпорошуються (негранульованих), окрім додержання умови попереднього пункту, рівень дій за сумою питомих активностей торію-230 та торію-232 – 1,9 кБк/кг в ступені -1.

1.3.2. ПОБУТОВІ ДОЗИМЕТРИЧНІ ПРИЛАДИ

Прилади дозиметричного контролю іонізуючих випромінювань призначені для вимірювання потужності іонізуючих випромінювань (рівня радіації) і ступеня радіоактивного забруднення різних предметів.

У сучасних дозиметричних приладах найбільш розповсюджений іонізаційний метод виявлення та вимірювання іонізуючих випромінювань. Він заснований на використанні однієї з властивостей радіоактивних речовин – іонізувати середовище, в якому вони розповсюджуються (тобто розщеплювати нейтральні молекули або атомні пари: додатні – іони і від'ємні – електрони).

Дозиметр-радіометр МКС-05 «Терра»

Це професійний прилад торгової марки ЕКОТЕСТ для здійснення офіційних замірів, який вимірює рівень гамма-фону, бета-забруднення, накопичену дозу та час її накопичення. Оперативна оцінка гамма-фону здійснюється протягом 10 секунд.

ТЕРРА є на озброєнні української армії, внесена до таблицю оснащення підрозділів ДСНС України, використовується для потреб Служби безпеки України, МВС України, Прикордонної служби України.

Призначення

Вимірювання потужності амбієнтного еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінювань.

Вимірювання амбієнтного еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінювань.

Вимірювання поверхневої густини потоку частинок бета-випромінювання.

Вимірювання часу накопичення амбієнтного еквівалента дози.

Вимірювання реального часу (годинник).

Особливості

Наявність п'яти незалежних вимірювальних каналів з почерговим виведенням інформації на один рідкокристалічний індикатор.

Вмонтований гамма-, бета-чутливий лічильник Гейгера-Мюллера.

Оперативна оцінка гамма-фону протягом 10 секунд.

Автоматичне віднімання гамма-фону при вимірюванні бета-забрудненості.

Усереднення результатів вимірювань з можливістю ручного та автоматичного його переривання.

Автоматичний вибір інтервалів та діапазонів вимірювань.

Звукова сигналізація кожного зареєстрованого гамма-кванта чи бета-частинки з можливістю її відключення.

Двотональна звукова сигналізація перевищення запрограмованих порогових рівнів.

Підсвічування цифрового індикатора.

Два гальванічні елементи живлення типорозміру ААА.

Індикація ознаки розряду елементів живлення.

Ударостійкий корпус.

Малі масогабаритні параметри.

Основні технічні характеристики

Діапазони вимірювань та відносні основні похибки:

- потужності амбієнтного еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінень (137Cs) мкЗв/год $0,1 \dots 9\,999 \pm 15\%$

- амбієнтного еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінень (137Cs) мЗв $0,001 \dots 9\,999 \pm 15\%$

- густини потоку частинок бета-випромінення (90Sr+90Y) $1/(\text{см}^2 \cdot \text{хв})$
 $10 \dots 100\,000 \pm 20\%$

- часу накопичення еквівалентної дози 1 хв...100 год

Енергетичні діапазони вимірювань та енергетична залежність:

- гамма- та рентгенівського випромінень MeV $0,05 \dots 3,0 \pm 25\%$;

- бета-випромінення MeV $0,5 \dots 3,0$.

Час безперервної роботи від нових елементів живлення години 2 000.

Діапазон робочих температур °C $-20 \dots +50$.

Маса кг - 0,15.

Габарити мм - 120×52×26.

Дозиметр-радіометр РКС-01 «Стора»

Призначений для індивідуального і колективного користування при вимірюванні значення потужності експозиційної дози гамма-випромінювання і щільності потоку бета-частинок. Радіометр призначено для вимірювання радіаційного фону в місцях проживання та роботи населення, контролю радіаційної чистоти житлових і виробничих приміщень, будівель і споруд, предметів одягу, території, що прилягає, поверхні ґрунту на присадибних ділянках, транспортних засобів. Прилад забезпечує високу точність обробки інформації, зміна оперативності випромінювань без втрат точності при різних рівнях випромінювань. Схема обробки інформації приладу позбавлена

температурної нестабільності, прилад має низьке енергоспоживання. Живлення від батарейок.

Тип приладу – кишеньковий, портативний.

Тип випромінення – Гамма, Бета, Рентгенівський.

Підключення до ПК – Bluetooth.

Тип детектора – лічильник Гейгера-Мюллера.

Ступінь захисту IP – IP54.

Виробник Ecotest.

Технічні характеристики

Діапазон потужності еквівалентної дози гамма та рентгенівського випромінювання (^{137}Cs), мкЗв / год 0,1 – 999,9; 15%.

Діапазон щільності потоку бета-частинок (^{90}Sr ^{90}Y), 1/ (см² хв) 10 – 100 000; 20%.

Енергетичні діапазони вимірювань та енергетична залежність гамма-і рентгенівське випромінювання, МеВ 0,05 – 3,0; 25%.

Енергетичні діапазони вимірювань та енергетична залежність бета-випромінювання, МеВ 0,5-3,0.

Дискретність програмування порогових рівнів щільності потоку, 103/см² Мін 0,01.

Дискретність програмування порогових рівнів потужності дози, мкЗв/ год 0,01.

Живлення – 2 елементи типорозміру AA.

Час безперервної роботи від нових елементів живлення 2500 годин.

Тимчасові інтервали вимірювань, сек 1-70.

Діапазон робочих температур, °С з -20–50.

Маса, кг 0,35.

Габаритні розміри мм 215 -75 -30.

Дозиметр гамма-випромінення індивідуальний ДКГ-21М

Дозиметр індивідуальний Ecotest CARD ДКГ-21 призначений для контролю дозового навантаження персоналу:

- вимірювання потужності індивідуального еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінень;

- вимірювання індивідуального еквівалента дози гамма- та рентгенівського випромінень;

- годинник, будильник.

1.3.3 ДІ НАСЕЛЕННЯ ПІД ЧАС РАДІАЦІЙНИХ АВАРІЙ І РАДІАЦІЙНОГО ЗАБРУДНЕННЯ МІСЦЕВОСТІ

Унаслідок радіаційних аварій може відбутися викид радіонуклідів, в результаті якого радіаційна хмара за своєю протяжністю може забруднювати ґрунт, поверхні, їжу та воду. Крім того, опади з хмари можуть осідати на шкірі

та одязі людини. Так виникає зовнішнє опромінення, а при споживанні забруднених харчових продуктів – внутрішнє.

Способи опромінення	
Зовнішнє опромінення	Внутрішнє опромінення
Гамма, бета-промені, рентгенівське випромінювання	Радіоактивні гази, ізотопи калію, цезію, стронцію, альфа, бета-частинки, що потрапляють в організм з водою, повітрям, їжею.

У випадку виникнення радіаційних аварій слід дотримуватись режиму радіаційного захисту, що передбачає ряд факторів:

- послідовність та тривалість використання захисних споруд (сховищ, протирадіаційних укриттів);
- час перебування у житлових та виробничих приміщеннях, на відкритій місцевості;
- порядок застосування засобів індивідуального захисту, протирадіаційних препаратів.

Використовувати ЗІЗ органів дихання та шкіри у разі виходу з приміщень.

Зробити запас питної води, набрати воду в закриті ємності, підготувати найпростіші засоби санітарного призначення (наприклад, мильні розчини для обробки рук).

Продукти використовувати з герметичних упаковок.

Харчову продукцію з присадибних ділянок, з лісу, рибу попередньо перевірити на забруднення;

У разі загрози забруднення радіоактивним йодом провести йодну профілактику.

Для евакуації підготувати документи, гроші, найпотрібніші речі, ліки, мінімум білизни й одягу (1-2 зміни). Зібрати запас консервованих продуктів, також дитяче харчування на 2-3 дні. Зібрані речі упакувати в поліетиленові пакети та зберігати у приміщенні, найбільш захищеному від проникнення зовнішнього забруднення:

У разі опромінення слід:

- провести санітарну обробку населення;
- провести дезактивацію поверхневого забруднення р/а речовинами продуктів харчування (обмивання, видалення верхнього шару);
- періодично проводити дезактивацію внутрішніх поверхонь приміщень;
- провести дезактивацію будівель, території.

Профілактика зовнішнього опромінення

До основних заходів профілактики зовнішнього опромінення відносяться:

- оповіщення населення про загрозу радіоактивного забруднення, підготовка виробничих, службових, складських приміщень і захисних споруд;
- застосування індивідуальних засобів захисту людей і захисної тари для сировини, матеріалів і готової продукції;
- індивідуальні заходи захисту організму людини при перебуванні в зонах радіаційного забруднення;
- евакуаційні заходи.

Засоби індивідуального захисту захищають органи дихання і шкіри людини:

- протигази, респіратори, протипилові і ватно-марлеві пов'язки (ВМП);
- захисний одяг ізольованого типу, пристосований виробничий спецодяг та повсякденний одяг і взуття.

Якщо обставини потребують укриття в квартирі (будинку) або виробничому приміщенні треба якнайшвидше закінчити роботи з підготовки (герметизації) приміщення.

Дотримання режимів радіаційного захисту є основою профілактики зовнішнього опромінення.

Профілактика внутрішнього опромінення

Радіоактивні речовини можуть надходити в організм людини через органи дихання і через шлунково-кишковий тракт з продуктами харчування і водою.

Найбільш небезпечними джерелами внутрішнього опромінення є радіонукліди цезію, стронцію, йоду і плутонію.

До основних профілактичних заходів що знижують небезпеку внутрішнього опромінення відносяться:

- заборона або обмеження виробництва і споживання сільгосппродуктів місцевого виробництва;

- проведення комплексу агрохімічних і зооветеринарних заходів з метою отримання продуктів місцевого виробництва з можливо низьким утриманням радіонуклідів в них;
- проведення технологічних, кулінарних і дезактиваційних заходів, що знижують ступінь радіоактивного забруднення харчових продуктів і води;
- раціональне харчування, правильна організація праці, побуту і відпочинку;
- застосування спеціальних засобів, що дозволяють знизити всмоктування радіонуклідів і пришвидшити їх виведення з організму.

Харчування людини в періоди підвищеного радіаційного впливу повинно бути повноцінним, раціональним і різноманітним, включати достатню кількість висококалорійних речовин, вітамінів макро- і мікроелементів, амінокислот.

Достатня кількість кальцію в організмі перешкоджає накопиченню стронцію і радію та сприяє (допомагає) їх виведенню. І навпаки дефіцит кальцію в їжі сприятиме накопиченню стронцію і радію.

За даними ВООЗ для нормального кальцієвого балансу необхідно щоденно вживати з їжею 0,4-0,5 г кальцію для дорослих, 0,4-0,7 підліткам і 1-1,2 г вагітним жінкам. На погляд більшості вчених в період підвищеної радіації і загрози надходження її всередину щоденну норму кальцію необхідно підвищити в 2-3 рази до 1-2 грам.

Наприклад в 1 літрі молока міститься 1-1,2 грами кальцію.

Пропонується збільшити склад в харчовому раціоні продуктів багатих на кальцій: згущеного молока, твердого сиру, збагаченого кальцієм хліба, яловичини, яєць та ін. А також рослинних продуктів багатих мінеральними солями і вітамінами: абрикоси, айва, вишні, черешні, цитрусові, смородину, шипшину, винограду, малини, кабачків, петрушки, кріп та ін.

Іонним конкурентом іншого поширеного радіонукліда цезію-137 є калій. Цезій-137 виводиться переважно через нирки та кишечник. Збільшене надходження в організм калію з такими продуктами як: баклажани, зелений горошок, картопля, помідори, кавуни та ін. також можуть знизити накопичення радіоактивного цезію в критичних органах.

Для виведення з організму радіонуклідів рекомендують такі заходи:

- корисні продукти, які в значній кількості утримують грубу рослинну клітковину – хліб грубого помолу, перлова і гречана каші, холодні фрукти, овочеві супи з варених і сирих овочів, а також продукти, що вміщують органічні кислоти – кефір, сироватка, кумис та ін.;
- бажано більше вживати в їжу різних рослинних олій – соняшnikової, оливкової, кукурудзяної по 2-3 столові ложки на день, доповнюючи їх в різні салати, буряковий сік по ¼ склянки 3 рази на день;
- питний режим – збільшити об'єм рідини, що вживається. Краще збільшувати за рахунок різних соків, хлібного квасу, вітамінних напоїв та чаю;
- червоні вина в невеликих дозах сприяють кровотворенню, а наявність в червоних терпких винах деяких фенольних сполук (антоціони, катехіни)

здатних утворювати з деякими радіонуклідами нерозчинних комплексів, які краще виводяться з організму. Крім того червоні виноградні вина (сухі) в якій мірі запобігають гіповітамінозу;

- корисно вживати свіжозварений зелений чай, який вміщує більше фенольних сполук, ніж вино, крім того в листках чаю утримується вітамін Р, який зменшує проникливість і ламкість капілярів і має антиоксидантні якості.

Медики наполягають на дефіциті йоду, що необхідний для нормальної діяльності щитоподібної залози, в склад її гормонів (тироксину і трийодтиронину), які регулюють обмін речовин і в першу чергу енергетичні процеси і тепловий обмін. Багаті йодом морська капуста, морська риба, мідії, креветки, кальмари. Менше в молоці, гречаній крупі, пшоні, горіхах, фасолі, печінці, деяких овочах, редисці, салаті, часнику та ін.

Радіозахисні препарати

Адаптогени підвищують стійкість організму до дії радіації та інших несприятливих факторів, містять ефірні жирні масла, пектини, органічні кислоти, вітаміни. До адаптогенів рослинного походження відносяться екстракти радіоли рожевої, елецієрокока, настоянки аралії, піона, кореня женьшеню, лимонника та ін., ехінацея пурпурова.

Лікарські препарати – дібазол, корозол, кардіамін, цитітон, лобелін, а також препарати, які містять мікроелементи золота, срібла.

Радіопротектори здатні знижувати радіочутливість організму, гальмувати протікання радіохімічних реакцій, зменшити чутливість клітин до іонізуючих випромінювань.

Однак використовувати їх необхідно обережно в крайніх випадках, тому що різниця між профілактичними і токсичними дозами радіопротекторів дуже мала і їх необґрунтоване вживання може принести тільки шкоду.

Адсорбуючі засоби здатні поглинати різноманітні токсичні, отруйні та інші чужорідні організму речовини, в тому числі радіонукліди і виводити їх з організму природними шляхами. До адсорбентів відносяться: сульфат барію, натрію чи кальцію, альгінат, полісурмін.

Серед адсорбуючих засобів розрізняють:

- пористі (активоване вугілля);
- непористі (глина біла, тальк, крохмал).

Антиоксиданти поживні речовини, які необхідні організму. До них відносяться вітаміни А, С, Е, селен, цинк, чорниця, зелений чай. Антиоксиданти діють як сільце для вільних радикалів, що порушують крихкий хімічний баланс організму і допомагають організму знижувати рівень пошкодження тканин, підкорювати процес одужання.

Вітамін А і його провітамін бета-каротин. В організмі вітамін А переробляється із бета-каротину. Багато вітаміну А містить: печінка риби, ячний жовток, молоко, вершки, сметана, масло, сир. *Каратоноїдами* багаті: морква, червоний перець, абрикоси, персики, обліпиха, горобина, шипшина, гарбуз.

Вітамін С (від 1-5 грам щоденно) – зелень, овочі, фрукти, ягоди, картопля.

Вітамін Е – рослинна олія, горіхи, пророслі зерна пшениці, насіння соняшника.

Селен – органічні дріжджі, пивні дріжджі, лісові горіхи, часник, цибуля, капуста, гарбуз, кріп, петрушка.

Цинк – насіння гарбуза і соняшника, пивні дріжджі, яєчний жовток, печінка, м'ясо, горіхи, петрушка.

Чорниця – могутній антиоксидант.

Зелений чай – запобігає раковим захворювань, знижує рівень холестерину, тромбоутворень.

Йодна профілактика

Населення, яке проживає на території, де є загроза забруднення РАЕ, приймає профілактичну дозу препарату КІ тільки після офіційного оповіщення про загрозу викиду та необхідність проведення ЙП.

Однократне дозування для дорослої людини калій йодиду (далі КІ) становить 125 мг (100 мг йоду).

Дозування одноразового прийому КІ дорослим і дітям для захисту щитоподібної залози від накопичення РАЕ

Група населення, вік		Дозування* в міліграмах КІ
Немовлята (від народження до 1 місяця)		~16
Діти від 1 місяця до 3 років		~32
Діти 3-12 років		62,5
Діти старше 12 років та дорослі до 40 років		125
Вагітні		125
Примітки:	* КІ приймається після їжі. Для отримання необхідних дозувань калію йодиду лікарські засоби, що на сьогодні зареєстровані в Україні мають бути застосовані відповідно інструкції виробника.	

Оптимальний ефект ЙП можливий за умови завчасного (превентивного) прийому препарату за 6 і менше годин до надходження РАЕ.

Допустимий період для прийому стабільного йоду становить 24 години до і протягом шести годин після очікуваного початку впливу РАЕ.

Також обґрунтовано приймати КІ для блокування щитоподібної залози протягом восьми годин після початку впливу РАЕ.

Початок ЙП пізніше ніж через 14 годин після впливу РАЕ може завдавати більше шкоди, ніж очікувана користь, бо сприятиме продовженню біологічного періоду піврозпаду РАЕ, який вже накопичився в щитоподібній залозі.

Одноразове застосування КІ забезпечує захист щитоподібної залози приблизно на 24 години. Як правило, евакуація населення (за наявності показань) є більш ефективним заходом щодо радіаційного захисту, ніж повторний прийом препарату КІ. Якщо евакуація з якихось причин затримується або неможлива, то багаторазове (повторне) застосування КІ слід

проводити не раніше 24 годин після першого прийому препарату й тільки в умовах або за можливості пролонгованого надходження радіоактивності в зовнішнє середовище.

Режим радіаційного захисту (далі РРЗ) – це порядок дій людей, використання заходів і засобів захисту в зонах радіоактивного зараження, який охоплює радіаційні ураження й опромінювання людей більше за встановлені дози. Режими радіаційного захисту людей передбачають послідовність і тривалість використання захисних споруд, житлових і виробничих будівель, перебування на відкритій місцевості з використанням засобів індивідуального захисту.

РРЗ (режим роботи) упрощують у разі тривалого перебування людей в зонах радіоактивного забруднення (зараження), щоб забезпечити виробничий процес на об'єкті та життєдіяльність населення, зберігаючи в цей час працездатність людей. Для цього регламентують перебування людей у захисних спорудах, у виробничих і житлових будівлях та на відкритій місцевості з урахуванням захисних властивостей будівель та споруд.

РРЗ працівників на об'єкті та населення, яке перебуває вдома, містить три етапи, які слід виконувати в такій послідовності:

I етап – припинення роботи об'єкта (час безперервного перебування людей у захисних спорудах);

II етап – робота об'єкта з використанням для відпочинку захисних споруд (ЗС) або житлових будинків;

III етап – робота об'єкта з обмеженим перебуванням людей на відкритій території.

У зв'язку з тим, що на об'єкті та в місцях проживання є укриття з різними коефіцієнтами ослаблення, розроблено типові режими з урахуванням їх захисних властивостей.

Коефіцієнт ослаблення радіаційного опромінення різними захисними спорудами		
№ з/п	Найменування споруди	Послаблення іонізуючого випромінювання (рази)
1	Стіни дерев'яного будинку	2
2	Заглиблені укриття (підвали) дерев'яних будинків	7-10
3	Стіни одноповерхового кам'яного, із цегли або бетону будинку	10

4	Заглиблені укриття (підвали) одноповерхового кам'яного, із цегли або бетону будинку	40 – 50 і більше
5	Багатоповерхові кам'яні будинки	400-500
6	Заглиблені укриття (підвали) багатоповерхових кам'яних будинків	1000

1.4 ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ АВАРІЯХ З ВИКИДОМ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

Навчальна мета: ознайомити персонал підприємств, установ та організацій з властивостями основних небезпечних хімічних речовин та порядком дій під час аварій на хімічно небезпечних об'єктах.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Характеристики основних небезпечних хімічних речовин. Особливості їх впливу на організм людини. Наслідки аварій з викидом небезпечних хімічних речовин.

2. Загальні правила поведінки при аваріях з викидом небезпечних хімічних речовин.

3. Заходи з ліквідації наслідків аварії з викидом небезпечних хімічних речовин.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України. 2 жовтня 2012 № 5403-VI.

2. Наказ МВС України від 05.11.2018р. №879 «Про затвердження Правил техногенної безпеки». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 27.11.2018р. за № 1346/32798.

3. Захист і самопоміч у надзвичайних ситуаціях. ДСНС України. Посібник для самостійного вивчення населенням способів захисту від надзвичайних ситуацій та дій у разі їх виникнення. Київ 2019. Текст і редакція С.І. Осипенко, О.В. Ткач. К., 2019. 48с.

4. Довідник рятувальника на випадок виникнення надзвичайних ситуацій з небезпечними хімічними речовинами. / за загальною редакцією В.І. Балого Львів: СПОЛОМ, 2012. 710 с.

5. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.5. Небезпечні хімічні речовини та заходи захисту від них. / за загальною редакцією В.В. Могильниченка. К.: КІМ, 2010. 472 с.

6. Хімічна безпека. http://www.mns.gov.ua/content/abc_survival_4.html.

7. Пам'ятки дій населення у разі надзвичайних ситуацій воєнного характеру. Івано-Франківськ: Навчально-методичний центр цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Івано-Франківської області, 2022. Що робити у випадку хімічної атаки чи аварії на хімічному підприємстві?

ВСТУП

Сучасний науково-технічний прогрес неможливий без інтенсивного розвитку хімічного виробництва, широкого втілення хімічних процесів і матеріалів. Усього в світі використовується у промисловості, сільському господарстві і для побутових цілей близько 6 млн. токсичних речовин, 60 тис. із яких виробляється у великих кількостях, в тому числі більше 500 речовин – найбільш токсичних для людей.

Хімічні речовини, які виготовляють в Україні чи отримують з-за кордону для використання у господарстві та побуті, що негативно впливають на життя та здоров'я людей, тварин і рослин, обов'язково вносяться до державного реєстру потенційно небезпечних хімічних речовин.

Аварії (катастрофи) на підприємствах, транспорті та продуктопроводах можуть супроводжуватися викидом (виливом) в атмосферу і на прилеглу територію небезпечних хімічних речовин (НХР), таких як хлор, аміак, синильна кислота, фосген, сірчаний ангідрид тощо. Це являє серйозну небезпеку для населення, адже заражене повітря вражає органи дихання, а також очі, шкіру та інші органи.

Факторами небезпеки викиду (розливу) небезпечних хімічних речовин є забруднення навколишнього середовища, небезпека для всього живого, що опинилося на забрудненій місцевості (загибель людей, тварин, знищення посівів та ін.), крім того, внаслідок можливого хімічного вибуху – виникнення сильних руйнувань на значній території.

1.4.1 ХАРАКТЕРИСТИКА ОСНОВНИХ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН. ОСОБЛИВОСТІ ЇХ ВПЛИВУ НА ОРГАНІЗМ ЛЮДИНИ. НАСЛІДКИ АВАРІЙ З ВИКИДОМ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

Хімічно небезпечний об'єкт (ХНО) – об'єкт, на якому використовують, переробляють, зберігають або транспортують НХР, у разі аварії на якому чи під час руйнування якого можуть загинути чи отримати ушкодження люди, а також це може призвести до хімічного забруднення навколишнього середовища.

Небезпечна хімічна речовина (НХР) – хімічна речовина, безпосередня або опосередкована дія якої на людину може спричинити загибель, гостре або хронічне захворювання людей, завдання шкоди навколишньому середовищу.

Хлор (Cl_2). Газ зеленкувато-жовтого кольору. Різкий, подразнюючий (задушливий) запах. Важчий за повітря. Розчинний у воді. При виході в атмосферу парує. Перевозиться в стисненому або зрідженому стані. Корозійний. Негорючий, але підтримує горіння. Балони (ємності) можуть вибухати при нагріванні.

Небезпечний при вдиханні, попаданні на шкіру та в очі. Можливий летальний наслідок (від набряку легенів)!

ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ: задуха, синюшність шкіри, збудження, гучне клетотливе дихання, непритомність, при середніх і низьких концентраціях – різкі болі за грудиною, болісний сухий кашель, задуха, велика кількість пінистого мокротиння, серцебиття; при потраплянні на шкіру і слизові – хімічний опік.

ДОПОМОГА. Викликати ЕМД. Свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг. Очі і шкіру промивати водою не менше 15 хвилин. При попаданні усередину – давати пити ковтками олію.

Аміак (NH₃). Безбарвний газ з різким запахом. Легший за повітря у 2 рази. Розчинний у воді. Корозійний. Перевозиться в стисненому або зрідженому стані. При викиді в атмосферу – димить. Горючий. Займається від іскор і полум'я. З повітрям утворює вибухонебезпечні суміші на відкритих ділянках. Балони (ємності) можуть вибухати при нагріванні. У порожніх ємностях утворюються вибухонебезпечні суміші.

ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ: сльозотеча, різь в очах, нежить; подразнення шкіри, почервоніння, біль; кашель; утруднене дихання; відчуття нестачі повітря; порушення частоти пульсу; опіки з появою пухирців; нудота, блювання, болі у стравоході, при контакті з рідким аміаком можливе обмороження. Можливий летальний наслідок!

ДОПОМОГА. Викликати ЕМД. Свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг. Шкіру, очі і слизові оболонки промити водою протягом 15 хвилин. У ніс закапати олію. Накласти асептичну пов'язку на уражені ділянки шкіри. У разі утрудненого дихання – необхідний зволожений кисень. При зупинці дихання провести серцево-легеневу реанімацію. При отруєнні – випити склянку води чи молока, не можна викликати блювання та вживати сорбенти.

Кислота соляна (HCl). Безбарвна рідина з різким запахом. На повітрі димить. Добре розчинна у воді. При взаємодії з водою можливий сильний розігрів, розбрикування і утворення токсичних газів. Важча за воду. Летка. Пари важчі за повітря (збираються в низинах). Сильний окислювач. Корозійна. Негорюча. Здатна вибухати в суміші з органічними речовинами. Ємності можуть вибухати при нагріванні. Небезпечна при: вдиханні, попаданні на шкіру та в очі. Можливий летальний наслідок!

ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ: першіння в горлі, сухий кашель, важке дихання, задуха, клетотливе дихання; при потраплянні на шкіру – опік шкіри, виразка, рани, що не загоюються; при потраплянні в очі – різь, осліплення.

ДОПОМОГА. Викликати ЕМД. Свіже повітря, тепло, спокій, чистий одяг. Очі і шкіру промити 2% розчином питної соди або великою кількістю води протягом 15 хвилин, потім накласти асептичну пов'язку. Прополоскати

рот 2% розчином питної соди, розстебнути одяг, що утруднює дихання. Не викликати блювання.

Етилену оксид (C₂H₄O). Пропілену оксид (C₃H₆O)

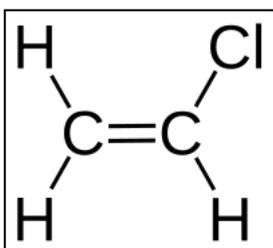
Безбарвна прозора рідина з різким подразливим (ефірним) запахом, розчинна у більшості органічних розчинників. Низькокиплячий. Розчинний у воді. Леткий.

Пари важчі за повітря.

Горючий. Легко займається від іскор і полум'я. Пари утворюють з повітрям вибухонебезпечні суміші. Ємності можуть вибухати при нагріванні. У порожніх ємкостях із залишків можуть утворюватися вибухонебезпечні суміші. Небезпечний при: вдиханні, попаданні на шкіру, попаданні в очі.

ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ: першіння в горлі, кашель, збудження, потім сонливість, головний біль, слабкість; почервоніння шкіри, сухість, сверблячку; різь в очах, сльозотечу.

ДОПОМОГА. Викликати ЕМД. Свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг. Шкіру і слизові оболонки промити водою не менше 15 хвилин. Очі промити водою.

Винілхлорид, вініл хлористий, хлороетен, хлорвініл (C₂H₃Cl). Безбарвна прозора рідина з різким подразливим (ефірним) запахом, розчинна у більшості органічних розчинників. Низькокиплячий. Розчинний у воді.

Леткий. Пари важчі за повітря. Горючий. Легко займається від іскор і полум'я. Пари утворюють з повітрям вибухонебезпечні суміші. Ємності можуть вибухати при нагріванні. У порожніх ємкостях із залишків можуть утворюватися вибухонебезпечні суміші. Небезпечний при: вдиханні, попаданні на шкіру, попаданні в очі.

ОЗНАКИ ОТРУЄННЯ: першіння в горлі, кашель, збудження, потім сонливість, головний біль, слабкість; почервоніння шкіри, сухість, сверблячку; різь в очах, сльозотечу.

ДОПОМОГА. Викликати ЕМД. Свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг. Шкіру і слизові оболонки промити водою не менше 15 хвилин. Очі промити водою.

Азотна кислота (HNO₃) – безколірна рідина з різким запахом, легко

кипить, частково розкладаючись, при 86°C. Температурою плавлення 41,6°C, щільність 1,52 г/см³. Концентрована кислота малостійка, під час нагрівання або під дією світла частково розкладається з утворенням двоокису азоту (NO₂), який надає кислоті бурий колір і специфічний запах.

Пари азотної кислоти при легкому отруєнні спричиняють бронхіт, при важкому виникають різка слабкість, нудота, блювота, задишка, кашель, багато пінистого мокротиння, ціаноз губ, обличчя, пальців рук, набряк легень протягом першої доби.

Сірководень (H_2S) – безколірний газ з характерним запахом тухлих яєць, важчий за повітря, у воді малорозчинний, дуже отруйний. Пари утворюють з повітрям вибухонебезпечні суміші.

Сірководень може зустрічатися як у виробничих, так і природних умовах: у місцях природного виходу газів, сірчаних мінеральних вод, в глибоких колодязях і ямах, де є гниття органічних речовин, що містять сірку. Сірководень надає як місцеву (на слизові оболонки), так і загальнотоксичну дію.

Смерть настає внаслідок кисневого голодування, яке викликається блокуванням тканинного дихання у зв'язку з пригніченням клітинних окислювально-відновних процесів. При концентраціях сірководню в межах від 0,02 до 0,2 мг/л і вище відзначаються симптоми отруєння з боку нервової системи, органів дихання і травлення. З'являється головний біль, запаморочення, безсоння, загальна слабкість, зниження пам'яті, чхання, кашель і в рідкісних випадках гострий набряк легенів зі смертельним наслідком. Спостерігаються гіперсалівація, нудота, блювота, пронос. Характерне ураження слизової оболонки очей – кон'юнктивіт, світлобоязнь. Рогівка покривається точковими поверхневими ерозіями. Небезпека отруєння збільшується у зв'язку з втратою нюху, що обмежує можливість своєчасного виходу працюючих з забрудненої атмосфери.

При отруєнні сірководнем на ранніх стадіях з'являється різке подразнення слизових оболонок. Потім з'являється загальна слабкість, нудота, блювота, ціаноз. Поступово наростає серцева слабкість і порушення дихання, коматозний стан.

Сірчана кислота (H_2SO_4) – чиста 100% безколірна масляниста рідина, застигає в кристалічну масу при температурі $+10,3^{\circ}C$. Температура кипіння $+296,2^{\circ}C$ (з розкладанням); 95% концентрована – твердне при температурі нижче $-20^{\circ}C$. Щільність $1,92 \text{ г/см}^3$.

Туман сірчаної кислоти при концентрації $2,0 \text{ мг/м}^3$ подразнює слизові оболонки носа і горла, при $6,0 \text{ мг/м}^3$ відмічаються різко виражені неприємні відчуття.

При вдиханні пари сірчаної кислоти виникає подразнення і опік очей, слизових оболонок носоглотки, гортані, носові кровотечі, біль в горлі, охриплість голосу через спазм голосової щілини, розвивається набряк голосових зв'язок, гортані, легенів, що викликає різке утруднення дихання.

Особливо небезпечні набряки гортані і легенів. Обличчя людини синіє, зіниці розширюються. Відзначається послаблення серцевої діяльності. Смерть настає в перші 1-2 години, іноді швидше.

При тривалих отруєннях розвивається кривавий пронос, судоми, гикавка, припинення виділення сечі, глибокий непритомний стан і смерть. Попадання сірчаної кислоти в очі загрожує втратою зору.

При попаданні сірчаної кислоти на шкіру виникають хімічні опіки, що важко піддаються лікуванню, при яких рідко виникають пухирі, оскільки у своїй більшості вони відносяться до опіків III і IV міри. Тяжкість ураження шкіри і слизових оболонок при хімічному опіку залежить від концентрації кислоти, тривалості її дії на тканину і площі опіку.

Чим більш концентрований розчин сірчаної кислоти, тим більше виражена його дія. Проте, при тривалій дії, викликати опік може і слабкий розчин сірчаної кислоти. Опік може істотно поглибитися за 20-30 хв, якщо його поглибленню і поширенню сприяє просочений кислотою одяг.

При потраплянні сірчаної кислоти всередину вражається травний тракт: різкі болі в порожнині рота, по ходу стравоходу і шлунка, сильна блювота з частинками спочатку яскраво-червоної крові, а потім бурими масами (внаслідок того, що кров під дією кислоти набуває бурого кольору). Одночасно з блювотою піднімається сильний кашель через вдихання пари або попадання крапель кислоти в дихальні шляхи.

Смерть може настати в перші години при явищах опікового шоку.

Від вдихання сірчаної кислоти високих концентрацій виникає набряк горла, спазм голосових зв'язок, набряк легень, інколи їх опік, блювота, можливий шок, а потім смерть.

При отруєнні сірчаною кислотою необхідне термінове промивання шлунка і прийом магnezії.

При попаданні кислоти на тіло її потрібно змивати великою кількістю води, а потім нейтралізувати розчином питної соди.

1.4.2 ЗАГАЛЬНІ ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРИ АВАРІЯХ З ВИКИДОМ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

Насамперед необхідно:

- увімкнути телевізор чи радіо для отримання вказівок;
- щільно зачинити вікна та двері, вентиляційні отвори, димоходи, заклеїти щілини у вікнах папером чи скотчем;
- попередити близьких про небезпеку та можливу евакуацію;
- вимкнути побутові прилади та газ.

При евакуації

• Одягніться так, щоб залишилося якомога менше відкритої шкіри. Візьміть з собою аптечку.

- Використовуйте протигази чи ватно-марлеві пов'язки, змочені водою а краще 2% розчином питної соди (при ураженні хлором), 3-5% розчином оцтової, борної або лимонної кислоти (при ураженні аміаком).

- Покиньте приміщення (не користуватися ліфтом).

- Пам'ятайте – хлор важчий за повітря (буде проникати в підвальні приміщення й нижні поверхи будинків, скупчуватись в низинах і ярах), а аміак легший за повітря (заповнює більш високі поверхи будинків).

У разі аварій з викидом хлору – намагайтеся пересуватися по підвищеннях, у разі викиду аміаку – низинами.

- Якомога швидше покиньте зону ураження, рухаючись перпендикулярно до напрямку вітру.

- На вулиці не біжіть, не торкайтеся будь-яких предметів, не наступайте у калюжі. Не їжте і не пийте нічого.

Якщо немає можливості покинути небезпечну зону

- Зачиніть вікна та без нагальної потреби не відкривайте їх. При відкритті – завішуйте їх вологою тканиною, періодично міняйте її.

- Уникайте тривалого перебування на повітрі.

- Поставте у вашому приміщенні ємності з водою для підвищення вологості повітря.

- Регулярно робіть вологе прибирання.

- Якщо ви відчуваєте сторонній запах, негайно надягайте вологі маски, а віконні та дверні отвори ізолюйте вологою тканиною.

- Збільшіть споживання рідини до 2-3 літрів на день для дорослих. Краще пити підсолену та мінеральну лужну воду, молочнокислі напої (мінеральні напої, киснево-білкові коктейлі). Не вживайте газовані напої.

- Декілька разів на день приймайте душ, промивайте ніс та горло.

- Якщо у вас є проблеми із серцево-судинними захворюваннями, додатково проконсультуйтеся з лікарем.

1.4.3 ЗАХОДИ З ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ АВАРІЇ З ВИКИДОМ НЕБЕЗПЕЧНИХ ХІМІЧНИХ РЕЧОВИН

Дегазація – це процес знезаражування забруднених об'єктів шляхом руйнування (нейтралізації) чи видалення отруйних речовин.

При дегазації розчинниками НХР не знешкоджуються, а розчиняються і видаляються із зараженої поверхні разом з розчинником. Розчинниками можуть бути – бензин, гас, дизельне паливо, дихлоретан, спирт.

Способи проведення дегазації:

Хімічний спосіб здійснюється поливанням дегазаційними речовинами або розсипанням сухих дегазуючих речовин за допомогою спеціальних машин.

Механічний спосіб – зрізання та видалення верхнього шару за допомогою бульдозерів, грейдерів на глибину 7-8 см, а снігу до 20 см, або нейтралізації забрудненої поверхні з використанням покриття із соломи, очерету, дощок тощо.

Фізичний спосіб заснований на випаровуванні НХР із зараженої поверхні і частковим їх розкладанням під дією високотемпературного газового потоку. Проводиться за допомогою теплових машин.

Дегазація території з твердим покриттям, зараженої шкірноаривними і нервово-паралітичними НХР, проводиться обробкою розчином хлорного вапна.

Своєчасно проведена часткова або повна спеціальна обробка (дегазація) відновлює готовність техніки, транспорту і особового складу формувань до виконання своїх завдань з проведення рятувальних робіт. Підтримання у постійній готовності до використання технічних засобів спеціальної обробки, наявність дегазаційних речовин і розчинів дасть змогу своєчасно і у повній мірі виконати

спеціальну обробку особового складу, техніки та озброєння, що дозволить успішно виконати поставлені завдання по ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Порядок проведення часткової санітарної обробки на незараженій місцевості:

- знімають засоби захисту шкіри і обтрушують їх, чи протирають ганчіркою, змоченою водою;
- обливають чистою водою відкриті частини тіла, потім маску протигаза;
- знімають протигаз і старанно миють водою обличчя;
- прополіскують рот і горло. Якщо не вистачає води, відкриті частини тіла і маску протигаза протирають вологою ганчіркою, яку змочують водою з фляги;
- при зараженні краплиннорідкими НХР необхідно, не знімаючи протигаза, негайно провести обробку відкритих шкіряних покривів, забруднених ділянок одягу, взуття, спорядження і маски протигаза. Така обробка проводиться з використанням індивідуального протихімічного пакета, причому краплі потрібно зняти протягом 5 хвилин після попадання на шкіру.

Коли дозволяють обставини, спорядження та одяг знімають, старанно протирають підручними засобами, а потім витрушують. Знімати та одягати одяг треба так, щоб відкриті частини тіла не торкалися до зовнішньої

забрудненої поверхні. Потім дегазуючою речовиною обробляють маску протигаза. За її відсутності для часткової обробки можна застосовувати воду та мило.

Для дегазації можна користуватися 3% розчином перекису водню та 3% їдкого натрію.

У жодному випадку не можна користуватися для часткової санітарної обробки шкіри розчинниками (дихлоретан, бензин, спирт), оскільки це посилить важкість ураження (НХР розчиняється у розчинниках, розподіляється на більшій площі, значно легше проходять крізь шкіру).

1.5 ВИБУХО ТА ПОЖЕЖОНЕБЕЗПЕКА НА ВИРОБНИЦТВІ. РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ДІЙ ПІД ЧАС ВИНИКНЕННЯ ПОЖЕЖІ

Навчальна мета: ознайомити персонал підприємств, установ та організацій з основами вибухо- та пожежонебезпеки на виробництві, порядком дій під час виникнення пожежі.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Основні поняття вибухобезпеки виробництва. Небезпечні фактори вибухів і захист від них. Правила поведінки при виявленні вибухонебезпечних предметів.

2. Стисла характеристика пожежної небезпеки підприємства, установи, організації. Протипожежний режим на робочому місці. Можливість виникнення та (або) розвитку пожежі. Небезпечні фактори пожежі.

3. Дії працівників у разі загрози або при виникненні пожежі. Гасіння пожеж.

4. Засоби пожежогасіння, протипожежне устаткування та інвентар, порядок та правила їх використання під час пожежі.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України. 2 жовтня 2012 №5403-VI.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09 січня 2014р. №5 «Про затвердження Типового положення про відомчу пожежну охорону».

3. Наказ МВС України від 30.12.2014р. №1417 «Про затвердження правил пожежної безпеки в Україні». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 05.03.2015 р. за №252/26697.

4. Наказ МВС України від 20 квітня 2017р. №325 «Про затвердження Типового положення про підрозділ з питань цивільного захисту суб'єкта господарювання». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 травня 2017р. за №626/30494.

5. Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 02.11.2015 №1337 «Деякі питання проведення перевірок щодо додержання суб'єктом господарювання вимог законодавства у сфері цивільного захисту, техногенної та пожежної безпеки», зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25

листопада 2015 р. за №1467/27912

6. ДБН В.2.5-56-2014 «Системи протипожежного захисту».

7. Національний стандарт України. ДСТУ 2272:2006. ПОЖЕЖНА БЕЗПЕКА. Терміни та визначення основних понять.

ВСТУП

Оскільки пожежі і вибухи є як джерелами, так і наслідками промислових аварій, розробка науково обґрунтованих заходів щодо запобігання їх виникненню – це стратегічний напрям вирішення проблеми пожежної і промислової безпеки.

У сучасних умовах промислової діяльності є одним з основних джерел техногенних, часто, масштабних виробничих аварій, тому до останніх відносяться виникаючі в процесі виробничої діяльності надзвичайні ситуації і події, що спричиняють людські травми і жертви, а також завдають збитку підприємствам і навколишньому середовищу, супроводжуються значними пожежами, вибухами і викидами небезпечних хімічних речовин.

Характерною особливістю таких аварій є їх неконтрольованість і, як правило, непередбачуваність, а виникаючі пожежі, вибухи і викиди можуть виявлятися як самостійно, так і в комбінаціях один з одним і викликати негативні чинники.

1.5.1 ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ ВИБУХОБЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА. НЕБЕЗПЕЧНІ ФАКТОРИ ВИБУХУ І ЗАХИСТ ВІД НИХ. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ ПРИ ВИЯВЛЕННІ ВИБУХОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРЕДМЕТІВ

У виробничих приміщеннях, ємностях, колодязях, на складах і відкритих майданчиках легкозаймисті та горючі рідини можуть утворювати вибухові пароповітряні суміші. Вибухонебезпечні також усі горючі гази, пил, волокна тощо.

Вибух – швидкоплинний фізичний або фізико-хімічний процес, що проходить із значним виділенням енергії в обмеженому об'ємі за короткий проміжок часу.

При вибуху одним з найбільш небезпечних чинників є ударна хвиля. Крім ударної хвилі, до параметрів, що характеризують безпеку вибуху, відносять максимальний тиск вибуху, середню і максимальну швидкість наростання тиску при вибуху, інші властивості вибухонебезпечного середовища.

Вибухи, що виникають внаслідок хімічних процесів, пояснюються величезною швидкістю реакції розкладу, яку вимірюють у кілометрах в секунду. Під час горіння газу й пароповітряних сумішей температура звичайно не перевищує 1400°C. Під час вибуху суміші протягом кількох секунди температура досягає 2000°C.

Ступінь вибухонебезпечності сумішей неоднаковий. Він залежить від кількості, тобто концентрації, суміші в повітрі. Вибухи та їх наслідки – пожежі, виникають на об'єктах, які виробляють вибухонебезпечні та хімічні речовини.

Найбільш вибухо- та пожежонебезпечні суміші з повітрям утворюються під час витoku газоподібних та зріджених вуглеводних продуктів метану, пропану, бутану, етилену, пропилену тощо.

Вибухи і пожежі трапляються на об'єктах, які виробляють або зберігають вибухонебезпечні та хімічні речовини в системах і агрегатах під великим тиском (до 100 атм), а також на газо- і нафтопроводах.

Причиною загоряння, вибухів, руйнувань і пожеж може бути наявність у виробничих приміщеннях парів легкозаймистих рідин або газів і джерела запалення. Вибухонебезпечне середовище на хімічних або медичних виробничих підприємствах можуть утворити: суміші парів палив, бензинів, ацетону, розчинників, спиртів, ефіру та інших речовин з повітрям або іншими окислювачами – киснем, озоном, оксидами азоту; речовини, схильні до вибухового перетворення, – ацетилен (при зварювальних роботах), озон та інші.

Вибухонебезпека середовища (горючі суміші, гази, пари) характеризується:

- температурою спалаху, концентраційними і температурними межами запалення;
- температурою самозаймання; нормальною швидкістю поширення полум'я;
- мінімальним вибухонебезпечним вмістом кисню (окислювача);
- мінімальною енергією запалювання;
- чутливістю до механічного впливу удару і тертя.

Небезпека вибуху характеризується такими основними чинниками:

- максимальним тиском і температурою вибуху;
- швидкістю наростання тиску при вибуху;
- тиском у фронті ударної хвилі;
- дробними і фугасними властивостями вибухонебезпечного середовища.

До небезпечних і шкідливих чинників, які можуть впливати на працюючих внаслідок вибуху, належать:

- ударна хвиля, у фронті якої тиск перевищує допустиме значення, полум'я;
- конструкції, що обвалюються, щогл блискавко-приймальників, прокладених на висоті трубопроводів, будівель та їх частин.

Вибух ініціюється такими джерелами:

- відкритим полум'ям;
- розжареними частками, що горять, або вилітають з вихлопних труб двигунів внутрішнього згоряння, незахищених іскрогасним пристроєм;
- розрядами статичної та атмосферної електрики;
- іскрою, що виникає при замиканні електричних ланцюгів насосних станцій і освітлювального обладнання;
- електричною дугою при включенні та вимкненні електродвигунів і освітлення;
- тепловими виявами хімічних реакцій і механічних впливів;

- іскрами від ударів і тертя;
- ударною хвилею.

Вибухобезпека виробничих процесів забезпечується вибухозапобіжниками, вибухозахистом, організаційними і організаційно-технічними заходами.

Запобігти вибуху можна шляхом виключення можливості утворення вибухонебезпечного середовища і виникнення джерела ініціювання вибуху.

Запобігання утворенню вибухонебезпечного середовища і забезпечення в повітрі виробничих приміщень вмісту вибухонебезпечних речовин, нижчого від нижньої концентраційної межі запалення з урахуванням коефіцієнта безпеки на підприємствах досягається:

- застосуванням герметичного обладнання насосних станцій і трубопровідних комунікацій;
- застосуванням робочої вентиляції сховищ нафтопродуктів в тарі, використанням лабораторій;
- відведенням і видаленням вибухонебезпечних середовищ;
- контролем складу повітряного середовища, наприклад, у спорожнених резервуарах перед виконанням ремонтних робіт всередині резервуара.

Запобігання утворенню вибухонебезпечного середовища всередині технологічного обладнання складів нафти і нафтопродуктів забезпечується:

- герметизацією апаратів, насосів, фільтрів;
- підтримкою складу і параметрів середовища поза областю їхнього запалення;
- застосуванням інгібуючих хімічно активних і флегматизуючих добавок;
- конструктивними і технічними рішеннями, що застосовуються при проектуванні технологічних процесів прийому, зберігання і відпускання пально-мастильних матеріалів, а також виробничого обладнання і пристосування.

Запобігання виникненню джерела ініціювання вибуху забезпечується:

- обмеженням робіт з вогнем на території підприємства;
- запобіганням нагріву насосів, трубопроводів до температури самозаймання вибухонебезпечного середовища;
- застосуванням засобів, що понижують тиск у фронті ударної хвилі;
- застосуванням матеріалів, що не створюють при співударі іскор, здатних ініціювати вибух вибухонебезпечного середовища, наприклад, під час зачистки резервуарів застосовується інструмент, що не висікає іскор при ударах;
- застосуванням засобів захисту від іскріння атмосферної і статичної електрики, блукаючих струмів, струмів замикання силових і освітлювальних мереж складів нафти і нафтопродуктів;
- застосуванням вибухозахищеного обладнання;
- застосуванням швидкодіючих засобів захисного відключення можливих електричних джерел ініціювання вибуху;

- обмеженням потужності електромагнітних та інших теплових випромінювань;

- усуненням небезпечних теплових виявів хімічних реакцій, наприклад, самозагоряння пірофорних речовин в цистернах при дії на них кисню повітря.

Запобігання впливу на працівників небезпечних і шкідливих виробничих чинників, що виникають внаслідок вибуху, та збереження матеріальних цінностей забезпечується:

- встановленням мінімальних кількостей вибухонебезпечних речовин, що застосовуються в технологічних процесах на підприємствах в лабораторіях, розливних, роздавальних пунктах, в зливних ємкостях та нафтоуловлювачах;

- використанням вогнеогороджувачів в дихальних клапанах резервуарів для зберігання бензину та пального, а також гідрозатворів;

- використанням обладнання, розрахованого на тиск вибуху;

- розміщенням ділянок зварювальних робіт під час ремонту обладнання складів ПММ в окремих приміщеннях;

- улаштуванням запобіжних мембран і клапанів, що запобігають руйнуванню обладнання під час вибуху, шляхом аварійного скидання тиску;

- застосуванням швидкодіючих відсікаючих і зворотних клапанів, активних систем придушення вибуху і засобів попереджувальної сигналізації.

Організаційні та організаційно-технічні заходи щодо забезпечення вибухобезпеки повинні бути спрямовані на такі цілі:

- організацію навчання, інструктажу і допуску інженерно-технічного персоналу до робіт у вибухонебезпечних приміщеннях;

- розробку інструкцій, технології прийому, зберігання і відпускання пально-мастильних матеріалів;

- контроль за дотриманням встановлених режимів технологічних процесів, правил і норм техніки безпеки, виробничої санітарії та пожежної безпеки;

- організацію гасіння пожеж і аварійно-рятувальних робіт.

Дії при виявленні вибухонебезпечних та підозрілих предметів

У випадку виявлення вибухонебезпечних та підозрілих металевих предметів, необхідно:

- негайно припинити усі роботи в районі виявлення вибухонебезпечного предмета (предметів);

- вивести (відвести) на максимальну відстань усіх людей (не менше 100 метрів), які перебували поблизу, намагаючись рухатись назад по своїх слідах;

- позначити небезпечне місце добре видимим орієнтиром, де знаходиться цей предмет й огородити його від сторонніх осіб, в тому числі дітей. Для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали: дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки матерії тощо;

- повідомити про знахідку службу порятунку за номером «101». Повідомлення робити не поспішаючи, чітко, із зазначенням точної адреси (орієнтирів) місця знаходження вибухонебезпечного предмета);

- очікувати на безпечній відстані від місця знаходження вибухонебезпечного предмета на приїзд фахівців Державної служби з надзвичайних ситуацій та Національної поліції, при цьому здійснюючи заходи щодо недопущення до небезпечної зони інших людей.

Категорично забороняється:

- палити та використовувати відкритий вогонь поблизу місця, де знаходиться вибухонебезпечний предмет або предмет схожий на нього;

- піднімати, витягувати з ґрунту, зрушувати з місця, кидати, ударяти і розбирати будь-які вибухонебезпечні предмети;

- переносити ці предмети в місця перебування людей.

Правила мінної безпеки під час прогулянок в лісі або в туристичному поході:

Ретельно вибирайте місце для багаття. Воно повинно бути на достатній відстані від траншей і окопів, що залишилися з війни.

Перед розведенням багаття в радіусі п'яти метрів перевірте ґрунт на наявність вибухонебезпечних предметів (обережно зніміть лопатою верхній шар ґрунту, перекопайте землю на глибину 40-50 см або за допомогою щупу).

Користуватися старими багаттями не завжди безпечно. Там можуть виявитися підкинуті військові «трофеї» або такі, що не вибухнули.

У жодному випадку не підходьте до знайдених багать, що горять (особливо вночі). В цьому багатті може виявитися предмет, що може вибухнути.

Якщо ви опинилися поблизу місця вибуху, стримайте свою цікавість і не намагайтеся наблизитись до епіцентру, щоб подивитись або допомогти рятувальникам. Найкраще, що ви можете зробити – залишити небезпечне місце.

Пам'ятайте! Розмінуванням, знешкодженням або знищенням вибухонебезпечних предметів займаються тільки підготовлені фахівці-сапери, допущені до цього виду робіт. Правильно і безпечно знешкодити вибухонебезпечні предмети здатні лише досвідчені фахівці. Ні в якому разі не намагайтеся робити це самі, адже це може призвести до трагічних наслідків.

У будь-якому разі при виявленні вибухонебезпечного предмета або підозрілих предметів лише безумовне виконання заходів безпеки є гарантом того, що не станеться випадку каліцтва чи загибелі.

У разі виявлення підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій, рекомендується:

- негайно припинити роботи в місці (районі) його виявлення;

- поінформувати про нього інших осіб, які знаходяться поруч, у разі можливості – забезпечити їх евакуацію з небезпечної території;

- не підходити, не торкатися та не пересувати його;

- знаходячись поблизу нього, утримуватися від куріння, використання засобів радіозв'язку, у тому числі й мобільного, не здійснювати самостійні дії;
- по можливості забезпечити охорону виявленого підозрілого предмета, (за захисними спорудами чи предметами), ведучи спостереження на безпечній відстані, як зазначено нижче:

Тип вибухового пристрою (підозрілої речі)	Безпечна відстань
Ручна граната	Не менш ніж 200 метрів
Троtilова шашка	Не менш ніж 50 метрів
Банка ємністю 0,33 літра	Не менш ніж 60 метрів
Валіза (кейс)	Не менш ніж 300 метрів
Дорожня валіза	Не менш ніж 400 метрів
Легковий автомобіль	Не менш ніж 600 метрів
Мікроавтобус	Не менш ніж 1000 метрів

- по можливості позначити або огородити місце перебування (для огорожі можна використовувати різні підручні матеріали – дошки, жердини, гілки, мотузки, шматки яскравої матерії тощо);

- повідомити про небезпечну знахідку будь-який місцевий орган виконавчої влади, чергові служби правоохоронних органів за номером 102, надавши інформацію про характерні ознаки ймовірного вибухового пристрою (місце його розташування, дату і час виявлення та особу, яка його виявила);

- по можливості та у разі наявності фото-, відеозасобів здійснити фото та відеофіксацію місця знаходження підозрілого предмета, схожого на вибуховий пристрій;

- обов'язково дочекатися прибуття представників правоохоронних органів, перебуваючи на безпечній відстані від місця знахідки.

У разі залишення підозрілого предмета невідомою особою, свідком чого ви стали, максимально запам'ятати її зовнішність, одяг, автотранспорт та його номерні знаки.

Основними характерними ознаками, що вказують на можливу належність підозрілого предмета до вибухового пристрою є наявність:

- знаходження в місцях з масовим перебуванням людей (громадському транспорті) без нагляду валізи, пакунка, коробки тощо;

- зовнішньої схожості з боеприпасами, навчально-імітаційними, сигнальними, освітлювальними та піротехнічними виробами;

- антени з радіоприймальним пристроєм годинникового механізму або електронного таймера;

- запаху гасу, розчинника, пально-мастильних і хімічних матеріалів тощо;

- елементів (деталей), що не відповідають їх прямому призначенню;

- сторонніх підозрілих предметів у дверях, вікнах, закріплених за допомогою дроту, ниток, важелів, шнурів тощо.

1.5.2 СТИСЛА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОЖЕЖНОЇ НЕБЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА, УСТАНОВИ, ОРГАНІЗАЦІЇ. ПРОТИПОЖЕЖНИЙ

РЕЖИМ НА РОБОЧОМУ МІСЦІ. МОЖЛИВІСТЬ ВИНИКНЕННЯ ТА (АБО) РОЗВИТКУ ПОЖЕЖІ. НЕБЕЗПЕЧНІ ФАКТОРИ ПОЖЕЖІ

Пожежна безпека – стан захищеності життя та здоров'я людини, майна, навколишнього природного середовища від пожеж, що характеризується досягненням прийняттого рівня ризику виникнення пожежі.

Забезпечення пожежної безпеки покладається на власника (власників) земельної ділянки та іншого об'єкта нерухомого майна або наймачів (орендарів) земельної ділянки та іншого об'єкта нерухомого майна, якщо це обумовлено договором найму (оренди), а також на керівника (керівників) суб'єкта господарювання, а щодо фізичних осіб-підприємців – особисто.

Початок роботи новоутворених підприємств, початок використання суб'єктом господарювання об'єктів нерухомості (будівель, споруд, приміщень або їх частин) здійснюється суб'єктом господарювання на підставі поданої декларації відповідності матеріально-технічної бази суб'єкта господарювання вимогам законодавства з питань пожежної безпеки, а для суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику – також за наявності позитивного висновку за результатами оцінки (експертизи) протипожежного стану підприємства, об'єкта чи приміщення (далі – оцінка протипожежного стану).

Оцінка протипожежного стану проводиться суб'єктом господарювання, який одержав відповідну ліцензію. Висновок за результатами оцінки протипожежного стану оформляється та надається суб'єктом господарювання, який проводив оцінку протипожежного стану.

Для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж, їх гасіння, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт суб'єкти господарювання, інші юридичні особи можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони з числа їх працівників. Порядок утворення та функціонування пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони затверджується Кабінетом Міністрів України.

Характеристика пожежної небезпеки підприємства, установи, організації передбачає визначення кількості і пожежонебезпечні властивості речовин і матеріалів, які знаходяться (використовуються) в будівлях, приміщеннях, інших спорудах з урахуванням особливостей технологічних процесів розміщення в них виробництва.

Характеристика пожежної небезпеки підприємства в обов'язковому порядку доводиться до всіх працівників при прийнятті на роботу під час проведення вступного інструктажу з питань цивільного захисту, пожежної безпеки та дій у надзвичайних ситуаціях із зазначенням інформації про:

- пожежовивбухонебезпечні властивості та кількість горючих речовин, що застосовуються на підприємстві;
- режим роботи технологічного обладнання і параметри ведення технологічних процесів;

- можливість утворення горючого середовища, джерел запалювання, виникнення пожеж і швидкий їх розвиток, а також появу факторів, що перешкоджають евакуації людей, матеріальних цінностей та гасінню пожеж.

Системи пожежної безпеки повинні відповідати необхідним рівням забезпечення безпеки людей і матеріальних цінностей, а також економічним критеріям ефективності цих систем для матеріальних цінностей з урахуванням всіх стадій життєвого циклу об'єктів і виконувати такі завдання:

- виключати виникнення пожежі;
- забезпечити безпеку людей на випадок пожежі;
- забезпечити пожежну безпеку матеріальних цінностей;
- забезпечити пожежну безпеку людей і матеріальних цінностей одночасно.

Керівник підприємства повинен визначити обов'язки посадових осіб щодо забезпечення пожежної безпеки, призначити відповідальних за пожежну безпеку окремих будівель, споруд, приміщень, діляниць, технологічного та інженерного устаткування, а також за утримання й експлуатацію засобів протипожежного захисту.

На кожному об'єкті відповідним документом (наказом, інструкцією тощо) повинен бути встановлений протипожежний режим, який включає:

- порядок утримання шляхів евакуації;
- визначення спеціальних місць для куріння;
- порядок застосування відкритого вогню;
- порядок використання побутових нагрівальних приладів;
- порядок проведення тимчасових пожежонебезпечних робіт;
- правила проїзду та стоянки транспортних засобів;
- місця для зберігання і допустиму кількість сировини, напівфабрикатів та готової продукції, що можуть одночасно знаходитися у приміщеннях і на території;
- порядок прибирання горючого пилу й відходів, зберігання промасленого спецодягу та ганчір'я, очищення елементів вентиляційних систем від горючих відкладень;
- порядок відключення від мережі електроживлення обладнання та вентиляційних систем у разі пожежі;
- порядок огляду й зачинення приміщень після закінчення роботи;
- порядок проходження посадовими особами навчання й перевірки знань з питань пожежної безпеки, а також проведення з працівниками протипожежних інструктажів та занять з пожежно-технічного мінімуму з призначенням відповідальних за їх проведення;
- порядок організації експлуатації і обслуговування наявних засобів протипожежного захисту;
- порядок проведення планово-запобіжних ремонтів та оглядів електроустановок, опалювального, вентиляційного, технологічного та іншого інженерного обладнання;

- порядок збирання членів пожежно-рятувального підрозділу добровільної пожежної охорони та посадових осіб, відповідальних за пожежну безпеку, у разі виникнення пожежі, виклику вночі, у вихідні й святкові дні;

- порядок дій у разі виникнення пожежі: порядок і способи оповіщення людей, виклику пожежно-рятувальних підрозділів, зупинки технологічного устаткування, вимкнення ліфтів, підйомників, вентиляційних установок, електроспоживачів, застосування засобів пожежогасіння, послідовність евакуації людей та матеріальних цінностей з урахуванням дотримання техніки безпеки. При розробленні інструкцій дій у разі виникнення (виявлення) пожежі необхідно використовувати розділ VIII цих Правил.

Працівники об'єкта мають бути ознайомлені з цими вимогами на інструктажах або під час проходження пожежно-технічного мінімуму.

Для кожного приміщення об'єкта або групи його приміщень однакового призначення мають бути розроблені та затверджені керівником об'єкта або уповноваженою ним посадовою особою інструкції про заходи пожежної безпеки.

У цих інструкціях повинні вказуватися:

- категорія приміщення з вибухопожежної та пожежної небезпеки (для виробничих, складських приміщень та лабораторій);
- вимоги щодо утримання евакуаційних шляхів та виходів;
- спеціальні місця для куріння та вимоги до них;
- порядок утримання приміщень, робочих місць;
- порядок зберігання та застосування легкозаймистих рідин, горючих рідин (далі - ЛЗР, ГР), пожежовибухонебезпечних речовин і матеріалів;
- порядок прибирання робочих місць, збирання, зберігання та видалення горючих відходів, промасленого ганчір'я;
- порядок утримання та зберігання спецодягу;
- місця, порядок та норми одночасного зберігання в приміщенні сировини, напівфабрикатів та готової продукції;
- порядок проведення зварювальних та інших вогневих робіт;
- порядок огляду, вимкнення електроустановок, приведення в пожежобезпечний стан приміщень та робочих місць, закриття приміщень після закінчення роботи;
- заходи пожежної безпеки під час роботи на технологічних установках та апаратах, які мають підвищену пожежну небезпеку;
- граничні показання контрольно-вимірювальних приладів, відхилення від яких можуть викликати пожежу або вибух;
- обов'язки та дії працівників у разі виникнення пожежі.

У разі перебування осіб з інвалідністю та інших маломобільних груп населення (далі – маломобільні особи) на об'єкті в інструкціях додатково передбачається порядок дій і шляхи евакуації цих осіб у розрізі нозологій, у якому міститься інформація щодо:

- наявності системи оповіщення про надзвичайні ситуації з візуальною (для осіб із порушенням слуху) та звуковою (для осіб із порушенням зору) подачею інформації;

- необхідної чисельності людей для надання послуги фізичного супроводу під час евакуації маломобільних осіб;

- наявності кваліфікованого персоналу, навченого технікам та методикам безпечного супроводу маломобільних осіб;

- можливості/неможливості самостійного пересування маломобільних осіб без сторонньої допомоги вниз сходами;

- відстані, а також кількості прольотів сходів, яку маломобільні особи можуть проходити без сторонньої допомоги;

- можливості/неможливості маломобільних осіб самостійно продовжити та закінчити евакуацію, якщо допомога буде надана тільки на складному відрізку шляху;

- кількості зупинок, які за необхідності потрібно зробити маломобільним особам, щоб відпочити для продовження евакуації;

- засобів індивідуальної мобільності, які маломобільні особи можуть самостійно використовувати під час евакуації (крісло колісне, палиця, милиці, ходунки, палиця тактильна (біла тростина));

- максимальної відстані від місця можливого перебування маломобільних осіб до найближчого місця безпеки;

- наявності допоміжних пристроїв на шляхах евакуації (поручні, пандуси, пожежні ліфти);

- місцезнаходження крісел колісних для евакуації (за необхідності) та видів керування (з електроприводом чи ручне);

- розташування найкоротшого безпечного шляху до виходу, інших шляхів (пандусів) евакуації маломобільних осіб.

Ці інструкції мають вивчатися під час проведення, проходження навчання за програмою пожежно-технічного мінімуму, а також в системі виробничого навчання і вивішуватися на видноті.

Інструкції про заходи пожежної безпеки не розробляються для душових, басейнів, мийних, умивалень та санвузлів, а також для коридорів та вестибюлів.

На об'єктах з постійним або тимчасовим перебуванням на них 100 і більше осіб або таких, що мають хоча б одне окреме приміщення із одночасним перебуванням 50 і більше осіб, у будинках та спорудах (крім житлових будинків), котрі мають два поверхи і більше, у разі одночасного перебування на поверсі більше 25 осіб, а для одноповерхових – більше 50 осіб, мають бути розроблені і вивішені на видноті плани (схеми) евакуації людей на випадок пожежі (а в разі перебування на об'єкті осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату, зору та слуху, інтелектуальні та психічні порушення, а також інших маломобільних осіб, плани (схеми) евакуації на випадок пожежі розробляються та розміщуються з урахуванням потреб цих осіб).

На об'єктах з постійним або тимчасовим перебуванням на них 100 і більше осіб або таких, що мають хоча б одне окреме приміщення з одночасним перебуванням 50 і більше осіб, які є навчальними (у тому числі дошкільними) закладами, закладами охорони здоров'я із стаціонаром, будинками-інтернатами для громадян похилого віку та осіб з інвалідністю, санаторіями і закладами відпочинку, розважальними, культурно-освітніми та видовищними закладами, критими спортивними будинками і спорудами, готелями, мотелями, кемпінгами, торговими підприємствами та іншими аналогічними за призначенням об'єктами з масовим перебуванням людей, на доповнення до схематичного плану евакуації повинна бути розроблена та затверджена керівником інструкція, що визначає дії персоналу щодо забезпечення безпечної та швидкої евакуації людей (а в разі можливого перебування на об'єкті осіб з інвалідністю, які мають порушення опорно-рухового апарату, зору та слуху, інтелектуальні та психічні порушення, а також інших маломобільних осіб, – з урахуванням їх потреб), за якою не рідше одного разу на пів року мають проводитися практичні тренування всіх задіяних працівників.

Для об'єктів, у яких передбачається перебування людей уночі, інструкції повинні передбачати також дії у нічний час.

У приміщеннях на видноті біля телефонів слід вивішувати таблички із зазначенням номера телефону для виклику пожежно-рятувальних підрозділів.

Для працівників охорони (сторожів, вахтерів, вартових) має бути розроблена інструкція, в якій необхідно визначити їхні обов'язки щодо контролю за дотриманням протипожежного режиму, огляду території і приміщень, порядок дій в разі виявлення пожежі, спрацювання систем протипожежного захисту, а також указати, хто з посадових осіб об'єкта має бути викликаний у нічний час у разі пожежі.

Працівники охорони повинні мати список посадових осіб об'єкта із зазначенням їх місць проживання, службових, домашніх (мобільних) телефонів.

Автомобільні дороги, проїзди й проходи до будівель, споруд, пожежних вододжерел, підступи до зовнішніх стаціонарних пожежних драбин, пожежного інвентарю, обладнання та засобів пожежогасіння мають бути завжди вільними, утримуватися справними, взимку очищатися від снігу. Забороняється зменшувати ширину доріг та проїздів для пожежних автомобілів.

На території об'єкта повинно бути забезпечено освітлення зовнішніх пожежних драбин, протипожежного обладнання, входів до будинків та споруд.

Розводити багаття, користуватися відкритим вогнем на відстані менше 30 м від будівель та споруд, викидати незагашене вугілля забороняється. В окремих випадках для приготування їжі на відкритому вогні дозволяється зменшувати ці відстані до 5 м за умови наявності спеціального обладнаного вогнища та вигородження місця застосування відкритого вогню негорючими конструкціями (екранами) на максимальну висоту можливого полум'я.

В усіх випадках забороняється залишати без догляду джерела відкритого вогню.

Керівник об'єкта та/або підприємства своїм розпорядчим документом визначає спеціальні місця для куріння, які необхідно позначити відповідним знаком або написом, і місця, де встановлюють урну або попільницю з негорючих матеріалів.

Куріння за межами спеціально відведених місць забороняється.

Двері горищ, технічних поверхів, вентиляційних камер, електрощитових, підвалів повинні утримуватися зачиненими. На дверях слід вказувати місце зберігання ключів. Вікна горищ, технічних поверхів, підвалів повинні бути заklenі.

У разі необхідності встановлення на вікнах приміщень, де перебувають люди, ґрат останні повинні розкриватися, розсуватися або зніматися. Під час перебування в цих приміщеннях людей ґрати мають бути відчинені (зняті).

Сходові клітки, внутрішні відкриті та зовнішні сходи, коридори, проходи та інші шляхи евакуації мають бути забезпечені евакуаційним освітленням. Світильники евакуаційного освітлення повинні вмикатися з настанням сутінків у разі перебування в будинку людей.

У всіх незалежно від призначення приміщеннях, які після закінчення роботи замикаються і не контролюються черговим персоналом, з усіх електроустановок та електроприладів, а також з мереж їх живлення повинна бути відключена напруга (за винятком чергового освітлення, систем протипожежного захисту та охоронної сигналізації, а також електроустановок, що за вимогами технології працюють цілодобово).

Будинки і приміщення різного призначення мають бути оснащені переносними або пересувними вогнегасниками.

Для забезпечення працездатного стану та якісної експлуатації вогнегасників на об'єкті особа, яка відповідає за пожежну безпеку, має організувати їх технічне обслуговування відповідно до норм, правил (настанови з технічного обслуговування вогнегасників), установлених їх виробником, та інших нормативних документів у сфері пожежної безпеки.

Особі, відповідальній за пожежну безпеку на об'єкті, необхідно обов'язково провести огляд вогнегасників перед розміщенням їх і вести журнал обліку вогнегасників. Огляд вогнегасників при їх експлуатації здійснюється особою, відповідальною за пожежну безпеку на об'єкті, не рідше одного разу на місяць.

Технічне обслуговування вогнегасників здійснюється підприємствами з технічного обслуговування вогнегасників, що мають відповідну ліцензію з надання послуг і виконання робіт протипожежного призначення відповідно до вимог ДСТУ 4297:2004 «Пожежна техніка. Технічне обслуговування вогнегасників. Загальні технічні вимоги», норм, правил (настанови з технічного обслуговування вогнегасників), установлених їх виробником, та інших нормативних документів і нормативно-правових актів з питань пожежної безпеки.

Гасіння пожежі – дії, спрямовані на припинення горіння в осередку пожежі, обмеження впливу її небезпечних факторів та усунення умов для самовільного відновлення пожежі після гасіння.

1.5.3 ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ У РАЗІ ЗАГРОЗИ АБО ПРИ ВИНИКНЕННІ ПОЖЕЖІ. ГАСІННЯ ПОЖЕЖ

Пожежа – неконтрольований процес горіння, внаслідок якого знищується або пошкоджується майно, природні ресурси, а також виникають небезпечні чинники, що створюють загрозу життю та здоров'ю людей, тварин, негативно впливають на навколишнє природне середовище.

Основними причинами пожеж є:

1. Необережне поводження з вогнем.
2. Порушення правил монтажу і експлуатації електроустаткування і побутових електроприладів.
3. Порушення правил монтажу і експлуатації опалювання і теплогенеруючих установок.
4. Підпали.
5. Пустощі дітей з вогнем.
6. Несправність виробничого устаткування.

Класи пожеж

ДСТУ EN 2:2014 у повній відповідності до європейського першоджерела (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004) встановлює класи пожеж залежно від матеріалу, що горить, і не передбачає визначення конкретного класу пожежі, що супроводжується горінням електрообладнання під напругою. Зазначений стандарт передбачає поділ пожеж на такі класи:

- А – супроводжуються горінням твердих матеріалів, зазвичай органічного походження, під час горіння яких, як правило, утворюються тліючі вуглини;
- В – супроводжуються горінням рідин або твердих речовин, які переходять у рідкий стан;
- С – супроводжуються горінням газів;
- D – супроводжуються горінням металів;
- F – супроводжуються горінням речовин, які використовують для приготування їжі (рослинних і тваринних олій та жирів) і містяться в кухонних приладах.

У разі виявлення ознак пожежі (горіння) кожен громадянин зобов'язаний:

- негайно повідомити про це за телефоном 101. При цьому необхідно назвати місцезнаходження об'єкта, вказати кількість поверхів будинку, місце виникнення пожежі, обстановку на пожежі, наявність людей, а також повідомити своє прізвище;

- вжити (за можливості) заходів для евакуації людей, гасіння (локалізації) пожежі первинними засобами пожежогасіння та збереження матеріальних цінностей;
- якщо пожежа виникла на підприємстві – повідомити про неї керівника чи відповідну компетентну посадову особу та (або) чергового на об'єкті;
- у разі необхідності – викликати інші аварійно-рятувальні служби.

Посадова особа об'єкта, що прибула на місце пожежі, зобов'язана:

- перевірити, чи викликана Оперативно-рятувальна служба цивільного захисту (продублювати повідомлення), довести подію до відома власника підприємства;
- у разі загрози життю людей негайно організувати їх рятування (евакуацію), використовуючи для цього наявні сили й засоби;
- видалити за межі небезпечної зони всіх працівників, не пов'язаних з ліквідуванням пожежі;
- припинити роботи в будинку (якщо це допускається технологічним процесом виробництва), крім робіт, пов'язаних із заходами щодо ліквідування пожежі;
- здійснити в разі необхідності відключення електроенергії (за винятком систем протипожежного захисту), зупинення транспортуючих пристроїв, агрегатів, апаратів, перекриття сировинних, газових, парових та водяних комунікацій, зупинення систем вентиляції в аварійному та суміжних з ним приміщеннях (за винятком пристроїв протидимового захисту) та здійснити інші заходи, що сприяють запобіганню розвитку пожежі та задимленню будинку;
- перевірити чи ввімкнене оповіщення людей про пожежу, установки пожежогасіння та протидимового захисту;
- організувати зустріч підрозділів Оперативно-рятувальної служби цивільного захисту, надати їм допомогу у виборі найкоротшого шляху для під'їзду до осередку пожежі та в установці техніки на зовнішні джерела водопостачання;
- одночасно з гасінням пожежі організувати евакуацію і захист матеріальних цінностей;
- забезпечити дотримання безпеки праці працівниками, які беруть участь у гасінні пожежі.

З прибуттям на пожежу пожежно-рятувальних підрозділів повинен бути забезпечений безперешкодний доступ їх на територію об'єкта, за винятком випадків, коли чинним законодавством встановлений особливий порядок допуску.

Після прибуття пожежно-рятувальних підрозділів адміністрація та інженерно-технічний персонал підприємства, будинку чи споруди зобов'язані брати участь у консультуванні керівника гасіння пожежі з приводу конструктивних і технологічних особливостей об'єкта, де виникла пожежа, прилеглих будівель та пристроїв, організувати залучення сил та засобів

об'єкта до вжиття необхідних заходів, пов'язаних із ліквідацією пожежі та запобіганням її поширенню.

1.5.4 ЗАСОБИ ПОЖЕЖОГАСІННЯ, ПРОТИПОЖЕЖНЕ УСТАТКУВАННЯ ТА ІНВЕНТАР, ПОРЯДОК ТА ПРАВИЛА ЇХ ВИКОРИСТАННЯ ПІД ЧАС ПОЖЕЖІ

Територія підприємств, споруди, приміщення, технологічні установки повинні бути забезпечені первинними засобами пожежогасіння: вогнегасниками, ящиками з піском, бочками з водою, покривалами з негорючого теплоізоляційного матеріалу, пожежними відрами, совковими лопатами, пожежним інструментом, які використовуються для локалізації і ліквідації пожеж на їх початковій стадії розвитку.

Власники підприємств, установ та організацій або уповноважені ними органи, а також орендарі зобов'язані утримувати в справному стані засоби протипожежного захисту і зв'язку, пожежну техніку, обладнання та інвентар, не допускати їх використання не за призначенням та здійснювати заходи щодо впровадження автоматичних засобів виявлення та гасіння пожеж і використання для цієї мети виробничої автоматики.

Усі системи протипожежного захисту мають бути справними і утримуватися в постійній готовності до виконання роботи. Несправності, які впливають на їх працездатність, повинні усуватися негайно.

Первинні засоби пожежогасіння призначені для ліквідації невеликих осередків пожеж, а також для гасіння пожеж у початковій стадії їх розвитку силами персоналу об'єктів до прибуття підрозділів пожежно-рятувальної служби.

Для розміщення первинних засобів пожежогасіння у виробничих, складських, допоміжних приміщеннях, будинках, спорудах, а також на території підприємств повинні встановлюватися спеціальні пожежні щити (стенди).

Пожежні щити (стенди) повинні встановлюватися на території об'єкта площею більше 200 м² з розрахунку один щит (стенд) на 5000 м² захищеної площі.

До комплексу засобів пожежогасіння, які розміщуються на пожежному щиті на території об'єкта входять: вогнегасники – 3 шт., ящик із піском – 1 шт., покривало з негорючого теплоізоляційного матеріалу або повсті розміром 2 × 2 м – 1 шт., гаки – 3 шт., лопати – 2 шт., ломи – 2 шт., сокири – 2 шт.

Пожежні сокири служать для розкриття, розбирання легких конструкцій і страховки при пересуванні пожежників по похилих площинах.

Сталеві пожежні ломи призначені для розкриття будівельних конструкцій під час гасіння пожеж. Розрізняють три типи пожежних ломів: легкий, важкий і універсальний.

Легкий пожежний лом застосовують для розчищення місць пожежі, розкриття покрівлі, риштування, обшивки і інших подібних робіт.

Важкий пожежний лом призначений для важких робіт як важіль для розкриття конструкцій, що мають щільні з'єднання (підлоги, дощаті ферми, перегородки), а також для розкриття дверей.

Універсальний пожежний лом призначений для розкриття дверей, віконних ґрат, а також для виконання легких робіт в приміщеннях, обмежені розміри яких не дозволяють застосовувати інші види ломів під час гасіння пожежі. Універсальний лом є коротким круглим стрижнем з двома відігнутими фігурними робочими частинами. Одна робоча частина виконана у вигляді фігурної лопатки, інша – у вигляді лопатки з опорною п'ятою.

Пожежні багри призначені для розбирання пожеж покрівлі, стін, перегородок і інших частин будівель, що горять, а також для розтягування палаючих матеріалів. В даний час повсюдно застосовують суцільнометалеві багри завдовжки 3 м і масою до 6 кг. Їх виготовляють з прокатної сталі круглого профілю діаметром 20 мм. На одному кінці багра є крюк із списом, на іншому – рукоятка овальної форми.

Вогнегасники. Класифікація та призначення

Вогнегасником називається переносний або пересувний пристрій для гасіння вогнищ пожежі шляхом випуску вогнегасної речовини.

Типи вогнегасників:

ВВ – вогнегасник водяний;

ВВП – вогнегасник водопінний (у тому числі аерозольний);

ВГ – вогнегасник газовий, у тому числі вуглекислотний (ВВК);

ВП – вогнегасник порошковий.

Цифра після позначення типу вогнегасника означає масу вогнегасної речовини в кілограмах, що міститься в його корпусі. Наприклад, ВП-5 – вогнегасник порошковий з масою вогнегасної речовини 5 кг.

Вогнегасники газові ВГ, вуглекислотні (ВВК)

застосовуються, як правило, для гасіння пожежі класу А, В і Е (горіння рідких речовин й електроустаткування). ВВК являє собою стальний балон, із звернутим в верхню частину затвором пістолетного типу або вентилям і з сифонною трубкою. Затвор, вентиль, має трубку з раструбом і мембранний запобіжник. Заряд – технічна або харчова вуглекислота.

Під час гасіння пожежі класу В розтруб має бути спрямований в основу вогнища пожежі, що знаходиться найближче до оператора. Під час гасіння оператор зобов'язаний виконувати рухи разтрубом з боку в бік, просуваючись уперед. При гасінні електроустаткування тактика аналогічна користуванню порошковими вогнегасниками.

Порошкові вогнегасники використовуються для гасіння пожеж класів А В С і Е (горіння твердих, рідких та газоподібних речовин й електроустаткування). Вогнегасники складаються з корпусу, заповненого вогнегасним порошком і закачаного газом, запірно-пускового пристрою і сифонною трубкою, індикатора тиску в корпусі та сопла (для ВП-2(3), або гнучкого рукава із соплом. Для перенесення встановлюється ручка.

Під час використання необхідно:

- гасити електроустановки під напругою з відстані не менш 1м;
- гасіння здійснювати із навітренної сторони.

Водопінні вогнегасники (ВВП) використовуються для гасіння пожеж класів А і В (горіння твердих та рідких речовин). Заряд – 6% водяний розчин піноутворювача.

Водяні вогнегасники (ВВ) використовуються для гасіння пожеж, викликаних твердими матеріалами класів А, В, F . Вони розпилюють струмені води під високим тиском.

Порошковий

	Можна гасити: тверді речовини
	Можна гасити: рідкі речовини
	Можна гасити: газоподібні речовини
	Можна гасити: метали
	Можна гасити: електроустановки під напругою

Водопінний

	Можна гасити: тверді речовини
	Можна гасити: рідкі речовини
	Не можна гасити: газоподібні речовини
	Не можна гасити: метали
	Не можна гасити: електроустановки під напругою

Водяний

	Можна гасити: тверді речовини
	Не можна гасити: рідкі речовини
	Не можна гасити: газоподібні речовини
	Не можна гасити: метали
	Не можна гасити: електроустановки під напругою

Газовий

	Можна гасити: рідкі речовини
	Можна гасити: електроустановки під напругою
	Не можна гасити: тверді речовини
	Не можна гасити: газоподібні речовини
	Не можна гасити: метали

Для приведення вогнегасника в дію необхідно:

- видалити запобіжну чеку;
- натиснути й відпустити кнопку (крім закачних), в результаті чого руйнується мембрана газового балона і газ-витискувач подається до корпусу, де утворює надлишковий тиск, після цього вогнегасник готовий до подавання вогнегасної речовини;

- гнучкий рукав необхідно спрямувати на вогнище пожежі;
- натиснути на важіль управління подаванням вогнегасної речовини, при цьому вогнегасна речовина під дією надлишкового тиску по сифонній трубці, рукава через насадку подається на вогнище пожежі;
- для припинення подавання вогнегасної речовини необхідно відпустити важіль.

Переносні вогнегасники повинні розміщуватися шляхом:

- навішування на вертикальні конструкції на висоті не більше 1,5 м від рівня підлоги до нижнього торця вогнегасника і на відстані від дверей, достатній для її повного відчинення;
- установлювання в шафи пожежних кран-комплектів, у спеціальні тумби, на підставки, що надійно закріплені, на підлозі (якщо дозволяє конструкційне виконання), у пожежні щити (стенди).

Правила використання внутрішнього пожежного кран-комплекту

Найбільш доцільне використання внутрішнього пожежного кран-комплекту за наявності двох осіб (членів добровільного пожежного формування).

При виникненні пожежі перший працівник відкриває дверцята пожежного кран-комплекту, розмотує пожежний рукав і займає бойову позицію. Інший працівник натискає кнопку дистанційного пуску насоса-підвищувача і відкриває вентиль пожежного крану. Після надходження води по пожежному рукаву до ствола, перший працівник спрямовує струмінь води із пожежного ствола на джерело вогню.

В разі відсутності кнопки дистанційного пуску насоса-підвищувача відкривається тільки вентиль пожежного крана.

1.6 ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ І ДІЇ В УМОВАХ МАСОВОГО СКУПЧЕННЯ ЛЮДЕЙ ТА В ОСЕРЕДКАХ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ

Навчальна мета: ознайомити персонал підприємств, установ та організацій з правилами поведінки і дії в умовах масового скупчення людей та в осередках інфекційних захворювань.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Безпека при масових скупченнях людей. Психологія натовпу. Правила безпечної поведінки у місцях масового перебування людей та у разі масового скупчення людей.

2. Поширення інфекційних хвороб серед населення. Джерела збудників інфекцій. Основні механізми передавання збудників інфекції.

3. Режимно-обмежувальні заходи. Правила поведінки в осередках інфекційних захворювань, особиста гігієна в цих умовах.

4. Основні напрями профілактики інфекційних хвороб. Методи і засоби дезінфекції. Основні дезінфекційні засоби.

Література

1. Закон України «Про захист населення від інфекційних хвороб». 6 квітня 2000 року № 1645-III.

2. Спеціальна епідеміологія: Навч. Посібник / Н.О.Виноград, З.П. Васишин, Л.П. Козак. К. ВСВ «Медицина», 2014. 344 с.

3. Берлонгх Олександр Євгенович «Розуміння та планування різних натовпів глядачів». Наука про безпеку. Том 18, номер 4, лютий 1995 р., С. 239-247.

ВСТУП

Почуття страху, що охоплює групу людей, миттєво передається іншим і переростає в некерований процес – паніку. У людей різко підвищується емоційність сприйняття того, що діється навкруги, знижується відповідальність за свої вчинки. Людина не може розумно оцінити свою поведінку і обстановку, що склалася. В такій атмосфері досить тільки одному висловити, виявити бажання втекти з небезпечного району, як людська маса починає сліпо копіювати його дії. Тому люди найчастіше гинуть не від самої небезпеки, а від страху і паніки, що виникають у натовпі. Про це треба завжди пам'ятати і передбачати можливу небезпеку.

За останні 25 років у світі було виявлено понад 30 нових інфекційних хвороб, у тому числі такі страшні, як СНІД, лихоманка Ебола та інші. Тому у полі зору медиків перебувають заходи боротьби з інфекційними хворобами, що забирають у світі понад 20 млн життів щорічно.

1.6.1 БЕЗПЕКА ПРИ МАСОВИХ СКУПЧЕННЯХ ЛЮДЕЙ. ПСИХОЛОГІЯ НАТОВПУ. ПРАВИЛА БЕЗПЕЧНОЇ ПОВЕДІНКИ У МІСЦЯХ МАСОВОГО ПЕРЕБУВАННЯ ЛЮДЕЙ ТА У РАЗІ МАСОВОГО СКУПЧЕННЯ ЛЮДЕЙ

У межах однієї з найпоширеніших класифікацій, якими користуються соціологи і психологи, прийнято розрізняти чотири основних види натовпу: випадковий, експресивний, конвенційний і діючий.

Випадковий натовп – це чималий гурт людей, чю увагу, наприклад, привернула якась надзвичайна подія, скажімо, дорожньо-транспортна пригода.

Експресивний натовп утворюється з людей, згуртованих прагненням спільно висловити свої почуття – радість, горе, протест, солідарність тощо. Експресивний натовп можна побачити на багатолюдному весіллі чи похороні, на мітингах і маніфестаціях.

Під конвенційним натовпом розуміють найчастіше учасників масових розваг, наприклад глядачів на стадіоні чи в концертному залі. Їх об'єднує не тільки цікавість до масового дійства, а й готовність реагувати на нього згідно з певними ритуалами чи нормами, що не мають офіційного характеру, а виникають ніби за домовленістю-конвенцією (від лат. *conventio* – договір, угода).

Діючий натовп поділяється на агресивний, панічний, корисливий та повстанський. Прикладом дій агресивного натовпу може бути, скажімо, самосуд розгніваної юрби над спійманим на гарячому злочинцем, панічного – масова втеча людей від несподіваної небезпеки. Дії корисливого натовпу завжди спрямовані на оволодіння якимись цінностями чи благами. Це може бути штовханина за дефіцитними товарами чи просто сутичка за місце у транспорті. Повстанським називають натовп, дії якого зумовлені справедливим обуренням проти властей, їхніх утисків, сваволі. Такий натовп здатний змести навіть організовану, озброєну силу.

Правила поведінки для збереження власного життя і здоров'я у натовпі під час масових заходів

Статистика свідчить, що у місцях, де збирається дуже багато людей, наприклад, у школі, кінотеатрі, на стадіоні і т.д., некеровані панічні дії натовпу можуть викликати навіть людські жертви.

Щоб не загинути у натовпі, найкраще правило – не потрапляти в нього або обминути його. Якщо це неможливо, ні в якому разі не йти проти натовпу.

Пам'ятай, що найнебезпечніше – бути затиснутим і затоптаним у натовпі!

Люди в паніці не помічають тих, хто перебуває поряд. Кожен думає про особистий порятунок. Люди пориваються вперед до виходу. Найбільша тиснява буває в дверях, перед сценою, біля арени і т.д.

Тому входячи в будь-яке приміщення, треба звертати увагу на запасні і аварійні виходи, знати, як до них добратися.

Не наближайтеся до вітрин, стін, скляних дверей, до яких можуть притиснути і роздушити. Якщо натовп захопив тебе – не чини йому опору. Глибоко вдихни, зігни руки в ліктях, підніми їх, щоб захистити грудну клітку. Не тримай руки в кишенях, не чіпляйся ні за що руками, – їх можуть зламати. Якщо є можливість, застєбни одяг. Високі підбори можуть вартувати тобі

життя, так само, як і розв'язаний шнурок. Викинь сумку, парасольку і т.д. Якщо у тебе щось впало, ні в якому разі не намагайся підняти, життя дорожче.

Головне завдання в натовпі – не впасти. Якщо тебе збили з ніг і ти впав на землю, спробуй згорнутися клубком і захистити голову руками, прикриваючи потилицю. За будь-якої можливості спробуй встати.

З метою запобігання надзвичайним ситуаціям під час проведення масових заходів рекомендується створення так званих «груп порятунку».

Основне їхнє завдання – своєчасне і оперативне реагування на раптові запити присутніх і недопущення панічних настроїв.

Як не постраждати в натовпі:

1. Уникай натовпу (того, хто впав затопчуть на смерть).
2. При русі в суцільному натовпі не напирай на тих, хто йде попереду (бажання прискорити рух закінчиться повним затором).
3. Старайся уникати затору, а головне тих місць, де просування обмежують гострі кути, перила, скляні вітрини.
4. Якщо на рок-концерті або футбольному матчі ти побачив багато п'яних або сильно збуджених глядачів – вийди до закінчення видовища або значно пізніше.

1.6.2 ПОШИРЕННЯ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ. ДЖЕРЕЛА ЗБУДНИКІВ ІНФЕКЦІЙ. ОСНОВНІ МЕХАНІЗМИ ПЕРЕДАВАННЯ ЗБУДНИКІВ ІНФЕКЦІЙ

Інфекційні хвороби – розлади здоров'я людей, що викликані живими збудниками (вірусами, бактеріями, рикетсіями, найпростішими, грибками, гельмінтами, кліщами, іншими патогенними паразитами), продуктами їх життєдіяльності (токсинами), патогенними білками (пріонами), передаються від заражених осіб здоровим і схильні до масового поширення.

Захворювання, викликані інфекцією, займають 20-40% від загального числа відомих науці хвороб людини. На сьогодні науці відомо понад 1200 інфекційних хвороб та їх число регулярно збільшується.

Всі інфекційні захворювання можна поділити на певні групи:

- кишкові: сальмонельоз, холера, дизентерія, паратифи А і В, харчові токсикоінфекції, ешеріхіоз, черевний тиф;
- інфекції дихальних шляхів: вітряна віспа, ГРВІ, кір, грип, мікоплазмова респіраторна інфекція;
- трансмісивні, або кров'яні інфекції: малярія, чума, поворотний і висипний тиф, ВІЛ-інфекція, хвороба Лайма (кліщовий бореліоз), жовта лихоманка;
- інфекційні захворювання зовнішніх покривів: правець, сибірська виразка;

- інфекції з множинними шляхами передачі: інфекційний мононуклеоз, ентеровірусні інфекції. Класифікація інфекційних хвороб за природою збудників.

Інфекційні хвороби діляться також на зоонозні і антропонозні.

До перших відносять хвороби тварин: сказ, сибірська виразка, туляремія, ящур, бруцельоз, лептоспіроз, лістеріоз.

До других – хвороби, які передаються від людини людині (кір, тиф, холера, дизентерія, натуральна віспа, черевний тиф, дифтерія).

Паразитарні захворювання – група захворювань, що викликаються паразитами – гельмінтами і членистоногими.

Карантинні захворювання – ряд найбільш небезпечних інфекцій, які дуже швидко поширюються і мають високий ступінь заразності, а також важкий епідемічний перебіг і великий ризик швидкого летального результату (чума, лихоманки, холера, сибірська виразка, туляремія, малярія).

Юридичні особи незалежно від форм власності та громадяни забезпечують проведення профілактичних дезінфекційних заходів у жилих, виробничих та інших приміщеннях (будівлях) і на земельних ділянках, що належать їм за правом власності чи надані в користування, здійснюють інші заходи з метою недопущення розмноження гризунів і комах у приміщеннях (будівлях) і на земельних ділянках.

Власники, а також керівники та інші посадові особи підприємств, установ і організацій незалежно від форм власності зобов'язані в межах своїх повноважень сприяти медичним працівникам у здійсненні заходів щодо захисту населення від інфекційних хвороб.

Особи, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями, зобов'язані:

- вживати рекомендованих медичними працівниками заходів для запобігання поширенню інфекційних хвороб;
- виконувати вимоги та рекомендації медичних працівників щодо порядку та умов лікування, додержуватися режиму роботи закладів охорони здоров'я та наукових установ, у яких вони лікуються;
- проходити у встановлені строки необхідні медичні огляди та обстеження.

Рекомендації МОЗ з метою профілактики інфекційних захворювань та харчових отруєнь

НЕ вживати продуктів і напоїв при найменшій підозрі щодо їх недоброякісності та з простроченими термінами споживання. Зберігати продукти харчування тільки у спосіб, зазначений на упаковці, та у встановлений термін.

НЕ купувати продукти харчування на стихійних ринках або з рук у приватних осіб. Купуючи будь-які харчові продукти у торговельній мережі споживач має право вимагати у продавця документи, що підтверджують якість та безпеку продукції.

НЕ вживати незнайомі гриби, ягоди, трави та інші рослини. При харчуванні у непристосованих умовах (ліс, пляж тощо) виключати контакт продуктів з ґрунтом та піском. Не готувати продукти із запасом. Приготовлені страви бажано вживати відразу, а у випадку їх повторного споживання вони мають піддаватись вторинній термічній обробці. Зберігання виготовленої страви без холоду не повинно перевищувати 2 годин.

НЕ брати у дорогу продукти, що швидко псуються (ковбасні, молочні, кулінарні, кондитерські вироби або інші продукти, які потребують охолодженого зберігання).

НЕ готувати багатокомпонентні страви, що потребують високої термічної обробки (паштети, м'ясні салати тощо), в незабезпечених умовах. При споживанні овочів, фруктів та ягід їх необхідно добре промити питною водою, а при споживанні дітьми – обдати окропом.

НЕ використовувати для пиття, приготування їжі та миття посуду воду з незнайомих джерел водопостачання (ріки, озера, підземні джерела, поверхневі води тощо).

Перед приготуванням їжі та перед її вживанням завжди мити руки з милом.

Обов'язково мити руки після відвідування туалетів. Під час відпочинку з дітьми батьки повинні ознайомити дітей з правилами харчування та правилами дотримання особистої гігієни.

1.6.3 РЕЖИМНО-ОБМЕЖУВАЛЬНІ ЗАХОДИ. ПРАВИЛА ПОВЕДІНКИ В ОСЕРЕДКАХ ІНФЕКЦІЙНИХ ЗАХВОРЮВАНЬ, ОСОБИСТА ГІГІЄНА В ЦИХ УМОВАХ

З метою запобігання розповсюдженню інфекційних захворювань і ліквідації осередку, який виникнув, проводиться комплекс ізоляційних обмежувальних заходів, які називаються **карантином** або **обсервацією**, під час яких передбачають виконання визначених правил.

Карантин – адміністративні та медико-санітарні заходи, що застосовуються для запобігання поширенню особливо небезпечних інфекційних хвороб з вогнища ураження та для повної ізоляції і ліквідації його.

Карантин встановлюється та відміняється Кабінетом Міністрів України. Рішення про встановлення карантину, а також про його відміну негайно доводиться до відома населення відповідної території через медіа.

У рішенні про встановлення карантину зазначаються обставини, що призвели до цього, визначаються межі території карантину, затверджуються необхідні профілактичні, протиепідемічні та інші заходи, їх виконавці та терміни проведення, встановлюються тимчасові обмеження прав фізичних і юридичних осіб та додаткові обов'язки, що покладаються на них, підстави та

порядок обов'язкової самоізоляції, перебування особи в обсерваторії (обсервації), госпіталізації до тимчасових закладів охорони здоров'я (спеціалізованих шпиталів).

Карантин встановлюється на період, необхідний для ліквідації епідемії чи спалаху особливо небезпечної інфекційної хвороби. На цей період можуть змінюватися режими роботи підприємств, установ, організацій, вноситися інші необхідні зміни щодо умов їх виробничої та іншої діяльності.

До відміни карантину його територію можуть залишити особи, які пред'явили довідку, що дає право на виїзд за межі території карантину.

Організація та контроль за дотриманням встановленого на території карантину правового режиму, своєчасним і повним проведенням профілактичних і протиепідемічних заходів покладаються на місцеві органи виконавчої влади та органи місцевого самоврядування.

Карантин передбачає ізоляцію колективу, всередині якого виникли інфекційні хвороби, з госпіталізацією хворих, обсервацією тих, хто був у контакті з ними, медичним і ветеринарним спостереженням за рештою. З цією метою проводяться такі адміністративно-господарські заходи: забороняються в'їзд і виїзд людей, вивезення тварин, продукції тваринництва і рослинництва, прийом посилок. Проводяться протиепідемічні, ветеринарно-санітарні, санітарно-гігієнічні, протиепізоотичні лікувально-профілактичні заходи. Навколо осередку встановлюють охорону.

Обсервація – перебування особи, стосовно якої є ризик поширення інфекційної хвороби, в обсерваторії з метою її обстеження та здійснення медичного нагляду за нею. Ці заходи включають обмеження в'їзду і виїзду, вивезення з осередку майна, урожаю, продукції тваринництва без попереднього знезараження і дозволу медичної й ветеринарної служб, посиленний медичний контроль за продуктами харчування і водою.

Правила поведінки в осередку інфекційних захворювань

Одягніть захисну маску. Щоденно робіть вологе прибирання приміщень з використанням розчинів для дезінфекції і побутових миючих засобів. Сміття необхідно спалювати. Знищуйте гризунів і комах – можливих збудників захворювань.

Суворо дотримуйтеся правил особистої і громадської гігієни. Ретельно, особливо перед прийманням їжі, мийте руки з милом, воду використовуйте із перевірених джерел і пийте тільки кип'ячену.

При догляді за хворою людиною одягайте халат, косинку і захисну маску.

Виділіть хворому окреме ліжко, рушник, регулярно його періть, посуд мийте.

Особам, які спілкуються з хворим, суворо забороняється виходити на роботу, відвідувати інші квартири (будинки). У випадках, коли ви не знаєте, якою хворобою хворіє член вашої сім'ї, дійте так, як при заразній хворобі.

Після госпіталізації хворого зробіть в квартирі дезінфекцію: постіль і посуд треба прокип'ятити протягом 15 хвилин в 2% розчині соди, після чого

посуд вимийте гарячою водою, постіль пропрасувати праскою, кімнату та інші приміщення почистити, вимити і провітрити.

Знайте, що простими і надійними методами дезінфекції є кип'ятіння і прасування гарячою праскою.

1.6.4 ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ПРОФІЛАКТИКИ ІНФЕКЦІЙНИХ ХВОРОБ. МЕТОДИ І ЗАСОБИ ДЕЗІНФЕКЦІЇ. ОСНОВНІ ДЕЗІНФЕКЦІЙНІ ЗАСОБИ

Основними принципами профілактики інфекційних хвороб є:

- визнання захисту населення від інфекційних хвороб одним із пріоритетних напрямів діяльності органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування;
- дотримання підприємствами, установами, організаціями незалежно від форм власності та громадянами санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм при здійсненні будь-яких видів діяльності;

- комплексність проведення профілактичних, протиепідемічних, соціальних і освітніх заходів, обов'язковість їх фінансування;

- безоплатність надання медичної допомоги особам, хворим на інфекційні хвороби, у державних і комунальних закладах охорони здоров'я та в державних наукових установах;

- соціальний захист осіб, які хворіють на інфекційні хвороби чи є бактеріоносіями;

- державна підтримка відповідних наукових розробок і вітчизняних виробників медичних імунобіологічних препаратів, лікарських і дезінфекційних засобів та виробів медичного призначення, що застосовуються для профілактики, діагностики та лікування інфекційних хвороб.

Для запобігання появі джерела захворювання і для його локалізації проводяться:

- своєчасне виявлення хворих;
- ізоляція і лікування хворих;
- дезінфекція вогнища зараження.

Організація та проведення профілактичних і протиепідемічних заходів, обмежувальних заходів стосовно хворих на інфекційні хвороби та бактеріоносіїв, організація та проведення медичних оглядів і обстежень, профілактичних щеплень, гігієнічного виховання та навчання громадян, інших заходів, передбачених санітарно-гігієнічними та санітарно-протиепідемічними правилами і нормами, у межах встановлених законом повноважень покладаються на органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, органи державної санітарно-епідеміологічної служби, заклади охорони здоров'я, підприємства, установи та організації не залежно від форм власності, а також на громадян.

У разі загрози виникнення особливо небезпечної інфекційної хвороби або масового поширення небезпечної інфекційної хвороби на відповідних територіях та об'єктах можуть проводитися обов'язкові профілактичні щеплення проти цієї інфекційної хвороби за епідемічними показаннями.

Профілактичні щеплення – введення в організм людини медичних імунобіологічних препаратів для створення специфічної несприйнятливості до інфекційних хвороб.

Дезінфекційні заходи (дезінфекція, дезінсекція, дератизація) – заходи щодо знищення у середовищі життєдіяльності людини збудників інфекційних хвороб (дезінфекція) та їх переносників – комах (дезінсекція) і гризунів (дератизація).

Дезінфекційні засоби. Хімічні речовини, біологічні чинники та засоби медичного призначення, що застосовуються для проведення дезінфекційних заходів, підлягають гігієнічній регламентації та державній реєстрації в порядку, встановленому законодавством. Застосування дезінфекційних засобів, не зареєстрованих у встановленому порядку в Україні, а також тих, у процесі виготовлення, транспортування чи зберігання яких було порушено вимоги технологічних регламентів та інших нормативно-правових актів, забороняється.

Дезінфекційні заходи поділяються на такі види:

- **профілактичні** – заходи, що проводяться у житлових, виробничих, навчальних, санітарно-побутових та інших приміщеннях, будівлях і спорудах, на територіях населених пунктів, у місцях масового відпочинку населення та рекреаційних зонах, в інших можливих місцях розмноження переносників збудників інфекційних хвороб (проводяться не рідше двох разів на рік: навесні та восени);

- **поточні** – заходи, що систематично проводяться у закладах охорони здоров'я, на об'єктах громадського харчування та на підприємствах харчової промисловості, у приміщеннях масового перебування людей (підприємства побутового обслуговування населення, навчальні та культурно-освітні заклади тощо), а також у житлових приміщеннях під час перебування в них інфекційних хворих чи бактеріоносіїв (проводяться по декілька разів на день залежно від епідемічної ситуації) (проводяться працівниками підприємств, установ, організацій, а в житлових приміщеннях – хворими на інфекційні хвороби, бактеріоносіями, членами їх сімей тощо);

- **заклучні** – заходи, що проводяться в осередку інфекційної хвороби після видалення з нього джерела інфекції. Заклучні дезінфекційні заходи проводяться органами державної санітарно-епідеміологічної служби.

Дезінфекція, або знезаражування – комплекс заходів, спрямованих на знищення у середовищі життєдіяльності людини збудників інфекційних

хвороб (власне дезінфекція) та їх переносників – комах (дезінсекція) і гризунів (дератизація).

Методи дезінфекції залежно від використаних засобів

Механічний (вентиляція, обробка пирососом, витрушування доріжок, вибивання матраців, прання, миття).

Фізичний (спалювання, прожарювання, кип'ятіння, заморожування, кварцування).

Хімічний. Найефективніший і найдоступніший спосіб. Для обробки (протирання, зрошення, розпилення, занурення в розчин) використовують дез. засоби (дезінфектанти).

Біологічний. Ґрунтується на антагоністичній взаємодії різних мікроорганізмів.

Комбінований. Поєднують кілька варіантів знезараження.

РОЗДІЛ 2. НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ

2.1 ПОРЯДОК І ПРАВИЛА НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ РІЗНИХ ТИПАХ УШКОДЖЕНЬ

Навчальна мета:

- ознайомити слухачів з основними правилами з надання домедичної допомоги постраждалим у невідкладних станах;
- довести основні навички застосування засобів медичного захисту.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Основні правила надання домедичної допомоги в невідкладних ситуаціях.
2. Серцево-легенева реанімація постраждалих.
3. Домедична допомога при ранах і кровотечах. Способи зупинки кровотеч. Правила та прийоми накладання пов'язок на рани.
4. Домедична допомога при переломах. Прийоми та способи іммобілізації із застосуванням табельних або підручних засобів.

Література

1. Закон України «Про екстрену медичну допомогу». 05.07.2012р. №5081VI.
2. Наказ МОЗ України від 09.03.2022р. №441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.03.2022р. за №358/37692.
3. В.С. Тарасюк. Медицина надзвичайних ситуацій. Київ, «Медицина» 2010.

4. Медицина невідкладних станів / за ред. І.С. Зозулі – Київ, «Медицина» 2012.
5. І.І. Тітов, О.В. Волошинський, О.І. Дацюк. Алгоритми надання невідкладної допомоги при критичних станах. Вінниця, 2012.
6. В.А. Левченко, І.П. Вакалюк, та ін. Безпека життєдіяльності: медичне забезпечення дорожньо-транспортних пригод. Івано-Франківськ, 2013.
7. Журнал «Екстрена медицина: від науки до практики» / за ред. В.Д. Юрченко. 2013.
8. Г.С. Яцина, А.А. Мостович. Перша медична допомога у надзвичайних ситуаціях. Харків 2008.
9. Товариство Червоного Хреста України. Довідник з першої допомоги.
10. В.С. Тарасюк. Організація надання першої медичної допомоги. Київ: Медицина 2005.
11. Чупринка О.В., Гищак Т.В., Долинна О.В. Основи медичних знань. Київ 2006.

ВСТУП

У потерпілого в надзвичайній ситуації можуть виникнути різні загрозові стани для його здоров'я: здавлення завалами будівель, переломи, забої, кровотечі (внутрішні та зовнішні), зупинка дихання, зупинка серця, ураження радіаційними речовинами, інфекційне захворювання.

Важливо, щоб медичну допомогу надавав лікар спеціаліст або фельдшер. Якщо на момент події такого фахівця поряд з постраждалим немає, то будь-хто має надати домедичну допомогу, керуючись відповідними алгоритмами.

Вмінням надати домедичну допомогу може оволодіти будь-хто незалежно від професії. Адже травма або нещасний випадок можуть виникнути у будь-який момент. Від своєчасно правильно наданої домедичної допомоги залежить не лише успіх подальшого лікування, а інколи й життя людини. В деяких випадках постраждалому доводиться надавати першу допомогу самому собі – зупинити кровотечу, накладити пов'язку тощо.

2.1.1 ОСНОВНІ ПРАВИЛА НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В НЕВІДКЛАДНИХ СИТУАЦІЯХ

Домедична допомога – це невідкладні дії та організаційні заходи, спрямовані на врятування та збереження життя людини у невідкладному стані, мінімізацію наслідків впливу такого стану на її здоров'я, що здійснюються на місці події особами, які не мають медичної освіти.

Дотримуйтесь таких правил:

* зберігайте спокій. Якою б серйозною не була травма чи небезпечна ситуація, паніка тільки послабить вашу здатність думати і знизить ефективність ваших дій. Крім того, при цьому ви втратите час, а в кризовій ситуації час може вирішити на користь життя чи смерті;

* уникайте непотрібного ризику. Це не боягузтво. Ви не зможете нікому допомогти, якщо самі постраждаєте;

* перед тим як діяти, подумайте ретельно і спокійно, але якомога швидше;

* постарайтеся заспокоїти й утішити потерпілих;

* з'ясуєте, чи немає інших людей, що могли б допомогти вам справитися із ситуацією. Зокрема, пошукайте, чи немає серед них медика чи людей, більш досвідчених, ніж ви;

* оцінюючи наслідки нещасного випадку максимально використовуйте свої органи чуттів. Запитуйте. Дивіться. Слухайте. Нюхайте. Потім подумайте і дійте.

Працівники (рятувальники) при порятунку потерпілого повинні діяти у такій послідовності:

- впевнитись у власній безпеці до моменту наближення до потерпілого;

- якнайшвидше вивільнити потерпілого від впливу травмувальних факторів (відокремити потерпілого від струмопровідного елемента, вивести (винести) із загазованого приміщення, погасити палаючий одяг тощо);

- визначити вид, характер і важкість отриманої травми;

- оцінити стан потерпілого та визначити вид необхідної допомоги – екстреної реанімаційної або першої медичної;

- розпочати надання реанімаційної чи першої медичної допомоги у відповідності з правилами, наведеними у цій Інструкції, у повному обсязі встановлених комплексів;

- постійно контролювати загальний стан потерпілого, правильність проведення та ефективність заходів, які виконуються. За необхідності – коригувати процес надання допомоги;

- у разі важкого стану потерпілого, наявності загрози його життю або після виведення його з термінального стану – викликати швидку медичну допомогу або медичного працівника. Якщо це неможливо – необхідно вжити всіх заходів щодо евакуації потерпілого будь-яким (у тому числі і непристосованим) транспортом до найближчої медичної установи;

- постійно контролювати і підтримувати життєво важливі системи потерпілого (дихання, кровообіг) до прибуття медичного працівника або протягом евакуації.

Вивільнення потерпілих від травмувальних факторів:

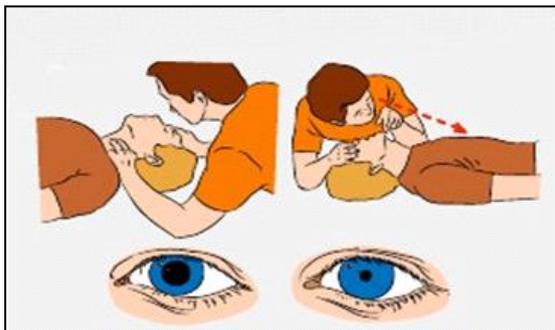
- при вивільненні потерпілого рятувальник повинен захистити себе від травмувального фактора, застосовуючи необхідні заходи і засоби захисту;

- переносити потерпілого в інше місце слід тільки у разі небезпеки повторного ураження травмувальним фактором його чи рятувальника, а також у разі неможливості надання першої медичної допомоги на місці.

Перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки. Визначити наявність свідомості – обережно потрясти постраждалого за плече

та голосно звернутися до нього, наприклад «З Вами все гаразд? Як Ви себе почуваете?».

Визначити наявність дихання за допомогою прийому: «чути, бачити, відчувати». Наявність дихання визначати протягом 10 секунд. Викликати бригаду екстреної (швидкої) медичної допомоги.

За наявності дихання перемістити постраждалого у стабільне положення. Якщо постраждалий лежить на животі, перевернути його на спину, фіксуючи шийний відділ хребта. Провести огляд з метою виявлення наявних травм.

Забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. Залучати до надання домедичної допомоги свідків.

При наданні домедичної допомоги потерпілим, у яких є кровотеча, слід обов'язково надягти гумові рукавички, щоб вберегтися від інфекцій, які передаються з кров'ю.

2.1.2 СЕРЦЕВО-ЛЕГЕНЕВА РЕАНІМАЦІЯ ПОСТРАЖДАЛИХ

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги дорослим при раптовій зупинці кровообігу за відсутності автоматичного зовнішнього дефібрилятора:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки та за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) визначити наявність свідомості – обережно потрясти дорослого за плече та голосно звернутися до нього, наприклад, «З Вами все гаразд? Вам потрібна допомога?»;

3) якщо дорослий реагує:

а) залишити його у попередньому положенні, якщо йому нічого не загрожує;

б) з'ясувати характер події, що сталася;

в) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

г) за необхідності надати дорослому зручного положення;

г) забезпечити нагляд за дорослим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

4) якщо дорослий не реагує:

а) звернутися до осіб, які поряд, за допомогою. Якщо випадкових свідків декілька, слід звертатися до конкретної особи;

б) якщо дорослий лежить на животі, повернути його на спину та відновити прохідність дихальних шляхів. Якщо стан дорослого пов'язаний з отриманням травми, наприклад падіння з висоти, вважати, що у нього є травма

в шийному відділі хребта. В такому випадку слід максимально обмежити рухи в шийному відділі хребта;

в) відновити прохідність дихальних шляхів, визначити наявність дихання за допомогою прийому: «чути, бачити, відчувати». Наявність дихання визначати до 10 секунд. Якщо виникли сумніви чи є дихання або воно не нормальне, вважати, що дихання відсутнє;

5) якщо дорослий дихає нормально, за відсутності свідомості слід перевести його у стабільне бокове положення, здійснити виклик екстреної медичної допомоги та перевіряти кожні 3-5 хвилин дихання до моменту приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги. Якщо є настороженість щодо травми потрібно уникати повороту в стабільне бокове положення, а забезпечити прохідність дихальних шляхів методом висування нижньої щелепи до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

б) якщо дихання відсутнє:

а) викликати екстрену медичну допомогу та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику. Якщо є інші випадкові свідки, слід попросити їх викликати екстрену медичну допомогу та негайно перейти до наступного кроку. За наявності гучного зв'язку на телефоні слід здійснювати виклик екстреної медичної допомоги та одночасно проводити серцево-легеневу реанімацію;

б) розпочати проведення серцево-легеневої реанімації:

виконати 30 натискань на середину грудної клітки глибиною не менше 5 см (не більше 6 см), з частотою 100 натискань (не більше 120) за хвилину; виконати 2 вдихи з використанням маски-клапану, дихальної маски тощо.

За відсутності захисних засобів можна не виконувати штучне дихання, а проводити тільки натискання на грудну клітку. Виконання двох штучних вдихів повинно тривати не більше 5 секунд;

після двох вдихів продовжити натискання на грудну клітку відповідно до наведених рекомендацій у цьому підпункті;

не слід переривати натиснення на грудну клітку дорослому більше ніж на 10 секунд;

7) змінювати особу, що проводить натискання на грудну клітку, кожні 2 хвилини. У випадку якщо особа, яка проводить натискання на грудну клітку, відчуває виснаження, заміну слід виконати раніше ніж через 2 хвилини;

8) припинити проведення серцево-легеневої реанімації до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги за таких умов: при появі у дорослого явних ознак життя; відновлення самостійного нормального дихання, координованої рухової активності, відкриття очей; виникненні

загрози життю рятівника та/або дорослого; неможливості проведення серцево-легеневої реанімації внаслідок значного фізичного виснаження.

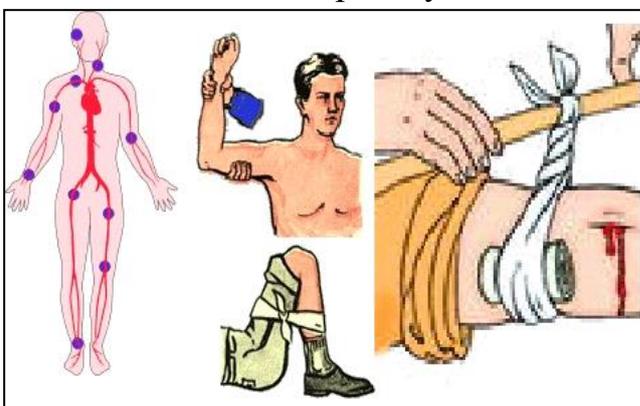
2.1.3 ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ РАНАХ І КРОВОТЕЧАХ. СПОСОБИ ЗУПИНКИ КРОВОТЕЧ. ПРАВИЛА ТА ПРИЙОМИ НАКЛАДАННЯ ПОВ'ЯЗОК НА РАНИ

Ознаки артеріальної кровотечі: швидка та значна кровотеча (кров «б'є фонтаном», пульсує, яскраво-червоного кольору) призводить до значної крововтрати протягом короткого часу.

Ознаки венозної кровотечі з рани: кров безперервно витікає з рани, темно-червоного кольору; залежно від діаметра пошкодженої вени кровотеча може бути від незначної до інтенсивної.

Основні методи зупинки артеріальної кровотечі:

- накладання кровозупинного джгута;

- накладання імпровізованого джгута-закрутки;

- притискання судин;

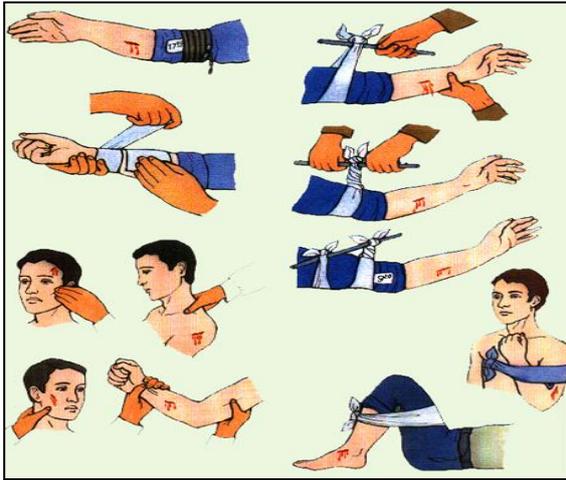
- максимальне згинання кінцівки з використанням валика.

УВАГА! Під джгут підкладають записку, в якій вказують дату і час, коли його було накладено. В теплу та холодну пору року джгут можна не

знімати впродовж 30 хвилин. Для забезпечення кровопостачання кінцівки джгут слід послабити на 2-3 хвилини. Щоб запобігти значній кровотечі в цей час, рану притискають марлевою серветкою. При венозній чи капілярній кровотечах на рану накладають тиснучу пов'язку.

Правила накладання тиснучої пов'язки

На рану, яка кровить, накладають стерильну серветку (готову чи зроблену з 4-6 шарів бинта), зверху неї кладуть тугий валик з бинта чи вати і туго прибинтовують. Ознакою правильно накладеної тиснучої пов'язки є припинення кровотечі (пов'язка не просякає кров'ю). Пов'язку не знімають до поступлення потерпілого в лікувальний заклад.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при масивній зовнішній кровотечі:

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) покликати на допомогу оточуючих. Якщо випадкових свідків декілька слід звертатись до конкретної особи;
- 3) за наявності, перед початком надання домедичної допомоги використати засоби індивідуального захисту: рукавички, маска, захист очей;
- 4) при кровотечі з рани кінцівки та з можливістю її чіткої візуалізації:
 - а) здійснити максимально можливий тиск на рану руками;
 - б) накласти пов'язку, що стискає та оцінити її ефективність;
 - в) якщо кровотеча зупинилась:
 - заспокоїти постраждалого;
 - викликати екстрену медичну допомогу та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;
 - г) якщо кровотеча не зупинилась, накласти кровоспинний джгут:
 - кровоспинний джгут з можливістю створення додатково тиску слід накладати на відстані 5-7 см вище рани;
 - кровоспинні джгути не слід накладати безпосередньо на ліктьовий чи колінний суглоби;
 - г) після накладання кровоспинного джгута оцінити його ефективність:
 - якщо кровотеча зупинена, записати точний час накладання кровоспинного джгута, безпосередньо на кровоспинному джгуті або іншому видимому місці. Якщо немає можливості записати час накладання кровоспинного джгута інформацію слід передати медичним працівникам та впевнитись, що час зафіксовано в медичній документації;
 - якщо є відповідний навик, перевірити наявність пульсу на кінцівці нижче накладання кровоспинного джгута, та, за його наявності, здійснити додатковий тиск кровоспинним джгутом та/або накласти додатковий кровоспинний джгут, як описано нижче;
 - якщо кровотеча не зупинилась, слід збільшити тиск кровоспинного джгута та/або накласти ще один кровоспинний джгут вище першого джгута. Якщо накладання другого кровоспинного джгута не ефективно або відсутня можливість його накладання, слід здійснювати прямий тиск на рану руками до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або виконати тампонування рани;
- 5) при кровотечі з рани кінцівки без можливості її чіткої візуалізації:
 - а) накласти кровоспинний джгут максимально високо на кінцівку;
 - б) заспокоїти постраждалого та пояснити подальші дії;
 - в) розрізати одяг на кінцівці, якщо можливо;

г) оцінити ефективність накладання кровоспинного джгута:

- якщо кровотеча зупинена, записати точний час накладання кровоспинного джгута безпосередньо на кровоспинному джгуті або іншому видимому місці. Якщо немає можливості записати час накладання кровоспинного джгута, інформацію слід передати медичним працівникам та впевнитись, що час зафіксовано в медичній документації;

- якщо є відповідний навик, перевірити наявність пульсу на кінцівці нижче накладання кровоспинного джгута, та за його наявності здійснити додатковий тиск кровоспинним джгутом та/або накласти додатковий кровоспинний джгут як описано нижче;

- якщо кровотеча не зупинилась, слід збільшити тиск кровоспинного джгута та/або накласти ще один кровоспинний джгут залежно від місця локалізації рани. Якщо накладання другого кровоспинного джгута не ефективно або відсутня можливість його накладання, слід здійснювати прямий тиск на рану руками до приїзду бригади (швидкої) екстреної медичної допомоги або виконати тампонування рани;

- не знімати та не послабляти кровоспинний джгут до приїзду бригади (швидкої) екстреної медичної допомоги;

б) при кровотечі з рани яка локалізована в пахвових, пахових ділянках, на сідницях та в основі шії:

а) здійснити максимально можливий тиск на рану;

б) заспокоїти постраждалого та пояснити подальші дії;

в) здійснити туге тампонування рани за допомогою гемостатичного засобу або марлевого бинта. Після виконання тампонування слід здійснити прямий тиск на рану протягом 3 хвилин при використанні гемостатика та 10 хвилин при використанні марлевого бинта;

г) оцінити ефективність тампонування рани:

- якщо кровотеча зупинена, надавати подальшу домедичну допомогу передбачену цим Порядком;

- якщо кровотеча не зупинена, здійснити повторне тампонування рани за можливості. За відсутності такої можливості, максимально притискати руками рану до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги.

Якщо під час зупинки масивної кровотечі постраждалий втратив свідомість, після оцінки ознак життя, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при травматичній ампутації

Травматична ампутація – це відсікання, відторгнення частини або всієї кінцівки (або іншої частини тіла) у результаті механічної дії.

- 1) переконатися у відсутності небезпеки;
- 2) провести огляд постраждалого, визначити наявність свідомості, дихання;
- 3) викликати бригаду (екстреної) швидкої медичної допомоги;
- 4) якщо у постраждалого відсутнє дихання, розпочати проведення серцево-легеневої реанімації;
- 5) за наявності артеріальної кровотечі накладити

джгут;

- б) накладити чисту, стерильну пов'язку на культю;
- 7) надати постраждалому протишокового положення;
- 8) знерухомити культю;
- 9) вкрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
- 10) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
- 11) знайти ампутовану частину тіла;

- 12) завернути ампутовану частину тіла в стерильну марлю/чисту тканину;
- 13) помістити ампутовану частину в поліетиленовий пакет (по можливості видалити з нього повітря);
- 14) помістити пакет в ємність, заповнену холодною водою/льодом;
- 15) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги.

2.1.4 ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ПЕРЕЛОМАХ. ПРИЙОМИ ТА СПОСОБИ ІММОБІЛІЗАЦІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ТАБЕЛЬНИХ АБО ПІДРУЧНИХ ЗАСОБІВ

Перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки, викликане впливом на неї механічної сили, а також внаслідок патологічного процесу, пухлини, запалення.

Відкритий перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки з одночасним пошкодженням шкірних покривів у проєкції перелому.

Закритий перелом – часткове або повне порушення цілісності кістки без пошкодження шкірних покривів у проєкції перелому.

Імобілізація (знерухомлення) – фіксація перелому кістки шляхом використання стандартних шин чи імпровізованих засобів.

Ознаки відкритого перелому кісток кінцівки:

- 1) наявність рани в місці перелому;
- 2) кровотеча з рани;

- 3) біль в області рани;
- 4) порушення функції ушкодженої кінцівки;
- 5) неприродне положення кінцівки;
- 6) патологічна рухливість у кінцівці;
- 7) крепітація (своєрідний хрускіт) у місці перелому;
- 8) наявність уламків кістки в рані.

Ознаки закритого перелому кісток кінцівки:

- 1) неприродне положення кінцівки;
- 2) біль в області рани / деформації кінцівки;
- 3) патологічна рухливість в кінцівці;
- 4) крепітація (хрускіт) в місці перелому;
- 5) гематома в області перелому (збільшення кінцівки в об'ємі);
- 6) порушення функцій ушкодженої кінцівки.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на перелом кісток кінцівок:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) заспокоїти постраждалого та пояснити свої подальші дії;

3) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

4) якщо у постраждалого ознаки відкритого перелому:

а) розрізати одяг та оглянути рану;

б) якщо є кровотеча з рани, діяти відповідно до Порядку надання домедичної допомоги постраждалим при масивній зовнішній кровотечі, затвердженого наказом Міністерства охорони здоров'я України від 09 березня 2022 року №441;

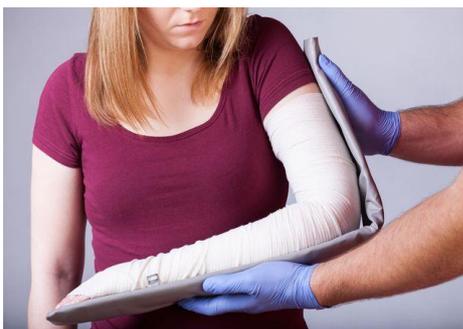
в) накласти стерильну, чисту пов'язку на рану;

г) допомогти постраждалому прийняти зручне положення (таке, яке завдає найменше болю);

г) іммобілізувати (знерухомити) пошкоджену кінцівку за допомогою стандартного обладнання (шин) чи підручних засобів:

- здійснювати іммобілізацію тільки за умови проходження відповідного навчання;

- визначити дистальний пульс на кінцівці до та після іммобілізації;

5) якщо у постраждалого ознаки закритого перелому:

а) допомогти постраждалому прийняти зручне положення (таке, яке завдає найменше болю);

б) іммобілізувати (знерухомити) пошкоджену кінцівку за допомогою стандартного обладнання (шин) чи підручних засобів:

- здійснювати іммобілізацію тільки за умови проходження відповідного навчання;

- визначити дистальний пульс на кінцівці до та після іммобілізації;

6) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;

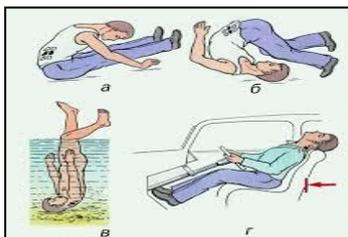
7) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

8) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно здійснити виклик екстреної медичної допомоги;

9) за можливості зібрати у постраждалого максимально можливу кількість інформації стосовно обставин травми та обставинах при її отримання. Всю отриману інформацію передати членам бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру прийому.

Якщо до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги постраждалий втратив свідомість, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження хребта

Ознаки пошкодження хребта: сильний біль або відчуття тиску в голові, шиї або спині; поколювання або втрата чутливості в пальцях рук та ніг; втрата рухових функцій кінцівок; деформація в області хребта; судоми; ускладнене дихання; втрата рівноваги.

Травму хребта слід підозрювати за таких обставин: падіння з висоти; стрибки у воду; сильний удар по тулубу; дорожньо-транспортні пригоди; ураження блискавкою; ураження електричним струмом; вибух.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на пошкодження хребта:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки та за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) заспокоїти постраждалого та пояснити свої подальші дії;

3) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

4) обмежити рухи постраждалого в області шийного відділу хребта:

- здійснювати ручну фіксацію голови в осі тіла;

- якщо при переведенні голови по осі виникають

більшові відчуття у постраждалого – слід фіксувати голову у наявному положенні;

5) при необхідності переміщення постраждалого з місця події використовувати транспортувальну дошку та/або підбірні ноші;

6) будь-які переміщення постраждалого здійснювати з мінімальними рухами в хребті;

7) якщо у постраждалого вогнепальне поранення в області хребта та відсутні ознаки пошкодження спинного мозку, додаткова фіксація хребта не потрібна;

8) вкрити постраждалого термопокривалом/ковдрою;

9) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

10) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги;

11) за можливості зібрати у постраждалого максимально можливу кількість інформації стосовно обставин травми. Всю отриману інформацію передати фахівцям бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру служби екстреної медичної допомоги.

2.2 ПОРЯДОК І ПРАВИЛА НАДАННЯ ДОМЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ ПРИ УРАЖЕННІ НЕБЕЗПЕЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ ТА ПРИ ІНШИХ НЕВІДКЛАДНИХ СТАНАХ

Навчальна мета:

ознайомлення слухачів з порядком і правилами надання домедичної допомоги при ураженні небезпечними речовинами, при опіках, втраті свідомості, тепловому та сонячному ударах, переохолодженні та при утопленні.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Домедична допомога при опроміненні та отруєнні хімічними речовинами.

2. Домедична допомога при опіках, тепловому та сонячному ударах, переохолодженні, при утопленні.

3. Способи транспортування постраждалих.

Література

1. Закон України «Про екстрену медичну допомогу». 05.07.2012р. №5081VI.

2. Наказ МОЗ України від 09.03.2022р. №441 «Про затвердження порядків надання домедичної допомоги особам при невідкладних станах». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 28.03.2022р. за №358/37692.

3. Захист населення і територій від надзвичайних ситуацій. Т.5. Небезпечні хімічні речовини та заходи захисту від них./за загальною редакцією В.В. Могильниченка. К.: КІМ, 2010. 472 с.
4. В.С. Тарасюк. Медицина надзвичайних ситуацій. Київ, «Медицина» 2010.
5. Медицина невідкладних станів / за ред. І.С. Зозулі. Київ, «Медицина» 2012.
6. І.І. Тітов, О.В. Волошинський, О.І. Дацюк. Алгоритми надання невідкладної допомоги при критичних станах. Вінниця, 2012.
7. В.А. Левченко, І.П. Вакалюк, та ін. Безпека життєдіяльності: медичне забезпечення дорожньо-транспортних пригод. Івано-Франківськ, 2013.
8. Журнал «Екстрена медицина: від науки до практики» / за ред. В.Д. Юрченко. 2013.
9. Г.С. Яцина, А.А. Мостович. Перша медична допомога у надзвичайних ситуаціях. Харків 2008.
10. Товариство Червоного Хреста України. Довідник з першої допомоги.
11. В.С. Тарасюк Організація надання першої медичної допомоги. – Київ: Медицина 2005.
12. Чупринка О.В., Гищак Т.В., Долинна О.В. Основи медичних знань. Київ 2006.

ВСТУП

Радіаційна аварія – це порушення правил безпечної експлуатації ядерно-енергетичної установки, обладнання або пристрою, при якому відбувся вихід радіоактивних продуктів або іонізуючого випромінювання за межі їх безпечної експлуатації, що призводить до опромінення населення та забруднення навколишнього середовища. Основними вражаючими факторами таких аварій є радіаційний вплив та радіоактивне забруднення.

Через радіаційний вплив у людини можуть бути порушені життєві функції різних органів (органи кровотворення, нервової системи, шлунково-кишкового тракту тощо) та може розвиватися променева хвороба під впливом іонізуючих випромінювань.

Більшість небезпечних хімічних речовин становлять небезпеку для людини і при їх вдиханні (інгаляційному впливі), і при попаданні на шкірні покриви. Масове ураження людей може статися, якщо при аварійному викиді небезпечної хімічної речовини утворюється осередок хімічного ураження, що представляє небезпеку для робітників та населення. Головний вражаючий фактор тут – хімічне зараження приземного шару атмосфери. Можливо також зараження водних джерел, ґрунту, рослинності і т.д.

Своєчасна допомога при опроміненні та отруєнні хімічними речовинами може послабити ураження і навіть запобігти йому.

2.2.1 ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ОПРОМІНЕННІ ТА ОТРУЄННІ ХІМІЧНИМИ РЕЧОВИНАМИ

Іонізуюче випромінювання викликає біологічні процеси відмирання і розкладання клітин в організмі людини, що призводить до порушення життєвих функцій окремих органів і систем. В результаті цього в уражених людей розвивається специфічне захворювання – променева хвороба.

Променева хвороба може розвиватись як при зовнішньому опроміненні організму, так і при попаданні радіоактивних речовин всередину через органи дихання і кишково-шлунковий тракт. Уберегтися від потрапляння радіоактивних речовин в організм можна своєчасним одяганням засобів захисту органів дихання і шкіри.

На території, яка забруднена радіоактивними речовинами, перш за все, уражених доставляють в протирадіаційне укриття або ж евакуюють на незабруднену територію, де проводять часткову дезактивацію їх одягу і часткову санітарну обробку відкритих ділянок шкіри, слідкуючи, щоб радіоактивні речовини не потрапили на рани і опіки. Для профілактики променевої хвороби застосовують протирадіаційні препарати.

У випадках підозри попадання радіоактивних речовин всередину організму, необхідно вжити заходів щодо їх виведення. Для цього потрібно прийняти адсорбент – 25-30 грамів активованого вугілля. Через 16-20 хвилин після прийому промивають шлунок: уражений повинен випити 2-3 л води, а потім механічним способом викликати блювоту. Після цього необхідно випити соляний розчин (до 25 г), який прискорює виведення радіоактивних речовин з кишково-шлункового тракту.

Особливості надання допомоги при ураженні небезпечними хімічними речовинами (НХР):

- при аврії з викидом (вилівом) НХР обережно і без паніки вийдіть сходами з приміщення. На вулиці не біжіть, не торкайтеся ніяких предметів, не наступайте у калюжі. Не їжте і не пийте нічого;
- у разі аварій з викидом хлору – намагайтеся пересуватися по підвищеннях, у разі викиду аміаку – низинами. Якомога швидше залиште зону ураження, рухаючись перпендикулярно до потоку повітря чи вітру;
- при ураженні небезпечними хімічними речовинами насамперед викликати екстрену медичну допомогу, а потім надавати допомогу.

У разі отруєння хлором:

- постраждалого необхідно негайно вивести на свіже повітря, щільніше вкрити і дати подихати парами води або аерозолем 0,5% розчину питної соди протягом 15 хвилин;
- не дозволяйте потерпілому пересуватися самостійно;
- транспортувати постраждалого можна лише у положенні лежачи;
- у разі необхідності – зробити штучне дихання способом «рот в рот»;
- основним засобом боротьби з хлором є вода.

У разі отруєння аміаком:

- постраждалого слід негайно винести на свіже повітря;
- транспортувати потерпілого необхідно у положенні лежачи;
- забезпечити тепло та спокій, дати зволожений кисень;
- за можливості, змийте осілий забрудник з тіла, змініть одяг.

У разі отруєння фосфіном:

- постраждалого слід негайно винести на свіже повітря;
- слід змити з постраждалого можливе забруднення та змінити одяг;
- за необхідності дайте кисень, активоване вугілля з розрахунку 1 грам на кілограм ваги постраждалого.

У разі отруєння хлоридом водню:

- постраждалого слід негайно винести на свіже повітря;
- слід змивати з постраждалого можливе забруднення щонайменше протягом трьох хвилин та змінити одяг;
- за необхідності промийте очі простою водою чи сольовим розчином протягом 15 хвилин;
- дайте постраждалому випити якомога більше води.

У разі отруєння оксидами азоту:

- постраждалого слід негайно винести на свіже повітря;
- слід змивати з постраждалого можливе забруднення щонайменше протягом 15 хвилин та змінити одяг;
- промивайте очі постраждалого щонайменше 15 хвилин;
- дайте постраждалому випити якомога більше води.

У разі отруєння соляною кислотою (кислота хлоридна, хлороводневі кислоти):

- свіже повітря, тепло, спокій, чистий одяг;
- очі (при широко розкритих повіках) і шкіру промити 2% розчином питної соди або великою кількістю води протягом 15 хвилин, потім накласти асептичну пов'язку;
- прополоскати рот 2% розчином питної соди, розстебнути одяг, що утруднює дихання;
- не викликати блювання.

У разі отруєння оксидом етилену, пропілену:

- свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг;
- шкіру і слизові оболонки промити водою не менше 15 хвилин;
- очі промити водою.

У разі отруєння вінілхлоридом (вінілхлорід, вініл хлористий, хлороетен, хлорвініл):

- свіже повітря, спокій, тепло, чистий одяг;

- очі і шкіру промити водою протягом 15 хвилин, промити 2% розчином питної соди.

Особливості надання допомоги при отруєнні чадним газом

Чадний газ (СО) небезпечний тим, що потрапляючи в кров, він сполучається з гемоглобіном та робить його нездатним розносити кисень по організму. Через це людина гине як від задухи.

Перебування протягом двох годин в приміщенні з концентрацією СО у повітрі лише 0,1% призводить до втрати свідомості, після чого людина може швидко померти. Втрата свідомості супроводжується таким знесиленням, що людина навіть помітивши небезпеку, вже неспроможна врятуватись.

Симптоми: головний біль, ослаблення зору, запаморочення, нудота, втрачається реальне відчуття часу, порушується орієнтація в просторі, притупляється відчуття болю від отриманих опіків, можливий летальний наслідок.

Невідкладна допомога при отруєнні чадним газом:

- якомога швидше винести постраждалого в лежачому положенні на свіже повітря;
 - при неможливості винесення постраждалого – припинити подальше надходження СО в організм (надіти, при наявності, протидимний капюшон самоврятувальник);
 - звільнити потерпілого від одягу, що затруднює дихання, розстібнути комір, пояс, надати тілу зручного положення;
 - якщо постраждалий без свідомості – перевірити, щоб були відкриті дихальні шляхи і чи не запов'язав язик;
 - забезпечити зігрівання (грілки, грічичники до ніг);
- у легких випадках отруєння дати ураженому випити каву, міцний чай, понюхати ватку з нашатирним спиртом. Ні в якому разі не можна давати потерпілому алкоголь.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при підозрі на гостре отруєння невідомою речовиною:

- 1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та тільки за її відсутності перейти до наступного кроку;
- 2) заспокоїти постраждалого та пояснити свої подальші дії;
- 3) при огляді місця події звернути увагу на ознаки, які можуть свідчити про гостре отруєння:
 - неприємний різкий запах;
 - відкриті чи перекинуті ємності, ємності з-під ліків та алкогольних напоїв;
 - відкрита аптечка, використані шприци тощо;
- 4) уточнити, що саме та в якій кількості приймав постраждалий;
- 5) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

6) якщо постраждалий без свідомості, але у нього збережене нормальне дихання, перевести постраждалого в стабільне положення;

7) при потраплянні отруйної речовини в очі та/або на шкіру промити уражену ділянку великою кількістю чистої води кімнатної температури, протягом щонайменше 15-20 хвилин. За наявності хімічних опіків (після промивання водою) накласти стерильну пов'язку на місце опіку;

8) знайдені ємності, шприци, упаковки тощо, слід зберегти та передати працівникам бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

9) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

10) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно здійснити виклик екстреної медичної допомоги;

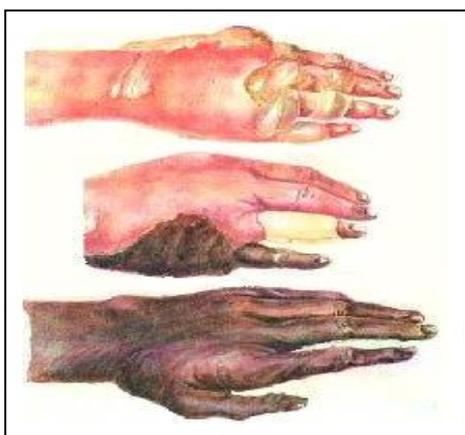
11) за можливості зібрати у постраждалого чи оточуючих максимально можливу інформацію стосовно обставин отруєння. Всю отриману інформацію передати працівникам бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру прийому виклику.

2.2.2 ДОМЕДИЧНА ДОПОМОГА ПРИ ОПІКАХ, ТЕПЛОВОМУ ТА СОНЯЧНОМУ УДАРАХ, ПЕРЕОХОЛОДЖЕННІ, ПРИ УТОПЛЕННІ

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим з опіками не медичними працівниками

При наданні домедичної допомоги враховувати ступінь пошкодження шкіри та м'яких тканин:

1) I ступінь (еритема) – почервоніння шкіри, набряклість і біль;

2) II ступінь (утворення пухирів) – сильний біль із інтенсивним почервонінням, відшаруванням епідермісу з утворенням міхурів, наповнених рідиною;

3) III ступінь: пошкодження всієї товщі шкіри з утворенням щільного струпу, під яким перебувають ушкоджені тканини;

4) IV ступінь (обвуглення): пошкодження всієї товщі шкіри з ушкодження м'язів, сухожиль, кісток.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при термічних опіках:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та тільки за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) припинити дію високої температури на постраждалого, при необхідності зняти тліючий одяг;

3) зняти прикраси, які є на ділянці опіку;

- 4) заспокоїти постраждалого та пояснити свої подальші дії;
- 5) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;
- 6) охолодити місце опіку шляхом промивання протягом щонайменше 20 хвилин водою кімнатної температури, якщо площа опіку не перевищує 20% у дорослих або 10% у дітей;

- 7) після охолодження накласти на місце опіку чисту, стерильну суху марлеву пов'язку. Пов'язка не повинна здійснювати тиск на м'які тканини;
 - 8) за наявності міхурів не слід їх пошкоджувати. При випадковому пошкодженні міхурів накласти пов'язки, як описано вище;
 - 9) при опіках більше ніж 20% площі тіла у дорослих або 10% у дітей потрібно накрити постраждалого термопокривалом/покривалом;
 - 10) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;
 - 11) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги;
 - 12) за можливості зібрати у постраждалого чи оточуючих максимально можливу інформацію стосовно обставин отримання травми. Всю отриману інформацію передати фахівцям бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру служби екстреної медичної допомоги.
- Якщо до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги постраждалий втратив свідомість, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу.

Надання домедичної допомоги постраждалим при тепловому ударі

Ознаки теплового удару:

- 1) висока температура тіла, яка іноді досягає 41°C;
- 2) червона, гаряча суха шкіра;
- 3) роздратованість, втрата свідомості;
- 4) прискорене поверхневе дихання.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при тепловому ударі:

- 1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та тільки за її відсутності перейти до наступного кроку;
- 2) заспокоїти постраждалого та пояснити свої наступні дії;
- 3) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;
- 4) припинити дію тепла на постраждалого, перемістити у прохолодне приміщення;
- 5) визначити внутрішню температуру тіла:

- визначення температури тіла слід проводити із використанням спеціальних термометрів;

- визначення температури тіла слід проводити за умови проходження відповідного навчання;

б) застосувати доступний метод охолодження постраждалого:

а) якщо визначена внутрішня температура тіла становить понад 40°C, повністю занурити постраждалого у холодну воду з температурою 18-26°C;

б) повне занурення слід продовжувати поки внутрішня температура тіла постраждалого не буде нижчою за 39°C;

в) під час занурення слід тримати голову постраждалого над водою;

г) якщо повне занурення постраждалого у холодну воду не доступне, використайте:

- обкладання тіла постраждалого холодними пакетами;

- обдування тіла постраждалого вентиляторами попередньо наклавши на тіло вологі серветки;

7) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

8) за умови збереження свідомості слід давати постраждалому пити велику кількість рідини;

9) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно здійснити виклик екстреної медичної допомоги;

10) за можливості зібрати у постраждалого чи оточуючих максимально можливу інформацію стосовно обставин виникнення теплового удару. Всю отриману інформацію передати працівникам бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру прийому виклику.

Якщо до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги постраждалий втратив свідомість, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при ураженні електричним струмом або блискавкою:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та тільки за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) якщо постраждалий у свідомості, заспокоїти та пояснити свої наступні дії;

3) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

4) при ураженні постраждалого блискавкою:

а) торкатися постраждалого та надавати йому необхідну допомогу безпечно;

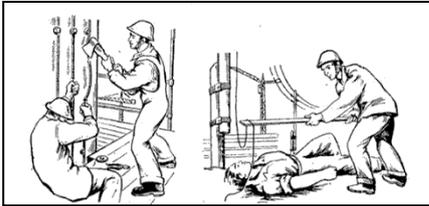
б) якщо постраждалий у свідомості надати йому домедичну допомогу, відповідно до наявних пошкоджень;

5) при ураженні постраждалого електричним струмом:

- якщо постраждалий без свідомості, впевнитись, що дія електричного струму на постраждалого припинена;

- всі дії по припиненню дії електричного струму слід здійснювати за умови проходження відповідного навчання або здійснити виклик за єдиним телефонним номером системи екстреної допомоги населенню 112;

- якщо дія електричного струму на постраждалого припинена, слід надати йому домедичну допомогу, відповідно до наявних пошкоджень;

6) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

7) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно здійснити виклик екстреної медичної допомоги;

8) за можливості зібрати у постраждалого чи оточуючих максимально можливу інформацію стосовно обставин отримання травми. Всю отриману інформацію передати працівникам бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру служби екстреної медичної допомоги.

Якщо до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги постраждалий втратив свідомість, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу.

Надання домедичної допомоги постраждалим при загальному переохолодженні та/або відмороженні

Переохолодження – невідкладний стан, який виникає при дії низьких температур та/або несприятливих факторів зовнішнього середовища, що викликає зниження температури тіла постраждалого та системні розлади функції життєво важливих органів та систем.

Відмороження – локальне ушкодження м'яких тканин внаслідок дії низьких температур та/або несприятливих факторів зовнішнього середовища.

Фактори ризику виникнення переохолодження та/або відмороження:

1) вплив низьких температур у поєднанні з вітром, підвищеною вологістю;

2) наявність у постраждалого тісного або мокрого взуття/одягу;

3) нерухоме положення постраждалого;

4) наявність у постраждалого супутньої патології (крововтрата тощо);

5) стан алкогольного, наркотичного чи іншого сп'яніння;

6) зневоднення та недостатнє харчування постраждалого.

Ознаки загального переохолодження:

1) зниження температури тіла постраждалого нижче 35 °С;

2) тремтіння;

3) повільне дихання;

4) бліда та холодна шкіра;

5) сплутана свідомість.

Розрізняють чотири ступені відмороження:

1) I ступінь – шкіра постраждалого блідого кольору, незначно набрякла, чутливість знижена або повністю відсутня;

2) II ступінь – у ділянці відмороження утворюються пухирі, наповнені прозорою або білою рідиною;

3) III ступінь – омертвіння шкіри: з'являються пухирі, наповнені рідиною темно-червоного або темно-бурого кольору; навколо омертвілої ділянки розвивається

запальний вал (демаркаційна лінія); характерний розвиток інтоксикації – потовиділення, значне погіршення самопочуття, апатія;

4) IV ступінь – поява пухирів, наповнених чорною рідиною. У постраждалого присутні ознаки шоку.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при загальному переохолодженні та/або відмороженні:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки для себе, оточуючих, постраждалого та тільки за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) припинити дію низької температури на постраждалого;

3) заспокоїти постраждалого та пояснити свої подальші дії;

4) здійснити виклик екстреної медичної допомоги та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику;

5) якщо у постраждалого ознаки загального переохолодження:

а) усунути дію несприятливих факторів зовнішнього середовища, перемістити постраждалого у тепле приміщення;

б) зняти з постраждалого холодний, вологий одяг;

в) якщо постраждалий у свідомості, дати безалкогольні теплі напої;

б) якщо у постраждалого ознаки відмороження:

а) усунути дію несприятливих факторів зовнішнього середовища, перемістити постраждалого у тепле приміщення;

б) обережно, без зусиль зняти з постраждалого холодний, вологий одяг/взуття;

в) накласти на уражені ділянки тіла чисті, стерильні, сухі марлеві пов'язки, без здійснення додаткового тиску на тканини;

г) за необхідності знерухомити уражені кінцівки;

г) якщо постраждалий у свідомості, дати безалкогольні теплі напої;

д) не масажувати і не розтирати уражені ділянки, не застосовувати місцево джерела тепла;

е) не пошкоджувати наявні на місці обмороження міхури;

7) накрити постраждалого термопокривалом/покривалом;

8) забезпечити постійний нагляд за постраждалим до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги;

9) при погіршенні стану постраждалого до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги повторно зателефонувати диспетчеру екстреної медичної допомоги;

10) за можливості зібрати у постраждалого чи оточуючих максимально можливу інформацію стосовно обставин отримання травми. Всю отриману інформацію передати фахівцям бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги або диспетчеру служби екстреної медичної допомоги.

Якщо до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги постраждалий втратив свідомість, слід перейти до надання домедичної допомоги при раптовій зупинці кровообігу. Протягом проведення серцево-легеневої реанімації рекомендовано проводити зігрівання постраждалого, якщо це можливо.

Послідовність дій при наданні домедичної допомоги постраждалим при утопленні:

1) перед наданням допомоги переконатися у відсутності небезпеки та за її відсутності перейти до наступного кроку;

2) визначити наявність свідомості – обережно потрясти постраждалого за плече та голосно звернутися до нього, наприклад «З Вами все гаразд? Вам потрібна допомога?»;

3) звернутися до осіб, які поряд, за допомогою. Якщо випадкових свідків декілька, слід звертатися до конкретної особи;

4) відновити прохідність дихальних шляхів. Якщо утоплення сталося внаслідок пірнання або внаслідок дії травмуючого чинника вважати, що у нього є травма в шийному відділі хребта;

5) відновити прохідність дихальних шляхів, визначити наявність дихання за допомогою прийому: «чути, бачити, відчувати». Наявність дихання визначати до 10 секунд. Якщо виникли сумніви, чи є дихання, або воно ненормальне, вважати, що дихання відсутнє;

б) якщо дихання відсутнє:

а) виконати п'ять штучних вдихів з використанням маски-клапана, дихальної маски тощо. Кожен вдих повинен тривати одну секунду, об'ємом, достатнім для візуального підняття грудної клітки, якщо немає бар'єрних пристроїв, можна утриматися від виконання 5 штучних вдихів, а відразу перейти до наступних кроків;

б) викликати екстрену медичну допомогу та дотримуватись вказівок диспетчера прийому виклику. Якщо є інші випадкові свідки, слід сказати їм здійснити виклик екстреної медичної допомоги, принести автоматичний зовнішній дефібрилятор та негайно перейти до наступного кроку. За наявності гучного зв'язку на телефоні слід здійснювати виклик екстреної медичної допомоги та одночасно проводити серцево-легеневу реанімацію. Якщо рятувальник один, і не відомо, чи автоматичний зовнішній дефібрилятор

знаходиться у безпосередній близькості від місця події, не слід залишати постраждалого та шукати автоматичний зовнішній дефібрилятор;

в) якщо після п'яти штучних вдихів не з'явилися ознаки життя, негайно:

- виконати 30 натискань на грудну клітку глибиною не менше 5 см (не більше 6 см), з частотою 100 натискань (не більше 120) за хвилину (у дітей співвідношення натискань на грудну клітку та штучне дихання слід проводити у

співвідношенні 15:2);

- виконати 2 вдихи з використанням маски-клапана, дихальної маски тощо. За відсутності захисних засобів можна не виконувати штучне дихання, а проводити тільки натискання на грудну клітку. Виконання двох штучних вдихів повинно тривати не більше 5 секунд;

- після двох вдихів продовжити натискання на грудну клітку відповідно до наведених рекомендацій у цьому підпункті;

- не слід переривати натискання на грудну клітку дорослому більше ніж на 10 секунд;

г) змінювати особу, що проводить натискання на грудну клітку, кожні 2 хвилини. У випадку якщо особа, яка проводить натискання на грудну клітку, відчуває виснаження, виконати заміну раніше ніж через 2 хвилини;

7) щойно з'явиться застосувати автоматичний зовнішній дефібрилятор, слід негайно:

- увімкнути пристрій та чітко дотримуватись голосових вказівок;

- перед наклеюванням електродів автоматичного зовнішнього дефібрилятора слід повністю просушити шкіру грудної клітки;

- якщо осіб, які надають допомогу, декілька, вмикання автоматичного зовнішнього дефібрилятора та приклеювання електродів до грудної клітки дорослого слід одночасно з проведенням компресій на грудну клітку;

- у випадку необхідності проведення дефібриляції, слід прослідкувати, щоб ніхто не торкався дорослого;

- після проведення дефібриляції слід негайно розпочати натискання на грудну клітку;

- при виконанні дефібриляції необхідно прослідкувати, щоб постраждалий лежав на мокрій поверхні;

8) припинити проведення серцево-легеневої реанімації до прибуття бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги за таких умов:

- при появі у дорослого явних ознак життя – відновлення самостійного дихання, координованої рухової активності;

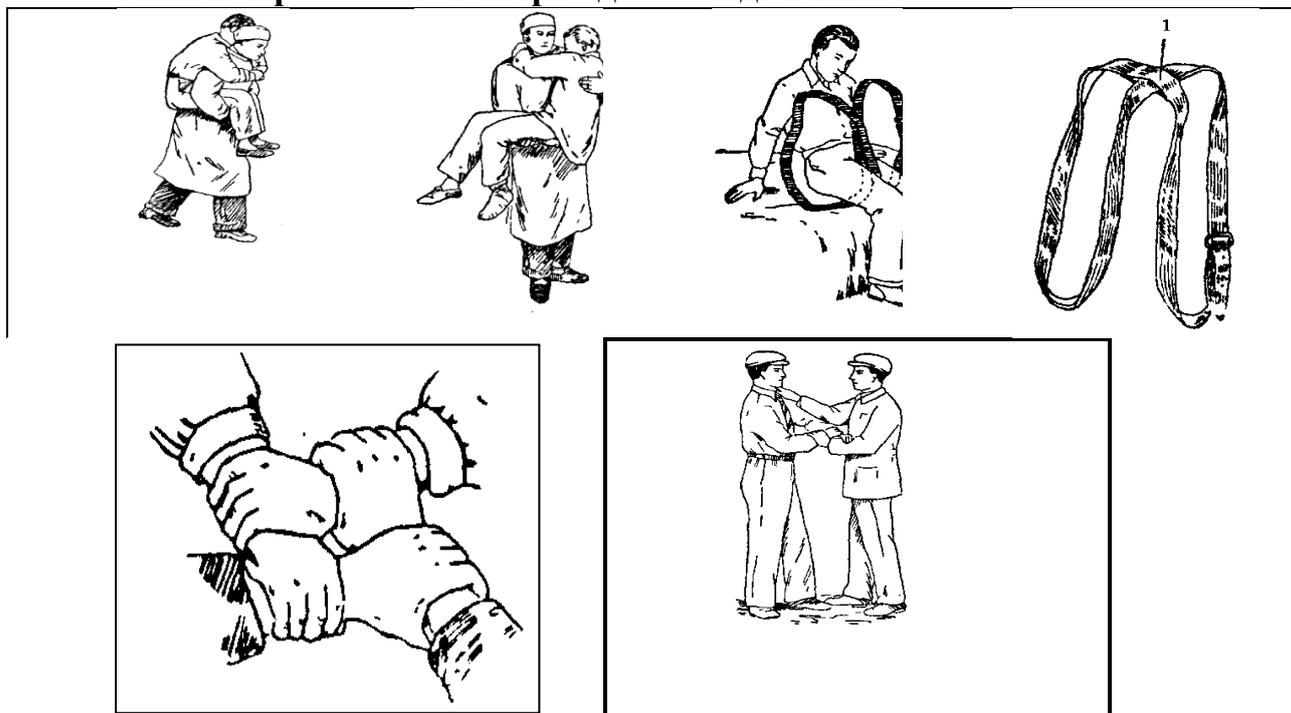
- виникненні загрози життю рятувнику та/або постраждалому;

- неможливості проведення серцево-легеневої реанімації внаслідок значного фізичного виснаження;

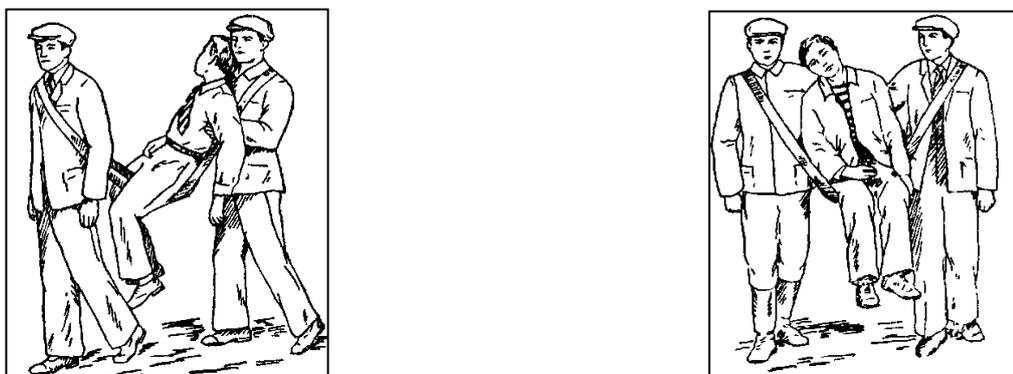
9) при появі у постраждалого явних ознак життя до приїзду бригади екстреної (швидкої) медичної допомоги, електроди від автоматичного зовнішнього дефібрилятора слід залишити на грудній клітці постраждалого.

2.2.3. СПОСОБИ ТРАНСПОРТУВАННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ

Способи перенесення постраждалого одним носієм

Способи перенесення на руках двома носіями

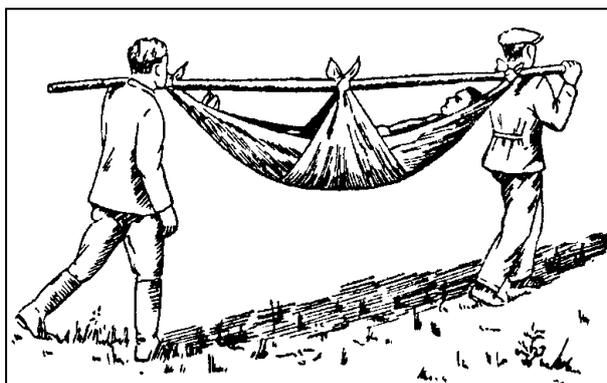

Перенесення з допомогою лямок, складених для цього у вигляді вісімки

Перенесення на ношах

Складні стандартні ноші – брезентове або парусинове полотнище, натягнуте на два дерев'яних бруси, які закінчуються чотирма ручками.

Імпровізовані ноші – будь-яка матерія (одіяло, плащ-палатка, полотнище), які прив'язані до жердини у вигляді гамака.

Правила укладання і перенесення постраждалого

При транспортуванні необхідно надати постраждалому позу (а за необхідності зафіксувати), яка рекомендована при цих та інших пораненнях та пошкодженнях:

1. Лежачи на спині – постраждалим, які перебувають у свідомості, з пораненнями голови, хребта та кінцівок;
2. Лежачи на спині зі зігнутими в колінках ногами – при відкритих пораненнях черевної порожнини, при переломах кісток тазу;
3. Лежачи на спині з припіднятими ногами і опущеною головою постраждалим із значною втратою крові, при шокові;
4. Лежачи на животі – з пораненнями хребта, коли потерпілий втратив свідомість;
5. В положенні на боці – пораненим, які втратили свідомість, якщо немає іншого виходу;
6. Напівсидячи з витягнутими ногами – при пораненнях шиї, при значних пораненнях верхніх кінцівок;
7. Напівсидячи з зігнутими колінами (під коліна покласти валик-опору) – з пораненнями статевих органів, живота, грудної клітки.

РОЗДІЛ 3. ОРГАНІЗАЦІЯ ЗАХОДІВ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ НА СУБ'ЄКТІ ГОСПОДАРЮВАННЯ

3.1 ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИКОНАННЯ СУБ'ЄКТОМ ГОСПОДАРЮВАННЯ ЗАВДАНЬ З ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

Навчальна мета:

ознайомити слухачів з повноваженнями суб'єктів забезпечення цивільного захисту, з організаційною структурою управління цивільним захистом суб'єкта господарювання, відомостями щодо організації обслуговування аварійно-рятувальними службами та заходів із життєзабезпечення постраждалих, соціального захисту і відшкодування матеріальних збитків.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Завдання і обов'язки суб'єктів господарювання, інших юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців та інших юридичних осіб.

2. Організаційна структура управління цивільним захистом підприємства, установи, організації. Об'єктова комісія з питань НС та об'єктові евакооргани.

3. Відомості щодо об'єктових спеціалізованих служб і формувань цивільного захисту. Відомча та добровільна пожежна охорона. Аварійно-рятувальне обслуговування підприємств, установ, організацій.

4. Система керівництва рятувальними роботами, координація дій виробничого персоналу та залучених підрозділів і служб, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

5. Заходи із життєзабезпечення постраждалих та соціального захисту і відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій.

Література

1. Кодекс цивільного захисту України від 02.10.2012 р. № 5403-VI.

2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014р. №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».

3. Постанова Кабінету Міністрів України від 11 січня 2017р. №5 «Про затвердження Порядку здійснення постійного та обов'язкового аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій».

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 26.10.2016р. №763 «Про затвердження переліку суб'єктів господарювання, галузей та окремих територій, які підлягають постійному та обов'язковому аварійно-рятувальному обслуговуванню на договірній основі».

5. Наказ МВС України 26.12.2014р. №1406 «Про затвердження Положення про штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та Видів оперативно-технічної і звітної документації штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації». Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 16 січня 2015р. за №47/26492.

ВСТУП

Кодекс цивільного захисту України регулює відносини, пов'язані із захистом населення, територій, навколишнього природного середовища та майна від надзвичайних ситуацій, пожеж та інших небезпечних подій, реагуванням на них, функціонуванням єдиної державної системи цивільного захисту, та встановлює права та обов'язки громадян України, іноземців та осіб без громадянства, підприємств, установ та організацій незалежно від форми власності, а також інших юридичних осіб.

3.1.1 ЗАВДАННЯ І ОБОВ'ЯЗКИ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ, ІНШИХ ЮРИДИЧНИХ ОСІБ ТА ФІЗИЧНИХ ОСІБ-ПІДПРИЄМЦІВ

У відповідності із статтею 20 Кодексу цивільного захисту України до завдань і обов'язків суб'єктів господарювання та інших юридичних осіб, та фізичних осіб-підприємців у сфері цивільного захисту належить:

1) забезпечення виконання заходів у сфері цивільного захисту на об'єктах суб'єкта господарювання;

2) забезпечення відповідно до законодавства своїх працівників засобами індивідуального захисту;

2.1) забезпечення засобами колективного захисту всіх своїх працівників та інших категорій населення:

- відвідувачів – для об'єктів та місць з масовим перебуванням людей;

- учасників освітнього процесу – для закладів освіти;

- пацієнтів (у стаціонарах) – для закладів охорони здоров'я;

- вихованців (підопічних) – для інтернатних установ соціального захисту населення;

3) розміщення інформації, у тому числі у доступній для осіб з порушеннями зору та слуху формі, про заходи безпеки та відповідну поведінку працівників, населення у разі виникнення пожеж, інших небезпечних подій та надзвичайних ситуацій на об'єктах з масовим перебуванням людей, інших об'єктах нерухомого майна, що перебувають у їх власності чи користуванні (крім суб'єктів господарювання, які займаються індивідуальною діяльністю за місцем проживання та не використовують найману працю);

4) організація та здійснення заходів з евакуації своїх працівників (персоналу) та майна, а також населення, яке перебуває в межах території суб'єкта господарювання та потрапило в зону дії небезпечних чинників надзвичайної ситуації (небезпечної події);

5) створення об'єктових формувань цивільного захисту відповідно до цього Кодексу та інших законодавчих актів, необхідної для їх функціонування матеріально-технічної бази і забезпечення готовності таких формувань до дій за призначенням;

6) створення диспетчерських служб, необхідних для забезпечення безпеки об'єктів підвищеної безпеки;

7) проведення оцінки ризиків виникнення надзвичайних ситуацій на об'єктах суб'єкта господарювання, здійснення заходів щодо неперевищення прийнятних рівнів таких ризиків;

8) здійснення навчання працівників діям у надзвичайних ситуаціях та в умовах особливого періоду, у тому числі правилам техногенної та пожежної безпеки, забезпечення проходження в установлені строки навчання на територіальних курсах, у навчально-методичних центрах цивільного захисту та безпеки життєдіяльності працівників з числа керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією та здійсненням заходів цивільного захисту;

10) розроблення планів локалізації та ліквідації аварій та їх наслідків на об'єктах підвищеної небезпеки;

11) проведення об'єктових тренувань і навчань з питань цивільного захисту;

12) забезпечення аварійно-рятувального обслуговування суб'єктів господарювання відповідно до вимог статті 133 Кодексу цивільного захисту;

13) здійснення за власні кошти заходів цивільного захисту, що зменшують рівень ризику виникнення надзвичайних ситуацій;

14) забезпечення безперешкодного доступу уповноважених посадових осіб центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, для здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки незалежно від присутності керівника (уповноваженої особи) суб'єкта господарювання;

14.1) забезпечення безперешкодного доступу працівників аварійно-рятувальних служб, з якими укладені угоди про аварійно-рятувальне обслуговування суб'єктів господарювання, для проведення обстежень на відповідність протиаварійних заходів планам локалізації і ліквідації наслідків аварій на об'єктах підвищеної небезпеки, сил цивільного захисту – для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт у разі виникнення пожеж та інших небезпечних подій;

15) виконання вимог законодавства щодо створення, зберігання, утримання, експлуатації, використання та реконструкції об'єктів фонду захисних споруд цивільного захисту;

15.1) визначення за погодженням з органами місцевого самоврядування потреби фонду захисних споруд цивільного захисту;

16) здійснення обліку захисних споруд цивільного захисту, які перебувають на балансі (утриманні), проведення їх технічної інвентаризації як об'єктів нерухомого майна;

17) дотримання протиепідемічного, протиепізоотичного та протиепіфітотичного режиму;

18) створення і використання на об'єктах підвищеної небезпеки, що ними експлуатуються, матеріальних резервів для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій, ліквідації їх наслідків та надання термінової допомоги постраждалим;

19) розроблення заходів щодо забезпечення пожежної безпеки, впровадження досягнень науки і техніки, позитивного досвіду із зазначеного питання;

20) розроблення і затвердження інструкцій та видання наказів з питань пожежної безпеки, у тому числі щодо призначення особи (осіб), відповідальної (відповідальних) за забезпечення пожежної безпеки, здійснення контролю за їх виконанням;

21) забезпечення виконання вимог законодавства у сфері техногенної та пожежної безпеки, а також виконання вимог приписів, постанов та розпоряджень центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту;

21.1) визначення у разі відсутності керівника уповноваженої особи, яка має бути присутньою під час здійснення заходів державного нагляду (контролю) у сфері пожежної та техногенної безпеки;

22) утримання у справному стані засобів цивільного та протипожежного захисту, недопущення їх використання не за призначенням;

23) здійснення заходів для забезпечення власних об'єктів нерухомого майна засобами цивільного захисту, у тому числі системами протипожежного захисту;

24) своєчасне інформування відповідних органів та підрозділів цивільного захисту про несправність пожежно-рятувальної техніки, систем протипожежного захисту, водопостачання, а також про закриття доріг і проїздів на відповідній території;

25) виконання інших завдань і заходів у сфері цивільного захисту, передбачених цим Кодексом та іншими законодавчими актами.

Організація заходів цивільного захисту суб'єкта господарювання здійснюється підрозділами (посадовими особами) з питань цивільного захисту, які створюються (призначаються) керівниками зазначених суб'єктів господарювання з урахуванням таких вимог:

1) у суб'єктах господарювання, віднесених до відповідних категорій цивільного захисту, з чисельністю працюючих понад 3 тисячі осіб створюються підрозділи з питань цивільного захисту;

2) у суб'єктах господарювання, а також закладах охорони здоров'я із загальною чисельністю працюючих та осіб, які перебувають на лікуванні, від 200 до 3 тисяч осіб та у суб'єктах господарювання, віднесених до другої категорії цивільного захисту, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

3) у закладах освіти із чисельністю 500 і більше осіб, які здобувають освіти за денною формою, призначаються посадові особи з питань цивільного захисту;

4) у суб'єктах господарювання з чисельністю працюючих до 200 осіб призначаються особи з питань цивільного захисту з числа штатної чисельності суб'єкта господарювання.

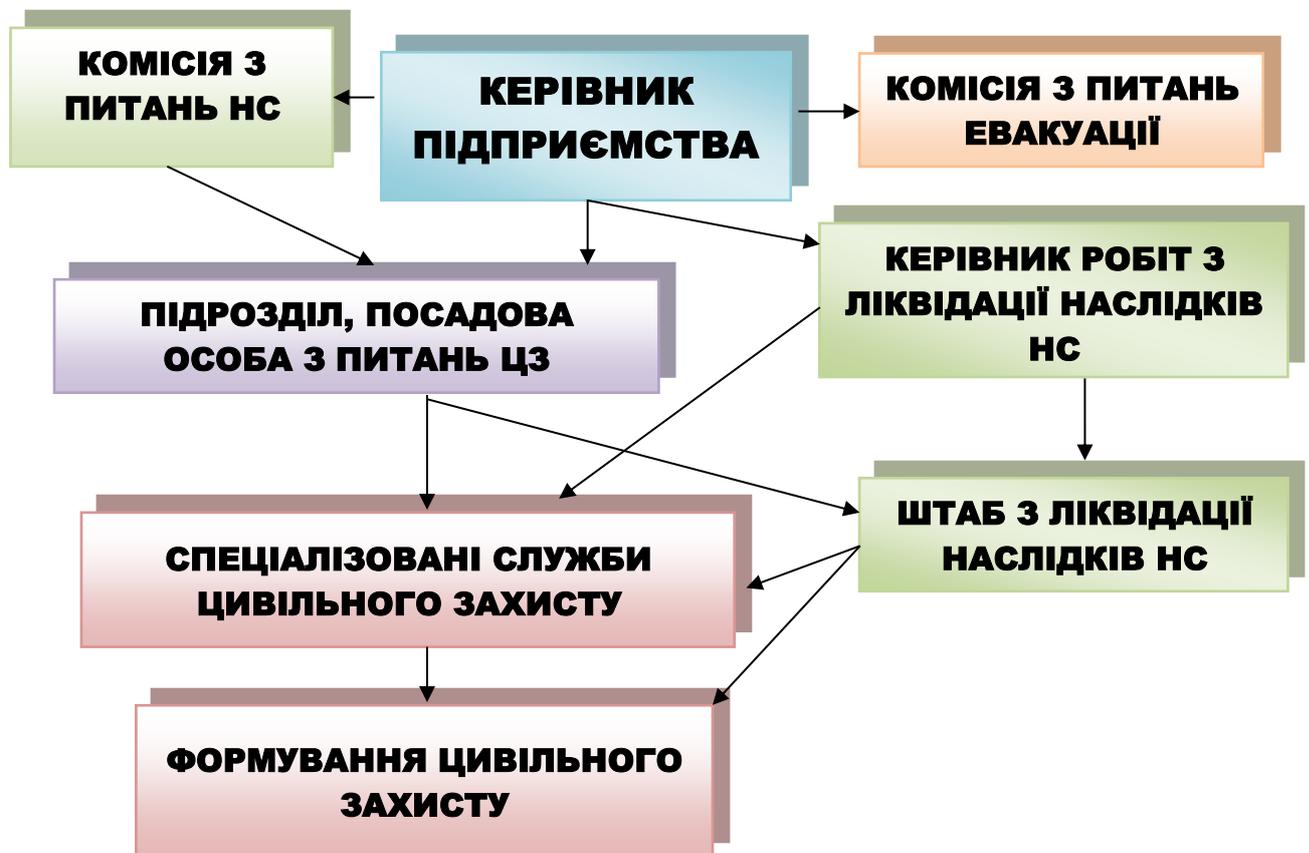
Громадяни України, іноземці та особи без громадянства, які здійснюють

господарську діяльність та зареєстровані відповідно до Закону як підприємці, виконують заходи цивільного захисту особисто.

Склад органів управління та сил цивільного захисту підприємства, установи, організації визначається в установчому наказі керівника суб'єкта господарювання «Про організацію і ведення цивільного захисту», який доводиться до виконавців та посадових осіб під розпис.

3.1.2 ОРГАНІЗАЦІЙНА СТРУКТУРА УПРАВЛІННЯ ЦИВІЛЬНИМ ЗАХИСТОМ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ. ОБ'ЄКТОВА КОМІСІЯ З ПИТАНЬ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ. ЕВАКУАЦІЙНІ ОРГАНИ

Типова організаційна структура цивільного захисту підприємства, установи, організації

Комісія з питань надзвичайних ситуацій є постійно діючим органом, який утворюється підприємством, установою, організацією для координації діяльності структурних підрозділів, пов'язаної із забезпеченням захисту працюючого персоналу від наслідків надзвичайних ситуацій, запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та реагування на них.

Комісія має право:

- залучати у разі потреби в установленому законодавством порядку до ліквідації наслідків надзвичайної ситуації об'єктового рівня сили і засоби підприємства;

- заслуховувати інформацію керівників структурних підрозділів підприємства, посадових осіб з питань, що належать до їх компетенції, і давати їм відповідні доручення;

- отримувати від структурних підрозділів підприємства, посадових осіб, матеріали і документи, необхідні для вирішення питань, що належать до її компетенції;

- залучати до участі у своїй роботі представників місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування (за погодженням з їх керівниками);

- розглядати матеріали розслідувань про причини і наслідки виникнення надзвичайної ситуації та вносити пропозиції щодо притягнення до адміністративної або кримінальної відповідальності посадових осіб, винних у її виникненні.

Головою Комісії є керівник підприємства, установи, організації, який керує її роботою, а за відсутності голови, (за його дорученням) – заступник голови. Засідання Комісії веде голова, а за його відсутності – заступник голови.

Посадовий та персональний склад Комісії визначається і затверджується керівником підприємства, установи, організації на основі пропозицій керівного складу та керівників його структурних підрозділів.

Голова Комісії організовує її роботу за допомогою секретаря комісії. Секретарем комісії є посадова особа з питань цивільного захисту, яка забезпечує підготовку та контроль за виконанням її рішень.

Рішення Комісії приймаються колегіально більш як двома третинами складу Комісії. Член Комісії, який не підтримує пропозиції та рекомендації, прийняті Комісією, може викласти у письмовій формі свою окрему думку, що додається до протоколу засідання.

Рішення Комісії оформляється протоколом, який підписує голова та секретар Комісії. Рішення Комісії, прийняті у межах її повноважень, є обов'язковими для виконання структурними підрозділами підприємства.

Органи з евакуації, їх функції та завдання

Для планування, підготовки та проведення евакуації підприємствами, установами, організаціями утворюються органи з евакуації.

До органів з евакуації належать комісії з питань евакуації, збірні пункти евакуації, проміжні пункти евакуації, приймальні пункти евакуації.

Комісії з питань евакуації відповідають за планування евакуації, підготовку до здійснення заходів з евакуації, підготовку органів з евакуації до виконання завдань, здійснення контролю за підготовкою проведення евакуації, матеріальних і культурних цінностей.

На суб'єктах господарювання, що потрапляють у зони можливих надзвичайних ситуацій, з чисельністю працюючого персоналу менш як 50 осіб комісії з питань евакуації не утворюються, а призначається особа, що виконує функції зазначеної комісії.

Керівник комісії з питань евакуації та її персональний склад призначаються наказом керівника підприємства, установи, організації.

У невідкладних випадках у складі таких комісій утворюються оперативні групи, що розпочинають роботу з моменту прийняття рішення про проведення евакуації населення.

Збірні пункти евакуації призначені для збору і реєстрації евакуйованого населення та організації його вивезення (виведення) у безпечні райони і розміщуються поблизу залізничних станцій, морських і річкових портів, пристаней, маршрутів евакуації, а також на міських площах, у відкритих безпечних місцях або безпечних приміщеннях.

Проміжні пункти евакуації розміщуються на зовнішньому кордоні зони надзвичайної ситуації, пов'язаної з радіоактивним (хімічним) забрудненням, для пересадки населення з транспорту, що працював у зоні надзвичайної ситуації, на дезактивовані транспортні засоби, які здійснюють перевезення на незабруднені (незаражені) території.

Приймальні пункти евакуації розгортаються для приймання, ведення обліку евакуйованого населення, матеріальних і культурних цінностей та відправлення їх до місць постійного (тимчасового) розміщення (збереження) у безпечних районах.

Час на розгортання і підготовку до роботи органів з евакуації усіх рівнів не повинен перевищувати чотирьох годин з моменту отримання рішення про проведення евакуації.

План проведення заходів з евакуації населення (працівників), матеріальних і культурних цінностей у разі загрози виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій розробляє комісія з питань евакуації, підписує її голова, затверджує керівник органу, який утворив таку комісію, та погоджує орган, на території якого планується розміщення евакуйованого населення.

Заходи з евакуації в разі виникнення загрози збройних конфліктів (із районів можливих бойових дій у безпечні райони) відображаються у плані цивільного захисту на особливий період окремим розділом, де визначаються особливості проведення обов'язкової евакуації населення та матеріальних і культурних цінностей. При цьому планування евакуації матеріальних і культурних цінностей здійснюється на підставі переліку матеріальних і культурних цінностей, що перебувають у державній власності та підлягають обов'язковій евакуації з районів можливих бойових дій.

Списки громадян, які підлягають евакуації, складаються у трьох примірниках, один з яких залишається в особи, яка здійснює управління об'єктом господарювання, будинком, другий – після уточнення списків надсилається на збірний пункт евакуації (у разі одержання рішення про проведення евакуації), третій – на приймальний пункт евакуації. Такі списки

коригують щороку особи, які здійснюють управління об'єктами господарювання та будинками.

3.1.3 ВІДОМОСТІ ЩОДО ОБ'ЄКТОВИХ СПЕЦІАЛІЗОВАНИХ СЛУЖБ І ФОРМУВАНЬ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ. ВІДОМЧА ТА ДОБРОВІЛЬНА ПОЖЕЖНА ОХОРОНА. АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНЕ ОБСЛУГОВУВАННЯ ПІДПРИЄМСТВ, УСТАНОВ, ОРГАНІЗАЦІЙ

Об'єктові спеціалізовані служби утворюються для проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення на суб'єктах господарювання з чисельністю працівників більше 50 осіб.

Спеціалізована служба провадить свою діяльність відповідно до положення про службу, що затверджується суб'єктом господарювання, який утворив таку службу. Положення про об'єктові спеціалізовані служби погоджуються з підрозділом з питань цивільного захисту обласної держадміністрації.

Основними завданнями спеціалізованих служб є:

1) участь у розробленні планів реагування на надзвичайні ситуації, планів цивільного захисту на особливий період;

2) здійснення заходів з переведення спеціалізованих служб до функціонування в умовах надзвичайної ситуації та особливого періоду;

3) підготовка та забезпечення готовності до дій за призначенням спеціалізованих служб;

4) організація та проведення навчання за програмою спеціальної підготовки фахівців певної спеціальності, які входять до складу спеціалізованої служби;

5) підтримання у готовності техніки і майна спеціального призначення для виконання завдань з цивільного захисту в мирний час та особливий період;

6) підготовка пропозицій щодо проведення спеціальних робіт і заходів з цивільного захисту та їх забезпечення під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій та управління підрозділами спеціалізованих служб, що залучаються до таких робіт і заходів;

7) організація та взаємодія з органами управління та силами цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем, їх ланок, які залучаються до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;

8) створення та поповнення матеріальних та інших ресурсів спеціалізованих служб.

Організаційну структуру спеціалізованих служб, кількість їх підрозділів визначають керівники суб'єктів господарювання, які утворили такі служби, з урахуванням техногенно-екологічної та природної обстановки, виробничих умов, функціонального призначення, обсягів виконання завдань із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, захисту населення і території у мирний час та особливий період, наявності та стану матеріально-технічної бази.

Об'єктові формування цивільного захисту утворюються суб'єктами господарювання, які мають чисельність працюючого персоналу понад 50 осіб та володіють транспортною, будівельною, комунальною, медичною, пожежною та іншою спеціальною технікою і відповідають одній з таких умов:

- віднесені до відповідної категорії цивільного захисту (особливої важливості, першої або другої категорії);
- мають стратегічне значення для економіки і безпеки держави та (або) продовжують свою виробничу діяльність в особливий період;
- експлуатують об'єкти підвищеної небезпеки.

Формування цивільного захисту утворюються як пости, ланки, групи, бригади, колони, команди та загони на непрофесійній основі і входять до складу сил цивільного захисту.

Залежно від призначення формування цивільного захисту можуть бути рятувальні, аварійно-відновлювальні, аварійно-технічні, пожежні, інженерні, медичні, транспортні, ремонтні, а також формування радіаційного і хімічного спостереження, санітарної обробки людей, спеціальної обробки майна, одягу та транспорту, матеріально-технічного та продовольчого забезпечення, зв'язку, захисту сільськогосподарських тварин та рослин, обслуговування захисних споруд цивільного захисту та інші.

Зазначені формування призначені для проведення великих обсягів робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі тих, що виникли внаслідок воєнних (бойових) дій чи терористичних актів, а також проведення відновлювальних робіт, які потребують залучення великої кількості населення і техніки (далі – проведення аварійно-відновлювальних робіт), на об'єктах суб'єктів господарювання, що їх утворили.

Організаційна структура кожного виду формувань цивільного захисту, порядок їх оснащення технікою і майном визначаються в положеннях, що затверджуються керівниками суб'єктів господарювання, які ці формування утворили, згідно з Примірним положенням про формування цивільного захисту.

До формувань цивільного захисту призначаються на добровільній основі працівники суб'єктів господарювання, які досягли 18 років, мають повну цивільну дієздатність, здатні за станом здоров'я виконувати покладені на них обов'язки, що підтверджується попередніми та періодичними медичними оглядами.

У разі призову працівників на військову службу під час мобілізації формування цивільного захисту доукомплектовуються працівниками, які не залучені до роботи в оборонній сфері та сфері забезпечення життєдіяльності населення.

Призначення працівників до формувань цивільного захисту та керівників цих формувань здійснюється відповідно до укладеного трудового договору суб'єктами господарювання згідно з рішенням про утворення таких формувань.

Чисельність працівників, які призначаються до складу формувань цивільного захисту, не повинна перевищувати 10-15 відсотків загальної чисельності працюючих у суб'єкта господарювання.

Працівники зобов'язані:

- виконувати визначені завдання залежно від характеру надзвичайної ситуації;
- дотримуватися під час проведення аварійно-відновлювальних робіт заходів безпеки, правил поведінки в зоні надзвичайної ситуації;
- навчатися діям в умовах загрози і виникнення надзвичайної ситуації, а також оволодівати навичками надання першої допомоги потерпілим, користування засобами індивідуального і колективного захисту.

Працівники мають право на:

- отримання інформації про надзвичайну ситуацію та заходи необхідної безпеки;
- забезпечення під час проведення аварійно-відновлювальних робіт засобами індивідуального захисту та спеціальним одягом.

Умови виконання працівниками покладених на них обов'язків, а також порядок їх заохочення обумовлюються у колективних договорах, укладених у суб'єктів господарювання, і визначаються окремими наказами їх керівників.

Підготовка спеціалізованих служб та формувань цивільного захисту проводиться згідно з Порядком підготовки до дій за призначенням органів управління та сил цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26.06.2013р. №443, Порядком здійснення навчання населення діям у надзвичайних ситуаціях, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 26.06.2013р. №444, Порядком проведення навчання керівного складу та фахівців, діяльність яких пов'язана з організацією і здійсненням заходів з питань цивільного захисту, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 23.10.2013р. №819.

Добровільні формування цивільного захисту утворюються під час загрози або виникнення надзвичайних ситуацій для проведення допоміжних робіт із запобігання або ліквідації наслідків таких ситуацій, наслідків збройного конфлікту чи терористичних актів, а також для проведення відновлювальних робіт за рішенням центрального органу виконавчої влади, іншого органу державної влади, місцевої державної адміністрації, органу місцевого самоврядування.

Пожежна охорона – вид діяльності, який полягає у запобіганні виникненню пожеж і захисті життя та здоров'я населення, матеріальних цінностей, навколишнього природного середовища від впливу небезпечних чинників пожежі.

Пожежна охорона створюється з метою захисту життя і здоров'я громадян, приватної, колективної та державної власності від пожеж, підтримання належного рівня пожежної безпеки на підприємствах, установах, організаціях і в населених пунктах.

Добровільна пожежна охорона

Для здійснення заходів із запобігання виникненню пожеж, їх гасіння, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт суб'єкти господарювання, інші юридичні особи можуть утворювати пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони.

Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення добровільної пожежної охорони можуть утворюватися суб'єктами господарювання, іншими юридичними особами з числа їх працівників. Пожежно-рятувальні підрозділи можуть утворюватися як юридичні особи або їх відокремлені підрозділи незалежно від підрозділів державної, відомчої чи місцевої пожежної охорони.

Членами пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони можуть бути особи, які досягли 18 років, мають повну цивільну дієздатність, здатні за станом здоров'я виконувати покладені на них обов'язки, що підтверджується попередніми та періодичними медичними оглядами, та звернулися до суб'єкта, який утворив пожежно-рятувальний підрозділ для забезпечення добровільної пожежної охорони, з відповідною заявою.

Члени пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення добровільної пожежної охорони в обов'язковому порядку підлягають особистому страхуванню, що здійснюється за кошти суб'єктів, які утворили такі підрозділи, відповідно до закону. Підготовка, перепідготовка членів пожежно-рятувальних підрозділів здійснюється в закладах освіти ДСНС та не потребує присвоєння їм відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

Пожежно-рятувальні підрозділи утворюються як:

- пожежна дружина – підрозділ у складі не менше трьох осіб, забезпечений пожежними мотопомпами та/або первинними засобами для гасіння пожеж;
- пожежна команда – підрозділ у складі не менше п'яти осіб, забезпечений пожежними автомобілями або іншою технікою для гасіння пожеж.

Для участі в гасінні пожеж, проведенні аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт члени пожежно-рятувальних підрозділів забезпечуються спеціальним одягом, спорядженням і засобами індивідуального захисту за рахунок коштів суб'єктів, які утворили такі підрозділи.

Координація та контроль діяльності пожежно-рятувальних підрозділів здійснюються суб'єктами, які утворили такі підрозділи, та територіальними органами ДСНС.

Відомча пожежна охорона

У суб'єктів господарювання, віднесених до сфери управління відповідних центральних органів виконавчої влади, утворюються державні пожежно-рятувальні підрозділи (частини) для забезпечення відомчої пожежної охорони.

Перелік суб'єктів господарювання, в яких створюється відомча пожежна охорона, визначається Кабінетом Міністрів України.

Порядок забезпечення відомчої пожежної охорони, права та обов'язки її працівників визначаються положеннями про них, які затверджуються відповідними міністерствами на підставі Типового положення про відомчу пожежну охорону. Типове положення про відомчу пожежну охорону затверджується Кабінетом Міністрів України.

Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону та мають виїзну пожежну техніку, залучаються до гасіння пожеж у порядку, встановленому центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту.

Пожежно-рятувальні підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону, щодо підготовки рятувальників та організації гасіння пожеж керуються актами центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту, а також актами інших міністерств, до сфери управління яких віднесені підрозділи, що забезпечують відомчу пожежну охорону.

Місцева пожежна охорона

У населених пунктах, в яких відсутні державні пожежно-рятувальні підрозділи, органи місцевого самоврядування за погодженням із центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері цивільного захисту, або його територіальними органами (у разі їх утворення) утворюють пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони.

Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони в установленому законодавством порядку можуть залучатися до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт.

Пожежно-рятувальні підрозділи для забезпечення місцевої пожежної охорони можуть утворюватися як юридичні особи або їх відокремлені підрозділи.

Серед працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони виділяють основних та допоміжних.

Основні працівники пожежно-рятувальних підрозділів забезпечують місцеву пожежну охорону, здійснюють гасіння пожеж, проводять аварійно-рятувальні та інші невідкладні роботи.

Допоміжні працівники пожежно-рятувальних підрозділів забезпечують повсякденну діяльність місцевої пожежної охорони.

Основними працівниками пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони можуть бути особи, які досягли 18 років, мають повну цивільну дієздатність, здатні за станом здоров'я виконувати покладені на них обов'язки, що підтверджується попередніми та періодичними медичними оглядами. Основні працівники пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони в обов'язковому порядку підлягають особистому страхуванню, що здійснюється

за кошти відповідних органів місцевого самоврядування, які утворили такі підрозділи, відповідно до закону.

Підготовка основних працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони здійснюється в закладах освіти ДСНС України.

Порядок підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації основних працівників пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони встановлюється центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері цивільного захисту. Основні працівники пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони, які не пройшли відповідної підготовки, до гасіння пожеж, проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт не допускаються.

Фінансування та матеріально-технічне забезпечення пожежно-рятувальних підрозділів здійснюються за кошти місцевих бюджетів та інших джерел, не заборонених законодавством.

Порядок забезпечення місцевої пожежної охорони, права та обов'язки працівників пожежно-рятувальних підрозділів визначаються положенням про місцеву пожежну охорону, яке затверджується органом, що її утворив, за погодженням з ДСНС України.

Повноваження щодо координації та контролю за діяльністю пожежно-рятувальних підрозділів для забезпечення місцевої пожежної охорони покладаються на органи місцевого самоврядування, що утворили такі пожежно-рятувальні підрозділи, та ДСНС України.

Аварійно-рятувальне обслуговування підприємств, установ, організацій

Постійному та обов'язковому обслуговуванню на договірній основі підлягають суб'єкти господарювання, перелік яких затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2016р. №763.

Аварійно-рятувальному обслуговуванню підлягають суб'єкти господарювання, галузі та окремі території, щодо яких існує небезпека виникнення надзвичайних ситуацій, місця масового відпочинку населення на водних об'єктах, а також рекреаційні зони у період масового відпочинку населення (за винятком місць масового відпочинку населення на водних об'єктах та рекреаційних зон, де суб'єкти господарювання, у власності, володінні або користуванні яких перебувають зазначені місця і зони, утворили на професійній основі об'єктові аварійно-рятувальні служби, які пройшли атестацію в установленому порядку).

Обслуговування передбачає надання послуг з проведення відповідних робіт із запобігання виникненню надзвичайних ситуацій (профілактики), локалізації і ліквідації наслідків аварій, інших послуг відповідно до договору.

Вартість обслуговування визначається згідно з розрахунком, що є невід'ємною частиною договору на обслуговування та визначається з урахуванням витрат, пов'язаних з організацією здійснення обслуговування.

Оплата за обслуговування здійснюється за фактично виконані роботи на підставі відповідного акта.

3.1.4 СИСТЕМА КЕРІВНИЦТВА РЯТУВАЛЬНИМИ РОБОТАМИ, КООРДИНАЦІЯ ДІЙ ВИРОБНИЧОГО ПЕРСОНАЛУ ТА ЗАЛУЧЕНИХ ПІДРОЗДІЛІВ І СЛУЖБ, ЯКІ БЕРУТЬ УЧАСТЬ У ЛІКВІДАЦІЇ НАСЛІДКІВ НАДЗВИЧАЙНОЇ СИТУАЦІЇ

Для безпосереднього управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами під час виникнення будь-якої надзвичайної ситуації об'єктового рівня керівником суб'єкта господарювання призначається керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації (керівник або один із керівників суб'єкта господарювання відповідно до затвердженого розподілу обов'язків).

До прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує керівник підрозділу (служби, формування) сил цивільного захисту або оперативної групи (представник центру управління в надзвичайних ситуаціях), який прибув до зони надзвичайної ситуації першим.

Якщо надзвичайна ситуація трапилася на об'єкті підвищеної небезпеки, до прибуття керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації його обов'язки виконує диспетчер об'єкта або особа старшого інженерно-технічного персоналу, яка перебуває на зміні.

На час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації у підпорядкування керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації переходять усі аварійно-рятувальні служби, а також інші сили цивільного захисту, що залучаються до ліквідації таких наслідків.

Ніхто не має права втручатися в діяльність керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Залежно від обставин, що склалися у зоні надзвичайної ситуації, керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації самостійно приймає рішення щодо:

- 1) здійснення заходів з евакуації;
- 2) зупинення діяльності суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, та обмеження доступу населення до такої зони;
- 3) залучення в установленому порядку до проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт необхідних транспортних засобів, іншого майна суб'єктів господарювання, розташованих у зоні надзвичайної ситуації, аварійно-рятувальних служб, а також громадян за їх згодою;
- 4) зупинення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, якщо виникла підвищена загроза життю або здоров'ю рятувальників та інших осіб, які беруть участь у ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- 5) інші рішення, необхідні для ліквідації наслідків надзвичайної ситуації та забезпечення безпеки постраждалих.

Керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації несе персональну відповідальність за управління аварійно-рятувальними та іншими невідкладними роботами з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Після ліквідації наслідків надзвичайної ситуації керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації подає органу, що його призначив, звіт про прийняті рішення і перебіг подій під час ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Для безпосередньої організації і координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації утворюється штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, який є робочим органом керівника робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації.

Рішення про утворення та ліквідацію штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації, його склад приймає керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації. Керівництво роботою цього штабу здійснює його начальник, який призначається керівником робіт.

Штаб з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації розгортається і працює, як правило, у районі виникнення надзвичайної ситуації.

Відповідно до покладеного на нього завдання основними функціями штабу з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації є:

1) визначення зони НС та зони можливого ураження, кількості і місць перебування в них людей, організація їх рятування та надання їм допомоги, запобігання пошкодженню майна;

2) збір даних про обстановку в зоні НС, їх аналіз та узагальнення, прогнозування масштабів і наслідків НС;

3) визначення головних напрямів ліквідації наслідків НС, розробка оперативних планів заходів з ліквідації наслідків НС і здійснення заходів щодо їх реалізації;

4) визначення складу і кількості сил цивільного захисту, необхідних для залучення до ліквідації наслідків НС, термінів їх залучення згідно з планами реагування на НС, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення НС, а також планами локалізації і ліквідації наслідків аварії;

5) підготовка розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо ліквідації наслідків НС та забезпечення безпеки постраждалих, їх реєстрація в установленому порядку після підписання та доведення до виконавців;

6) забезпечення реалізації розпоряджень керівника робіт з ліквідації наслідків НС щодо організації та координації аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт з ліквідації наслідків НС;

7) безпосередня організація і координація дій залучених до ліквідації наслідків НС сил цивільного захисту, Збройних сил України та інших військових формувань, органів і підрозділів внутрішніх справ, а також громадських організацій і волонтерів;

- 8) взаємодія з відповідною спеціальною комісією з ліквідації наслідків НС;
- 9) ведення обліку робіт, що виконуються силами цивільного захисту під час ліквідації наслідків НС;
- 10) ведення обліку загиблих та постраждалих унаслідок НС;
- 11) організація інформування населення про наслідки та прогноз розвитку НС, хід ліквідації її наслідків та правила поведінки в зоні НС;
- 12) здійснення інформаційної взаємодії з центрами управління в НС відповідного рівня;
- 13) організація матеріально-технічного забезпечення проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт;
- 14) ведення оперативно-технічної та звітної документації Штабу з НС.

Залучення сил цивільного захисту до ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій здійснюється згідно з планами реагування на надзвичайні ситуації, планами взаємодії органів управління та сил цивільного захисту у разі виникнення надзвичайних ситуацій, а також планами локалізації і ліквідації аварій та їх наслідків.

Рішення про залучення сил цивільного захисту приймають органи управління, яким підпорядковані такі сили, на підставі звернень органів державної влади, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація, або керівник робіт з ліквідації наслідків надзвичайної ситуації відповідно до її рівня.

У надзвичайних ситуаціях сили і засоби функціональних підсистем підпорядковуються органам управління відповідних територіальних підсистем.

3.1.5 ЗАХОДИ ІЗ ЖИТТЄЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ТА СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ І ВІДШКОДУВАННЯ МАТЕРІАЛЬНИХ ЗБИТКІВ ПОСТРАЖДАЛИМ ВНАСЛІДОК НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Заходи із життєзабезпечення постраждалих проводяться під час надзвичайних ситуацій, а також під час воєнних (бойових) дій або внаслідок таких дій.

Життєзабезпечення постраждалих полягає у створенні і підтриманні умов, мінімально необхідних для збереження життя і здоров'я населення в зонах надзвичайних ситуацій, на маршрутах евакуації і в місцях розміщення евакуйованого населення, за встановленими нормами і нормативами та включає забезпечення населення водою, продуктами харчування, предметами першої необхідності, місцем для тимчасового проживання, виробами медичного призначення, лікарськими засобами та комунально-побутовими послугами, а також транспортне та інформаційне забезпечення.

Організація життєзабезпечення постраждалих покладається:

- в областях – на обласні, державні адміністрації;

- у районах – на районні державні адміністрації;
- на території міських, селищних та сільських територіальних громад – на органи місцевого самоврядування.

Безпосереднє життєзабезпечення постраждалих здійснюється силами і засобами відповідних спеціалізованих служб цивільного захисту областей, районів, територіальних громад. До здійснення заходів щодо життєзабезпечення постраждалих залучаються сили та засоби центральних органів виконавчої влади, аварійно-рятувальні служби.

Проведення відновлювальних робіт

Організація та керівництво проведенням відновлювальних робіт за наслідками надзвичайних ситуацій покладаються на відповідні центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади, місцеві державні адміністрації, органи місцевого самоврядування, керівників суб'єктів господарювання, на території яких виникла надзвичайна ситуація.

До проведення відновлювальних робіт за рішеннями органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування залучаються підпорядковані їм сили цивільного захисту, місцеве населення.

Відновлювальні роботи проводяться за кошти державного та місцевих бюджетів, суб'єктів господарювання, інших джерел.

З метою ліквідації надзвичайних ситуацій техногенного або природного характеру державного рівня та їх наслідків, а також у відбудовний період для ліквідації наслідків воєнних дій може проводитися цільова мобілізація у порядку, визначеному Законом України «Про правовий режим надзвичайного стану» та іншими нормативно-правовими актами.

Соціальний захист постраждалих. Постраждалими внаслідок надзвичайної ситуації – це особа, якій заподіяно моральну, фізичну або матеріальну шкоду внаслідок надзвичайної ситуації або проведення робіт з ліквідації її наслідків.

Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайної ситуації включають:

- 1) надання (виплату) матеріальної допомоги (компенсації);
- 2) забезпечення житлом;
- 3) надання медичної та психологічної допомоги;
- 4) надання гуманітарної допомоги;
- 5) надання інших видів допомоги.

Заходи соціального захисту та відшкодування матеріальних збитків постраждалим здійснюються за кошти:

- 1) державного та місцевих бюджетів;
- 2) суб'єктів господарювання або фізичних осіб, винних у виникненні надзвичайних ситуацій;

3) від договорів добровільного страхування, укладених відповідно до законодавства про страхування;

4) добровільних пожертвувань фізичних та юридичних осіб, благодійних організацій та об'єднань громадян;

5) інших не заборонених законодавством джерел.

Надання невідкладної допомоги постраждалим може здійснюватися за кошти резервних фондів державного та місцевих бюджетів відповідно до рівня надзвичайної ситуації, а також матеріальних резервів для запобігання та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій

Відшкодування матеріальних збитків постраждалим внаслідок надзвичайних ситуацій здійснюється у порядку, визначеному законом.

Органи державної виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування (комісії у справах осіб, які постраждали від надзвичайних обставин) видають потерпілим довідки про визнання їх такими, що постраждали від надзвичайних обставин, при наявності паспорта або документа, що його заміняє. Зазначена довідка є підставою для вирішення питань забезпечення житлом, відшкодування заподіяних матеріальних збитків, працевлаштування і надання іншої необхідної допомоги.

У разі відсутності паспорта або документа, що його заміняє, потерпілі звертаються до відповідних органів внутрішніх справ за місцем постійного проживання для одержання письмового підтвердження їхньої особи.

Забезпечення житлом постраждалих внаслідок надзвичайних ситуацій

Забезпечення житлом постраждалих, житло яких стало непридатним для проживання внаслідок надзвичайної ситуації, здійснюється місцевими державними адміністраціями, органами місцевого самоврядування та суб'єктами господарювання шляхом:

- 1) надання житлових приміщень з фонду житла для тимчасового проживання;
- 2) позачергового надання житла, збудованого за замовленням місцевих державних адміністрацій, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання;
- 3) будівництва житлових будинків для постраждалих;
- 4) закупівлі квартир або житлових будинків.

Будівництво або закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих, які проживали в будинках державного або комунального житлового фонду, здійснюється за державні кошти, виділені на зазначені цілі, з урахуванням площі жилих (нежилих) приміщень та кількості кімнат, якими володіли постраждалі.

Будівництво або закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих, які проживали у приватному житловому фонді, здійснюється за державні кошти, які виділяються на зазначені цілі, за вирахуванням коштів, отриманих постраждалим за договором страхування (у разі укладення такого договору).

Постраждали, які проживали у приватному житловому фонді, мають право на власне будівництво житлового будинку на умовах фінансування, зазначених у частині третій цієї статті, з одержанням для цього земельних ділянок.

Придбання шляхом централізованої закупівлі житлового будинку чи квартири для постраждалого здійснюється за бажанням одержувача. Закупівля житлових будинків чи квартир для постраждалих може здійснюватися у населеному пункті, де він проживав, або за їх згодою у будь-якому населеному пункті України.

Якщо будівництво або закупівля квартири (житлового будинку) для постраждалих здійснюється місцевими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання, грошова компенсація за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) не виплачується. Постраждалі, яким виплачено грошову компенсацію за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок), житлом за рахунок держави не забезпечуються.

Забезпечення житлом постраждалого або виплата грошової компенсації за рахунок держави здійснюється за умови добровільної передачі постраждалим зруйнованого або пошкодженого внаслідок надзвичайної ситуації житла місцевим державним адміністраціям або органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання.

Розмір грошової компенсації за зруйновану або пошкоджену квартиру (житловий будинок) визначається за показниками опосередкованої вартості спорудження житла у регіонах України відповідно до місцезнаходження такого майна.

Надання медичної та психологічної допомоги

Постраждалі під час надзвичайних ситуацій мають право на надання їм безоплатної медичної допомоги. Постраждалі, а також особи, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, за рекомендаціями закладів охорони здоров'я забезпечуються психологічною реабілітацією.

Неповнолітні особи, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій, забезпечуються психологічною реабілітацією у санаторно-курортних закладах, при яких утворено центри медико-психологічної реабілітації.

Постраждалі, а також особи, які залучалися до виконання аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт, гасіння пожеж, мають право на отримання безоплатної психологічної допомоги.

Гуманітарна допомога

Надання Україною гуманітарної допомоги іноземним державам, отримання гуманітарної допомоги від іноземних та вітчизняних донорів для постраждалих, а також для запобігання виникненню надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, її розподіл та видача здійснюються в порядку, встановленому законодавством.

Надання інших видів допомоги

Громадяни України, які постраждали внаслідок надзвичайних ситуацій за межами території України, мають право на відшкодування завданої їм шкоди відповідно до угод про співробітництво і взаємну допомогу у разі виникнення надзвичайних ситуацій та ліквідації їх наслідків, укладених між Кабінетом Міністрів України та урядами інших держав.

Постраждалими, які евакуюються, відселяються на нове місце проживання у зв'язку з надзвичайними ситуаціями, надаються такі компенсації та пільги:

1) оплата вартості проїзду, витрат на перевезення майна залізничним, водним або автомобільним видами транспорту (крім випадків, коли транспортні засоби надаються безоплатно);

2) одержання безвідсоткової позики на господарське обзаведення у порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.

Постраждалими, які залишилися на попередньому місці проживання, надається грошова допомога у порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України.

За постраждалими (якщо з часу встановлення інвалідності, визначення моральної шкоди минуло не більше одного року) зберігається середньомісячний заробіток протягом строку, визначеного програмою реабілітації. У цей час відшкодування шкоди здійснюється на загальних підставах. Індexсація суми відшкодування шкоди здійснюється у порядку, встановленому законодавством.

3.2 ВИКОНАННЯ ЗАХОДІВ ІЗ ЗАХИСТУ ТА ДІЇ ПРАЦІВНИКІВ ЗГІДНО З ПЛАНАМИ РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ

Навчальна мета: ознайомити персонал підприємств, установ та організацій з виконанням заходів захисту та дії працівників згідно з планами реагування на НС.

Навчальні питання:

Вступ.

1. Об'єктовий план реагування на надзвичайні ситуації (інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення НС). Прогнозовані загрози, небезпечні виробничі фактори характерні на виробництві.

2. Об'єктова система оповіщення працівників. Дії персоналу щодо аварійного зупинення виробництва. Виведення працівників з небезпечної зони, порядок забезпечення їх засобами індивідуального захисту, місця розташування захисних споруд, шляхи евакуації.

3. Інформування працівників щодо розвитку надзвичайної ситуації, місць розгортання і маневрування аварійно-рятувальних сил, залучення необхідних ресурсів, технічних і транспортних засобів, координація дій з населенням та виконання заходів з безпеки у зоні надзвичайної ситуації.

Література

1. Кодекс Цивільного захисту України від 02.10.2012р. №5403-VI.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 09.01.2014р. №11 «Про затвердження Положення про єдину державну систему цивільного захисту».
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 2017 р. № 626 «Про затвердження Порядку розроблення планів діяльності єдиної державної системи цивільного захисту».
4. Постанова Кабінету Міністрів України від 14 березня 2018 р. №223 «Про затвердження Плану реагування на надзвичайні ситуації державного рівня».

ВСТУП

Планування – це заздалегідь визначений вид управлінської діяльності, який визначає перспективу і порядок дій, які потрібні для досягнення поставленої мети і способи їх досягнення.

Мета планування полягає у створенні системи планових документів, які визначають зміст та певний порядок дій для забезпечення функціонування системи чи організації. Без планування неможливо чітко визначити свої цілі і напрямки діяльності.

І хоча під час планування неможливо абсолютно точно передбачити всі параметри, яких буде досягнуто на практиці, все ж планування є необхідною передумовою успішної діяльності.

3.2.1 ОБ'ЄКТОВИЙ ПЛАН РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ СИТУАЦІЇ (ІНСТРУКЦІЯ ЩОДО ДІЙ ПЕРСОНАЛУ СУБ'ЄКТА ГОСПОДАРЮВАННЯ У РАЗІ ЗАГРОЗИ АБО ВИНИКНЕННЯ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ). ПРОГНОЗОВАНІ ЗАГРОЗИ, НЕБЕЗПЕЧНІ ВИРОБНИЧІ ФАКТОРИ ХАРАКТЕРНІ НА ВИРОБНИЦТВІ

План реагування на надзвичайні ситуації розробляється з метою упорядкування та координації дій органів управління та сил цивільного захисту суб'єктів господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій та визначає організацію управління реагуванням на надзвичайні ситуації, порядок дій і взаємодії, а також організацію основних видів забезпечення органів управління та сил цивільного захисту, що залучатимуться до реагування у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій, переведення органів управління та сил цивільного захисту у режим підвищеної готовності, режим надзвичайної ситуації.

План реагування на надзвичайні ситуації розробляється суб'єктом господарювання (крім об'єкта підвищеної небезпеки), з чисельністю працюючого персоналу більше 50 осіб.

Після затвердження плану реагування його зміст доводиться до персоналу суб'єкта господарювання в частині, яка їх стосується. План реагування розробляється підрозділом (посадовою особою) з питань

цивільного захисту суб'єкта господарювання та затверджується керівником суб'єкта господарювання.

Структура плану реагування на надзвичайні ситуації.

Розділ I. Загальні положення

Розділ II. Висновки з аналізу небезпеки на суб'єкті господарювання.

Розділ III. Організація і порядок виконання заходів щодо запобігання НС (в режимі повсякденного функціонування).

Розділ IV. Організація і порядок виконання заходів при загрозі та/або виникненні надзвичайних ситуацій.

Розділ V. Організація забезпечення дій щодо реагування на надзвичайні ситуації.

Додатки.

1. Аналітична довідка про результати аналізу небезпеки на об'єктах суб'єкта господарювання.

2. Календарний план підготовки та реагування на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації.

3. Перелік органів управління, сил і засобів що залучаються до реагування на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації (у т.ч. взаємодіючих), їх реквізити, призначення та можливості.

4. Схема організації управління та взаємодії при реагуванні на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації.

5. Схема зв'язку при реагуванні на загрозу та/або виникнення надзвичайної ситуації.

Суб'єктами господарювання з чисельністю працюючого персоналу 50 осіб і менше розробляється та затверджується інструкція щодо дій персоналу суб'єкта господарювання у разі загрози або виникнення надзвичайних ситуацій. Після затвердження її зміст доводиться до персоналу суб'єкта господарювання. Усі працівники суб'єкта господарювання, незалежно від займаних посад, повинні знати і виконувати вимоги інструкції щодо дій при загрозі або виникненні надзвичайних ситуацій.

Інструкція повинна містити відомості про можливі (прогнозовані) надзвичайні ситуації, які можуть виникнути на об'єктах суб'єкта господарювання, сигнали оповіщення про небезпеку, дії персоналу після отримання таких сигналів, порядок проведення евакуаційних заходів, маршрути евакуації персоналу в безпечні місця, укриття персоналу у захисних спорудах цивільного захисту, порядок видачі персоналу засобів індивідуального захисту, особливості дій працівників при деяких надзвичайних ситуаціях (пожежі, у разі виникнення небезпечних подій, загроза терористичного акту тощо), заходи із збереження матеріальних цінностей.

Інструкція вводиться в дію рішенням керівника суб'єкта господарювання у разі загрози виникнення надзвичайної ситуації.

Надзвичайні ситуації природного характеру, що можуть виникнути за місцем розташування суб'єкта господарювання:

- підтоплення, повінь, дощі, зливи, урагани, шквали, буревії, смерчі, сильні снігопади і заметілі, ожеледиця, землетруси, інфекційні захворювання.

Надзвичайні ситуації техногенного характеру, що можуть виникнути за місцем розташування суб'єкта господарювання:

- пожежі, навмисні підпали, вибухи з руйнуванням обмежувачих конструкцій та подальшим горінням;

- аварії на мережах електро-, газ-, водо-, теплостачання та водовідведення;

- витік побутового газу у будівлі;

- аварії на ОПН, в зону ураження яких попадає суб'єкт господарювання;

- аварії з викидом небезпечно хімічних речовин на хімічно небезпечних об'єктах та рухомого складу на залізничній магістралі в зону впливу яких потрапляє суб'єкт господарювання;

- забруднення території суб'єкта господарювання радіоактивними речовинами внаслідок аварії на АЕС;

- виникнення надзвичайної ситуації внаслідок терористичного акту.

3.2.2 ОБ'ЄКТОВА СИСТЕМА ОПОВІЩЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ. ДІЇ ПЕРСОНАЛУ ЩОДО АВАРІЙНОГО ЗУПИНЕННЯ ВИРОБНИЦТВА. ВИВЕДЕННЯ ПРАЦІВНИКІВ З НЕБЕЗПЕЧНОЇ ЗОНИ, ПОРЯДОК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЇХ ЗАСОБАМИ ІНДИВІДУАЛЬНОГО ЗАХИСТУ, МІСЦЯ РОЗТАШУВАННЯ ЗАХИСНИХ СПОРУД, ШЛЯХИ ЕВАКУАЦІЇ

Об'єктова система оповіщення – програмно-технічний комплекс, що створюється і функціонує на об'єкті підвищеної небезпеки та об'єкті з масовим перебуванням людей, в інтернатних закладах (для дітей, осіб з фізичними, психічними, інтелектуальними та сенсорними порушеннями, осіб похилого віку), закладах охорони здоров'я, які мають ліжковий фонд, пенітенціарних установах, на підприємствах, в установах і організаціях УТОСу та УТОГу, на інших підприємствах, в установах і організаціях, що надають послуги особам з інвалідністю та маломобільним групам населення, визначених місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, або за місцем роботи зазначених осіб, на промислових підприємствах, вузлових залізничних станціях, у шахтах, місцях збереження небезпечних речовин, призначений для оповіщення у разі загрози виникнення та під час виникнення надзвичайних ситуацій, в результаті яких зона можливого ураження не виходить за його територію.

На об'єкті підвищеної небезпеки створюється і функціонує локальна система оповіщення, що призначена для оповіщення у разі загрози виникнення та під час виникнення надзвичайних ситуацій, в результаті яких у зону можливого негативного впливу потрапляє населення, територія інших підприємств, установ і організацій.

Об'єктові системи оповіщення забезпечують оповіщення керівників та інших працівників об'єкта, осіб, які постійно або тимчасово перебувають на

території об'єкта або в його охоронних зонах, про загрозу виникнення або виникнення надзвичайних ситуацій. Об'єктова система оповіщення інтегрується до відповідної місцевої та територіальної автоматизованої системи централізованого оповіщення.

До складу об'єктової системи оповіщення входять спеціалізовані технічні засоби попередження та інформування населення в місцях масового перебування людей та інші технічні засоби оповіщення.

Між об'єктами, де функціонують локальні та об'єктові системи оповіщення, та оперативно-черговою (черговою) службою місцевих органів виконавчої влади (органів місцевого самоврядування) керівником об'єкта організовується безпосередній телефонний зв'язок.

Для передачі сигналів та повідомлень оповіщення використовуються сигнально-гучномовні пристрої, у тому числі встановлені на транспортних засобах, що залучаються для оповіщення, електронні інформаційні табло, електросирени та інші технічні засоби (світлові покажчики або інформаційні табло тощо).

Керівники підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності, власники об'єктів з масовим перебуванням людей зобов'язані встановлювати у місцях масового перебування людей сигнально-гучномовні пристрої, електронні інформаційні табло, а також у службових і виробничих приміщеннях (у тому числі в навчальних та інтернатних закладах, закладах охорони здоров'я, пенітенціарних установах, на підприємствах, в установах і організаціях, що надають послуги особам з інвалідністю та іншим маломобільним групам населення, або за місцем роботи зазначених осіб) радіотрансляційні точки для передачі інформації з питань цивільного захисту.

Для оповіщення зазначених груп населення необхідно передбачити застосування таких технічних засобів, що враховують диференціацію за видами обмеження життєдіяльності людей з інвалідністю (звукові маяки, світлозвукові сповіщувачі, засоби аудіокоментування, субтитрування, сурдоперекладу, розсилки текстових повідомлень, інші відповідні засоби).

У разі загрози виникнення або виникнення надзвичайної ситуації на об'єкті диспетчерська служба об'єкта інформує про це керівника об'єкта, який приймає рішення про оповіщення персоналу об'єкта і населення, яке перебуває у прогнозованій зоні можливого ураження, та дає завдання щодо запуску об'єктової (локальної) системи оповіщення.

Диспетчерська служба об'єкта запускає об'єктову (локальну) систему оповіщення та разом з посадовою особою відомчого радіотрансляційного вузла здійснює оповіщення персоналу об'єкта, населення, яке перебуває у прогнозованій зоні можливого ураження, а також інформує про загрозу виникнення або виникнення надзвичайної ситуації відповідний місцевий орган виконавчої влади (орган місцевого самоврядування) та підрозділи територіальних органів Національної поліції і ДСНС за місцезнаходженням об'єкта.

Оповіщення підприємства про загрозу виникнення або виникнення НС здійснюється оперативним черговим Управління з питань цивільного захисту

Івано-Франківської ОДА за допомогою електричних сирен, гучномовців та через засоби масової інформації.

Приймання сигналів цивільного захисту покладається в робочий час на секретаря-референта та на чергового охоронця підприємства у неробочий час.

Оповіщення керівного складу суб'єкта господарювання про загрозу виникнення або виникнення НС здійснюється з використанням таких засобів:

- у робочий час керівників основних структурних підрозділів – по внутрішніх телефонах, засобами мобільного зв'язку;
- у неробочий час – телефонами міської АТС та засобами мобільного зв'язку.

Персонал суб'єкта господарювання оповіщається через об'єктову систему оповіщення та дублюється керівниками структурних підрозділів.

Схема оповіщення керівного складу та персоналу (список осіб керівного складу та працівників суб'єкта господарювання), які підлягають оповіщенню наведена у відповідному додатку до Плану реагування на НС.

Невід'ємною умовою безаварійної роботи будь-якого виробництва є високий рівень професійної підготовки персоналу підприємств, а також спеціальних аварійних бригад, які здійснюють ремонт, нагляд і ліквідацію аварій.

При виникненні НС на підприємстві необхідно:

- попередити працюючий персонал, зателефонувати в аварійно-рятувальну службу;
- виводити людей обережно, переконавшись у відсутності значних ушкоджень перекриттів, стін, ліній електро-, газо- та водопостачання, а також пожежі та витоків газу;
- за необхідності скористатися засобами індивідуального захисту.

До засобів радіаційного та хімічного захисту належать:

- засоби індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин;
- одяг спеціальний захисний;
- засоби індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин;
- респіратори;
- прилади радіаційної розвідки і дозиметричного контролю;
- прилади хімічної розвідки і контролю;
- джерела живлення і засоби індикації для зазначених приладів.

На випадок застосування ядерної та інших видів зброї масового ураження проти України в умовах воєнного стану працівники завчасно забезпечується суб'єктами господарювання за власні кошти такими засобами радіаційного та хімічного захисту:

- засобами індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин – для працівників суб'єктів господарювання, що належать до категорії цивільного захисту;

- засобами індивідуального захисту органів дихання від бойових отруйних речовин, одягом спеціальним захисним, приладами радіаційної розвідки і дозиметричного контролю, приладами хімічної розвідки і контролю працівники суб'єктів господарювання, які призначаються до складу об'єктових формувань та об'єктових спеціалізованих служб цивільного захисту;

- респіраторами – працівники суб'єктів господарювання.

На випадок виникнення надзвичайної ситуації на радіаційно та хімічно небезпечних об'єктах у мирний час та особливий період працівники суб'єктів господарювання завчасно забезпечується за власні кошти такими засобами радіаційного та хімічного захисту:

- засобами індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин працівники, які працюють у зоні можливого хімічного забруднення;

- працівники суб'єктів господарювання, які призначаються до складу об'єктових формувань та об'єктових спеціалізованих служб цивільного захисту – засобами індивідуального захисту органів дихання від небезпечних хімічних речовин, одягом спеціальним захисним, приладами хімічної розвідки і контролю.

В наявності для особового складу формувань ЦЗ та працівників підприємства є такі засоби радіаційного та хімічного захисту:

Засоби індивідуального захисту органів дихання:

- протигаз фільтрувальний СМ-6 – _____ компл.;

- протигаз фільтрувальний ГП-5 (ГП-5М, ГП-7– _____ компл.;

- респіратори Р-2 (У-2К, У-2КМ) у кількості _____ шт.

- найпростіші засоби захисту органів дихання (захисні маски) _____ шт.,

Засоби захисту шкіри:

- захисний костюм (легкий захисний костюм Л-1) _____ компл.;

- персональний аварійний комплект радіаційного захисту ПРК-1 – _____ компл.;

Прилади радіаційної і хімічної розвідки та дозиметричного контролю:

- прилад радіаційної розвідки ДП-5В – _____ компл.;

- дозиметр-радіометр універсальний МКС-У _____ компл.;

- дозиметр-радіометр МКС-05 «Терра» – _____ компл.;

- дозиметр індивідуальний Ecotest CARD ДКГ-21 – _____ компл.;

- комплект індивідуальних дозиметрів ІД-1 – _____ компл.;

- прилад хімічної розвідки ВПХР – _____ компл.;

- військовий комплект хімічної розвідки (ВКХР) – _____ компл.;

- метеорологічний комплект №3 (МК-3) – _____ компл.;

- комплект знаків огородження КЗО-1 – _____ компл.

Аптечки медичні ____ шт.

У сховищі підприємства укриттю підлягає ____ працівників найбільшої працюючої зміни за рішенням керівника підприємства.

Для збільшення наявного фонду захисних споруд завчасно здійснюється підготовка і дообладнання підвальних приміщень підприємства, які за технічними характеристиками можливо протягом 12 годин привести в готовність під найпростіші укриття. В даних приміщеннях укриттю підлягає ____ осіб.

Схема розміщення захисних споруд суб'єкта господарювання містить:

- сховище, із зазначенням кількості працівників найбільшої працюючої зміни від кожного структурного підрозділу, яких передбачається укривати;
- будівлі, у яких розміщені найпростіші укриття із зазначенням поверховості і вказанням кількості осіб, що підлягають укриттю в них;
- маршрути руху працівників, що підлягають укриттю, від будівель до фонду захисних споруд цивільного захисту.

План приведення сховища, споруд подвійного призначення у готовність до прийому персоналу, який необхідно укрити, наведено у відповідному додатку до Плану реагування на НС.

Евакуація працівників проводиться за рішенням органу виконавчої влади керівником суб'єкта господарювання, згідно з планом евакуації у разі безпосередньої загрози життю та заподіяння шкоди здоров'ю працівникам.

Під час здійснення евакуаційних заходів забезпечується охорона громадського порядку, матеріальних цінностей, регулювання руху на збірному евакуаційному пункті та в місцях розміщення евакуйованих.

На підприємстві всього підлягає евакуації ____ працівників.

Для проведення евакуації персоналу, матеріальних та культурних цінностей у безпечні райони планується залучити транспортні засоби підприємства загальною кількістю 65 одиниць.

Заходи з організації та проведення евакуації персоналу, матеріальних та культурних цінностей з районів НС у безпечні райони, а також заходи з їх приймання і розміщення відображені на карті (схемі).

3.2.3 ІНФОРМУВАННЯ ПРАЦІВНИКІВ ЩОДО РОЗВИТКУ НС, МІСЦЬ РОЗГОРТАННЯ І МАНЕВРУВАННЯ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ СИЛ, ЗАЛУЧЕННЯ НЕОБХІДНИХ РЕСУРСІВ, ТЕХНІЧНИХ І ТРАНСПОРТНИХ ЗАСОБІВ, КООРДИНАЦІЇ ДІЙ З НАСЕЛЕННЯМ ТА ЗАХОДІВ БЕЗПЕКИ В ЗОНІ НС

Інформацію з питань цивільного захисту становлять відомості про надзвичайні ситуації, що прогножуються або виникли, з визначенням їх класифікації, меж поширення і наслідків, а також про способи та методи захисту від них.

Органи управління цивільного захисту надають населенню через медіа оперативну та достовірну інформацію, а також про свою діяльність з питань цивільного захисту, у тому числі в доступній для осіб з порушеннями зору та слуху формі.

Інформація містить дані про суб'єкт, який її надає, та сферу його діяльності, про природу можливого ризику під час НС, включаючи вплив на людей та навколишнє природне середовище, про спосіб інформування населення у разі загрози або виникнення НС та поведінку, якої слід дотримуватися.

Автомобільний транспорт підприємства під час ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій залучається для виконання таких завдань:

- забезпечення проведення невідкладних та відновлювальних робіт за рішеннями керівника підприємства;
- проведення евакуаційних заходів згідно з планом евакуації підприємства;
- вивезення матеріальних цінностей за окремим рішенням керівника підприємства;
- доставка потерпілих до лікувальних закладів (якщо це неможливо здійснити бригадами екстреної медичної допомоги міста).

Підприємство володіє такими автомобільними транспортними засобами:

- вантажні автомобілі – ___ одиниць загальною вантажністю ___ т;
- автобуси – ___ одиниці загальною місткістю ___ осіб;
- мікроавтобуси – ___ одиниць загальною місткістю ___ осіб;
- автотранспорт працівників підприємства – ___ одиниць загальною місткістю ___ особи;
- додатково транспортні засоби за рішенням органу місцевого самоврядування – ___ одиниць загальною місткістю ___ осіб.

Матеріально-технічне та продовольче забезпечення заходів цивільного захисту, проведення невідкладних та відновлювальних робіт на підприємстві здійснюється за рішенням керівника підприємства і включає забезпечення:

- особового складу формувань цивільного захисту, який залучається для проведення робіт – необхідними засобами, майном та харчуванням;
- працівників, які працюють у цілодобовому режимі (залучаються до чергувань) – харчуванням;
- автотранспорту, який залучається для забезпечення невідкладних робіт – пально-мастильними матеріалами.

Для проведення аварійно-рятувальних та інших невідкладних робіт на території підприємства залучаються:

- формування цивільного захисту підприємства;
- аварійно-рятувальні служби органу місцевого самоврядування;

- підрозділи (частини) оперативно-рятувальної служби цивільного захисту ГУ ДСНС України в області;
- працівники підприємства для виконання допоміжних робіт з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій.

Територіальні спеціалізовані аварійно-рятувальні служби залучаються до робіт за рішенням органу виконавчої влади (місцевого самоврядування).

Формування угруповання сил і розподіл їх за ешелонами здійснюється із урахуванням спроможностей та наявного складу таких сил суб'єкта господарювання.

Угруповання сил (у разі його утворення) рекомендується розподіляти за ешелонами відповідно до строків їх переведення у готовність до дій за призначенням: перший, другий ешелони та резерв і формувати з урахуванням залучення сил цивільного захисту єдиної державної системи цивільного захисту, сил цивільного захисту функціональних і територіальних підсистем.

На підприємстві є сховище, в якому може укритися від вражаючих факторів засобів ураження, у тому числі і зброї масового ураження, найбільша працююча зміна загальною чисельністю ____ осіб. Для укриття персоналу і відвідувачів додатково може використовуватись найпростіше укриття, яке розташоване у (вказати місце).

Правила безпечної поведінки в надзвичайних ситуаціях

1. При загрозі ураження стрілецькою зброєю:

- закрийте штори або жалюзі (заклейте вікна паперовою стрічкою) для зниження ураження уламками скла;
- вимкніть світло, закрийте вікна та двері;
- займіть місце на підлозі в приміщенні, що не має вікон на вулицю (комора, ванна, передпокій);
- інформуйте можливими засобами про небезпеку близьких і знайомих.

2. При загрозі бойових дій:

- закрийте штори або жалюзі (заклейте вікна паперовою стрічкою) для зниження ураження осколками скла. Вимкніть джерело живлення, закрийте воду і газ, загасіть пічне опалення;
- візьміть документи, гроші і продукти, предмети першої необхідності, медичну аптечку;
- негайно покиньте житлове приміщення, сховайтесь в підготовленому підвалі або найближчому укритті;
- попередьте про небезпеку сусідів. Надайте допомогу старим і дітям;
- без крайньої необхідності не залишайте безпечного місця перебування;
- проявляйте крайню обережність, не піддавайтеся паніці.

2. Якщо стався вибух:

- переконайтеся в тому, що ви не отримали значних травм;

- заспокойтеся і уважно озирніться навколо, чи не існує загрози подальших обвалів і вибухів, чи не звисає чи з руїн розбите скло, чи не потрібна комусь ваша допомога;

- якщо є можливість – спокійно вийдіть з місця події. Якщо ви опинилися в завалі – періодично подавайте звукові сигнали. Пам'ятайте, що при низькій активності людина може протриматися без води п'ять днів;

- виконуйте всі розпорядження рятувальника.

3. При повітряній небезпеці:

- вимкніть джерело живлення, закрийте воду і газ;

- погасіть пічне опалення;

- візьміть документи, гроші і продукти, предмети першої необхідності, медичну аптечку;

- попередьте про небезпеку сусідів і за необхідності надайте допомогу старим і хворим;

- якнайшвидше дійдіть до захисної споруди або сховайтеся на місцевості. Дотримуйтеся спокою і порядку. Без крайньої необхідності не залишайте безпечного місця перебування. Слідкуйте за офіційними повідомленнями.

4. При загрозі масових заворушень:

- зберігайте спокій і розсудливість;

- при перебуванні на вулиці негайно покиньте місця масового скупчення людей, уникайте агресивно налаштованих осіб;

- не піддавайтеся на провокації;

- надійно закрийте двері. Не підходьте до вікон і не виходьте на балкон. Без крайньої необхідності не покидайте приміщення.

5. Якщо вас захопили злочинці як заручника і вашому життю і здоров'ю загрожує небезпека:

- намагайтеся запам'ятовувати будь-яку інформацію (вік, зріст, голос, манеру розмовляти, звички і т.п.) про злочинців, що надалі може допомогти встановити їх місцезнаходження;

- при першій можливості намагайтеся повідомити про місце свого перебування рідним чи в міліцію;

- намагайтеся бути розважливими, спокійними, по можливості миролюбними, оберігайте себе від непотрібного ризику;

- якщо злочинці перебувають у стані алкогольного або наркотичного сп'яніння, то намагайтеся максимально обмежити себе від спілкування з ними, оскільки їхні дії можуть бути непередбачуваними;

- не підсилюйте агресивність злочинців непокою, сваркою, зайвим опором;

- виконуйте вимоги терористів, не створюючи конфліктних ситуацій, запитуйте дозволу переміщатися, сходити в туалет, відкрити сумочку і т.д.;

- уникайте будь-яких дискусій, особливо політичних, зі злочинцями, будьте, насамперед, уважними слухачами;
- зберігайте свою честь і нічого не просіть, намагайтеся з'їдати все, що дають, незважаючи на те, що їжа може бути непривабливою;
- якщо ви тривалий час перебуваєте поруч із злочинцями, постарайтеся встановити з ними контакт, викликати гуманні почуття і почати розмову, не наводячи їх до думки про те, що ви хочете щось вивідати;
- не дозволяйте собі падати духом, використовуйте будь-яку можливість поговорити з самим собою про свої надії, проблеми, які трапляються в житті, постарайтеся заспокоїтися і розслабитися за допомогою медитації, читайте різні тексти, постарайтеся згадати вірші;
- уважно стежте за поведінкою злочинців та їх намірами, будьте готові до втечі, якщо ви абсолютно впевнені в безпеці такої спроби;
- постарайтеся знайти найбільш безпечне місце в приміщенні, де вас тримають і де можна було б захиститися під час штурму терористів (приміщення, стіни і вікна яких не виходять на вулицю – ванна кімната або комора), у разі відсутності такого місця падайте на підлогу при будь-якому шумі або стрілянині;
- при застосуванні спеціальними підрозділами сльозоточивого газу дихайте через мокру тканину, швидко і часто моргайте, викликаючи сльози;
- під час штурму ні в якому разі не беріть в руки зброю терористів, щоб не постраждати від штурмуючих, які стріляють по озброєних людях;
- при звільненні виходьте швидше, речі залишайте там, де вони лежать, оскільки можливі вибухи або пожежа, беззаперечно виконуйте команди групи захоплення.

6. При проведенні тимчасової евакуації цивільного населення з небезпечного району:

- візьміть документи, гроші і продукти, необхідні речі, медикаменти (екстрена валіза, наплічник);
- по можливості надайте допомогу громадянам похилого віку, людям з фізичними вадами;
- дітям дошкільного віку вкладається в кишеню або пришивається до одягу записка, де вказується прізвище, ім'я, по батькові, домашня адреса, а також ім'я та по батькові матері і батька;
- дотримуйтесь вказаного маршруту. За потреби зверніться за допомогою до правоохоронців та медичних працівників.